

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944: 41
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

FÖRSLAG
TILL
HANDLEDNING
I
SEXUALUNDERVISNING
FÖR LÄRARE
I FOLKSKOLOR

AVGIVET AV
1943 ÅRS SEXUALUNDERVISNINGSSAKKUNNIGA

S T O C K H O L M

1 9 4 4

Statens offentliga utredningar 1944

Kronologisk förteckning

1. Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. Av E. Lindahl och L. Lemné. Marcus. 71 s. **Jo.**
2. Betänkande med förslag angående långtjänstunderbefäl m. m. Beckman. 91 s. **Fö.**
3. Betänkande angående nykterhetstillståndet under krigsåren. Marcus. 336 s. **Fi.**
4. Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. Heggström. 66 s. **S.**
5. Betänkande med förslag till civilförsvarslag m. m. Beckman. 262 s. **S.**
6. Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. Marcus. 85 s. **Jo.**
7. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 1. Marcus. 215 s. **Fi.**
8. Betänkande med förslag angående revision av riksdagens arbetsformer. Norstedt. 114 s. **Ju.**
9. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. Norstedt. viij, 192 s. **Ju.**
10. Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 2. Motiv m. m. Norstedt. 500 s. **Ju.**
11. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. Idun. 559 s. **Fo.**
12. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 272 s. **Fi.**
13. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten för budgetåret 1944/45. Marcus. 77 s. **Fi.**
14. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 4. Marcus. 158 s. **Fi.**
15. Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredning och förslag angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 360 s. **S.**
16. Socialvårdskommitténs betänkande. 8. Kostnadsberäkningar angående lag om allmän sjukförsäkring. Beckman. 91 s. **S.**
17. Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. Heggström. 165 s. **E.**
18. Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. Beckman. 84 s. **K.**
19. Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. Heggström. 23 s. **E.**
20. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. Frågeställningar och problemläge. Idun. 138 s. **E.**
21. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. Idun. 354 s. **E.**
22. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 3. Utredning och förslag angående vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. Idun. 104 s. **E.**
23. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 3. Förhandlingarna vid sammanträde den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutrednings rådgivande nämnd. Idun. (2), 148 s. **E.**
24. Betänkande med förslag rörande revision av lagstiftningen om kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. Norstedt. 65 s. **Ju.**
25. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 5. Promemoria angående yrkesutbildning för arbetslösa m. m. Heggström. 92 s. **E.**
26. Befolkningspolitik i utlandet. Beckman. 239 s. **S.**
27. Betänkande med utredning och förslag angående rätten till vissa uppfinningar m. m. Marcus. 88 s. **H.**
28. 1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande. Del 2. Utredning och förslag rörande behovet av och formen för statligt understöd till utbyggande inom landets sjukvårdsväsen av efterbehandling och konvalescentvård. Sv. Tryckeri AB. 101 s. 6 ritn. **S.**
29. Socialutbildningssakkunniga. 1. Utredning och förslag rörande den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen. Heggström. 192 s. **E.**
30. Ungdomsvårdskommitténs betänkande 1 med utredning och förslag angående psykisk barn- och ungdomsvård. Norstedt. 277 s. **Ju.**
31. Ungdomsvårdskommitténs betänkande 2 med utredning och förslag angående stöd åt ungdomens föreningsliv. Norstedt. 195 s. **Ju.**
32. Slututlåtande avgivet av besparingsberedningens järnvägssakkunniga. Marcus. 169 s. **Fi.**
33. Socialvårdens omfattning och kostnader efter 1930. Beckman. 69 s. **S.**
34. Socialvårdskommitténs betänkande. 9. Utredning och förslag angående revision av lagstiftningen om barnvårdsanstalter och fosterbarnsvård. Beckman. 296 s. **S.**
35. Betänkande med förslag till lag om skyldighet för innehavare av järnväg eller spårväg att hålla stängsel. Norstedt. 76 s. **Ju.**
36. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 6. Marcus. 130 s. **Fi.**
37. Kommunindelningsskommittén. 1. Den lantkommunala författningsregleringens historia. Av E. Schalling. Marcus. 108 s. **S.**
38. Betänkande angående ordnandet av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret. Beckman. 160 s. **Fö.**
39. Betänkande med förslag i anledning av utredning rörande tillstånd för juridiska personer att utöva yrkesmässig automobiltrafik. Idun. 122 s. **K.**
40. Promemoria angående socialvården under krig. Idun. 115 s. **S.**
41. Förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i folkskolor. Heggström. 70 s. 4 pl. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1944:41
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

FÖRSLAG
TILL
HANDLEDNING
I
SEXUALUNDERVISNING
FÖR LÄRARE
I FOLKSKOLOR

AVGIVET AV
1943 ÅRS SEXUALUNDERVISNINGSSAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1944
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.

448105

STATENS ÖFRIBERIGT BOKHÅLLNING
SÖDERMÄRGENS GÅRDAR

FÖRSTÄMME
HÅR BILDNING
SEXUALUPDRÄTTNING
FÖR LÄRARE
I FOLKSKOLOR

AV
HANS

FÖRSTÄMME

STATENS ÖFRIBERIGT BOKHÅLLNING

INNEHALLSFÖRTECKNING

	Sid.
Förord	7
I. Motivering för sexualundervisning i skolorna	11
II. Allmänna synpunkter på skolornas sexualundervisning	13
III. Förskoleålderns sexualproblem	22
IV. Sexualundervisningen på småskolestadiet	27
1. Undervisningens omfattning	27
2. Allmänna anvisningar angående undervisningens bedrivande	27
3. Lektionsutkast nr 1	31
4. Lektionsutkast nr 2	32
V. Förberedande sexualundervisning på folkskolestadiet (klass 5)	37
1. Undervisningens omfattning	37
2. Allmänna anvisningar angående undervisningens bedrivande	37
3. Lektionsutkast	39
4. Särskild undervisning för flickor om menstruation	41
VI. Sexualundervisningen i folkskolans sjätte klass	43
1. Undervisningens omfattning	43
2. Allmänna anvisningar angående undervisningens bedrivande	43
3. Lektionsutkast	46
VII. Sexualundervisningen i folkskolans avslutningsklass (ev. fortsätt- ningsskolan)	53
1. Undervisningens omfattning	53
2. Allmänna anvisningar angående undervisningens bedrivande	53
3. Lektionsutkast	55
VIII. Råd och anvisningar rörande behandlingen av elever med ovanor och oarter på det sexuella området. Åtgärder från skolans sida efter sexu- ella övergrepp mot elever	65
Litteraturanvisningar	70
Planscher	71

GENERAL INSTRUCTIONS

- I. Introduction
- II. Objectives
- III. Scope
- IV. Definitions
- V. Organization
- VI. Administration
- VII. Reporting
- VIII. Miscellaneous

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Härmed få 1943 års sexualundervisningssakkunniga i enlighet med dem lämnade direktiv för deras arbete till Herr Statsrådet värdsamt överlämna förslag till handledning i sexualundervisning för lärare vid folkskolor.

Förslaget har utarbetats av de sakkunniga med biträde av de utsedda experterna, folkskollärarinnorna Signe Bengtsson i Stockholm och Gerda Brunskog i Uppsala samt tillsynsläraren Arthur Frenne i Tureberg.

Såsom sekreterare har tjänstgjort lektorn, filosofie doktorn Karl-Erik Näsmark i Stockholm.

Stockholm den 1 juni 1944.

Gunnar Ahlberg.

Elsa-Brita Nordlund.

C. W. Herlitz.

Arvid Runestam.

Herrn ...

Erst ...

...

...

...

...

...

Förord.

Här föreliggande handledning har i enlighet med av Kungl. Maj:t givet uppdrag utarbetats av 1943 års sexualundervisningssakkunniga i anslutning till kungl. kung. den 10 april 1942 (SFS 169 och 170/1942). Denna har följande lydelse:

»Nr 169.

KUNGL. MAJ:TS KUNGÖRELSE

om ändrad lydelse av de genom kungörelsen den 31 oktober 1919 (nr 880) angående undervisningsplan för rikets folkskolor fastställda kursplanerna;

given Stockholms slott den 10 april 1942.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att de genom kungörelsen den 31 oktober 1919 angående undervisningsplan för rikets folkskolor fastställda kursplanerna skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

KURSPLANER

Hembygdsundervisning med arbetsövningar.

Anvisningar.

2. Vid hembygdsundervisningen — — — i historia.

Då hembygdsundervisningen — — — barnen särskiljas.¹ Likaså böra barnen hava erhållit en första kunskap om människokroppen och dess vård, varvid om möjligt även en första förberedande sexualundervisning bör hava meddelats, omfattande dels frågan om skillnaden mellan könen, dels frågan om barnets utveckling före födelsen.

Geografi och naturkunnighet.

Anvisningar.

Naturkunnighet.

23. Ett särskilt — — — förut inhämtat.

¹ Till ledning — — — av årtiderna.

I samband med undervisningen om människokroppens byggnad och förrättningar samt i hälsolära bör, där så lämpligen kan ske, även *könslivets biologi och hygien* behandlas. Denna undervisning bör omfatta följande moment: människans könsorgan, äggceller och sädesceller; befruktning; huvuddragen av fosterutvecklingen; förlossningen; barnets beroende av modern före och efter förlossningen; könsmognad (pollutioner, menstruation); betydelsen av renlighet även beträffande könsorganen. — Därjämte bör i största korthet redogöras för ärftligheten, varvid även rasbiologiska och rashygieniska spörsmål kunna beröras.

Vidare bör inskräpas, att könslivets mål och mening är släktets fortplantning och att sexuell återhållsamhet bör iakttagas, till dess individen är i stånd att bilda hem samt vårda och uppfostra sina barn.

I samband med undervisningen om smittosamma sjukdomar böra könssjukdomarna, deras förekomst, utbredning och farlighet omnämnas.

Det är av vikt, att undervisningen om människans fortplantning förberetts i föregående klasser genom behandling av växters och djurs fortplantningsförhållanden (t. ex. ståndarmjölsoverföring, befruktning och fröbildning hos växterna, fortplantning och fosterutveckling hos olika djur), därvid fortplantningens nödvändighet för artens bestånd betonats.

Av allra största betydelse är, att undervisningen om könslivet sker med ömde, finkänslighet och allvar, så att den främjar lärjungarnas sedliga fostran.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1942.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterträta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 10 april 1942.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

G U S T A F A D O L F

(L. S.)

(Ecklesiastikdepartementet.)

Gösta Bagge.

Nr 170.

KUNGL. MAJ:TS KUNGÖRELSE

om tillägg till kungörelsen den 29 juni 1921 (nr 372) angående vissa bestämmelser i fråga om tillämpningen av kungörelsen den 31 oktober 1919 (nr 880) angående undervisningsplan för rikets folkskolor;

given Stockholms slott den 10 april 1942.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att till kungörelsen den 29 juni 1921 angående vissa bestämmelser i fråga om tillämpningen av kungörelsen den 31 oktober 1919 (nr 880) angående undervisningsplan för rikets folkskolor skall fogas ett nytt moment av följande lydelse:

6. Den i kursplanen angivna undervisningen rörande könslivets biologi och hygien bör ingå som ett naturligt led i skolans undervisning. Dock böra gossar

och flickor, vilka eljest åtnjuta gemensam undervisning, där så finnes lämpligt, skiljas åt vid undervisningen om människans könsliv.

Därest vederbörande klasslärare icke önskar eller, enligt skolstyrelsens beprövande, icke bör meddela här avsedd undervisning, kan skolstyrelsen uppdraga åt annan lärare eller åt läkare att meddela undervisningen. På skolstyrelsen ankommer ock att, om lämplig handledare icke finnes att tillgå eller ifrågavarande undervisning av andra skäl icke finnes lämpligen böra anordnas, besluta, att sådan undervisning tills vidare icke skall meddelas.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1942.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 10 april 1942.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

G U S T A F A D O L F

(L. S.)

(Ecklesiastikdepartementet.)

Gösta Bagge.»

De sakkunniga hava varit överläraren Gunnar Ahlberg, skolöverläkaren C. W. Herlitz, medicine licentiaten Elsa-Brita Nordlund och biskopen Arvid Runestam.

I handledningen har ett relativt stort utrymme lämnats åt en inledande, principiell framställning rörande sexualundervisningens bedrivande och de problem, som därvid äro aktuella. Särskilt har då beaktats skolungdomens behov av klara besked och fasta normer såsom stoff för dess idealbildning på det föreliggande livsområdet. Denna inledande framställning är endast avsedd att i sina huvuddrag läggas till grund för den praktiska undervisningen inför klass. Folkskolans lärjungar befinna sig i en ålder, då de ännu konfronterats endast med vissa av de problem, som här beröras. Det framgår av handledningens avsnitt rörande sexualundervisningen i folkskolans avslutningsklass, huru det stoff, som i inledningen behandlats, skall vid undervisningen kunna läggas fram för lärjungarna.

Handledningen har ansetts böra omfatta en kort framställning också rörande förskoleålderns speciella problem på området, emedan lärarna härigenom kunna antagas få större förutsättning att bedöma arten av undervisningsbehovet på småskolestadiet.

Vart och ett av handledningens avsnitt rörande undervisningen i olika klasser har uppdelats i dels allmänna anvisningar och dels lektionsutkast. De sistnämnda äro givetvis icke avsedda att i detalj följas; de avse endast att visa, huru undervisningen lämpligen kan läggas upp. De ha skrivits som monologer men i realiteten böra givetvis lektionerna i möjligaste mån utformas såsom samtal mellan lärare och lärjungar under växelverkan av

frågor och svar. Varje lärare bör formellt bearbeta dessa lektionsutkast, så att de passa honom och hans klass. Som exempel på, hur sådana bearbetningar kunna göras, ha för småskolans del tvenne lektionsutkast av olika typ upptagits.

Då det måste förutses, att en del lärjungar i samband med undervisningen komma att framställa frågor utanför lektionernas ordinarie ram, ha vanligare sådana frågor och förslag till svar därpå angivits i noter till lektionsutkast.

I handledningen har upptagits en särskild framställning rörande vanligare sexuella oarter bland skolungdom och behandlingen av i samband därmed uppkomna situationer.

Planscherna ha utförts i halvschematisk form och kunna antingen användas såsom väggplanscher eller också, där så befinner lämpligt, såsom stoff för ritningar, utförda av läraren. Planscherna böra uteslutande användas i sjätte och högre folkskoleklasser.

Till tjänst för de lärare, som önska närmare sätta sig in i hithörande spörsmål, har en kort litteraturförteckning medtagits. De däri upptagna arbetena torde i stort sett vara tillfredsställande. Det må dock betonas, att för barnens vidkommande den kunskapsmängd, som lektionsutkast innehålla, torde vara helt tillfyllest.

I. Motivering för sexualundervisning i skolorna.

Genom kungl. kung. den 10 april 1942 har sexualundervisning i folkskolorna anbefallts, dock med det tillägget, att därest vederbörande klasslärare icke önskar eller, enligt skolstyrelsens beprövande, icke bör meddela här avsedd undervisning, skolstyrelsen kan uppdraga åt annan lärare eller åt läkare att meddela undervisningen. På skolstyrelsen ankommer ock att, om lämplig handledare icke finnes att tillgå eller ifrågavarande undervisning av andra skäl icke finnes lämpligen böra anordnas, besluta, att sådan undervisning tills vidare icke skall meddelas.

På en del håll har man mött den nya förordningen om sexualundervisning i skolorna med viss tvekan. Ämnet är onekligen ömtåligt, och det ställer tvivelsutan rätt stora krav på lärarna. Man har på olika håll andra git skäl emot en dylik undervisning i skolorna. Bland dylika skäl ha nämnts, att sexualundervisning bör bedrivas individuellt och meddelas av föräldrarna och då helst i form av svar på barnens direkta frågor. Man har pekat på, att eleverna i en skolklass befinna sig på olika utvecklings- och mognadsstadier. En kollektiv undervisning i dessa ting, även om den kan gagna några, för vilka den kommer lägligt, riskerar dock att skada andra, som icke befinna sig i en för densamma avpassad ålder. Man har vidare anfört, att sexualundervisningen skulle ställa större krav på läraren, än han vanligen vore i stånd att fylla. Detta gäller särskilt i klasser, som äro sammansatta av gossar och flickor, och i skolor, där flera klasser undervisas samtidigt i samma rum.

Det lyckligaste vore otvivelaktigt, om ungdomen i sina egna hem av föräldrarna kunde få en lämplig undervisning i frågor, som röra sexuallivet. Nu visar emellertid erfarenheten, att en tillfredsställande fostran härutinnan ställer så stora fordringar på de enskilda hemmen, att uppgiften i regel blir dem övermäktig. Detta beror på flera omständigheter. Föräldrarnas kunskaper äro ofta icke tillräckliga, deras intresse för barnens fostran i dessa stycken varierande och deras hämningar mången gång starkt framträdande. Deras oförmåga att på ett naturligt sätt träda i kontakt med sina ungdomar på detta område, är ofta påfallande.

När hemmen alltså icke kunna lämna ungdomen nödig handledning på detta livsområde, går uppgiften till skolan såsom den näst hemmen närmast ansvariga. Anledningarna till att vederbörande myndigheter nu upp-

tagit frågan om sexualundervisningens införande i skolorna äro flera. Det föreligger i och för sig ett oavvisligt behov av undervisning på detta centrala livsområde, som i högre grad än hittills bör beaktas vid ungdomens fostran. I nutiden äro också de frestelser, som särskilt ungdomen utsättes för, av den art, att de ställa de unga inför stora svårigheter. Genom en rätt lagd och i rätt tid placerad sexualundervisning torde bättre förutsättningar kunna skapas för att skydda ungdomen. Det fattas i dessa ting vägledande klara besked och fasta normer, vilka det måste anses vara skolans plikt att meddela.

Uppfattningen, att man bör lämna barnen upplysning om sexuallivet endast i form av svar på framställda, spontana frågor i ämnet, står sig icke vid kritisk granskning. En undersökning av förhållandena, särskilt bland landsbygdens barn, skulle otvivelaktigt ge vid handen, att dessa ofta äro alltför förtegnade och blyga för att ställa frågor i hithörande ämnen. Detta hindrar icke, att frågorna finnas där, och att de unga redan kunna ha rönt ett visst skadligt inflytande av att icke ha fått dem på ett tillfredsställande sätt förklarade och utredda. Redan innan sådana frågor framställas, kan nämligen en plågsam och skadande process ha ägt rum inom barnens själsliv. I alla händelser gäller, att frågor om förhållanden berörande sexuallivet, de må vara uttalade eller ej, hos de unga, måste besvaras av dem, som hava ansvar för det nya släktets uppfostran.

Ungdomen måste skyddas både mot sådan sexuell upplysning, som inger skadliga skräck- och skuldkänslor, och mot sådan, som minskar de ungas motståndskraft i en kritisk situation. Ävenså måste sexualupplysningen vara så utformad, att de unga skyddas för sådana skadeverkningar, som handlingar riktade emot dem av obetänksamma, illasinnade eller abnorma individer eljest kunna medföra.

Avsikten med skolans fostran är att giva ungdomen så stora förutsättningar som möjligt, för att sexuallivets utveckling skall kunna ske på ett normalt sätt. Den måste bibringas en sådan inställning till hela detta livsområde, att den därigenom får en effektiv hjälp att i sin livsföring bemästra sexuallivets olika problem. Framför allt får undervisningen i hithörande ting icke förbise att taga i bruk de starka uppbyggande krafter för de ungas karaktärsfostran och idealbildning, som kärlekslivet rätt behandlat innehåller. I stället för att undergräva skall detta hjälpa till att bygga upp personligheten och skänka värdighet och hållning åt livsstilen.

Skolan bör ombesörja en i huvudlinjerna enhetlig undervisning rörande sexuallivet, en undervisning, som tar tillbörlig hänsyn på en gång till det allmännas krav på den enskildes livsföring och till ungdomens eget bästa, en fostran, som kompletterar den i de enskilda hemmen givna.

II. Allmänna synpunkter på skolornas sexualundervisning.

Grundregeln för sexualundervisningen måste vara, att den så bedrives, att respekten för detta livsområde upprätthålles och de unga erhålla all den hjälp, som de behöva. Härför fordras saklighet, naturlighet och frånvaro av såväl sentimentalitet som beslöjande oklarhet.

Härutinnan stå vi och generationer före oss i skuld till de unga. Det torde vara obestridligt att det dunkel och hemlighetsmakeri, med vilka dessa ting ha omgivits, ur flera synpunkter varit till skada. Tusentals unga människor ha på olika sätt bittert fått erfara, vad avsaknad av upplysning i sexuella frågor har inneburit. Det är för att förebygga att ungdomen i framtiden skall ställas lika ogynnsamt, som sexualundervisning skall meddelas åt *alla* skolbarn.

Undervisningen måste präglas av allvar och förståelse för ämnets ömtåliga karaktär. Saklighet och klara ord äro här mer än någonsin på sin plats. Av synnerlig vikt är det emellertid, att man verkligen gör klart för sig, vad »saken» gäller och vad sexualundervisningen innerst syftar till. Sakligheten i sexualundervisningen tillgodoses icke därigenom, att man blott framlägger biologiska fakta i fråga om människans könsliv och nya livs tillblivelse. Kärlekslivet innehåller mycket mera än dessa fakta. Ordet »sexualliv» täcker, såsom det fattas i det allmänna språkbruket, alls icke hela innehållet i begreppet människans kärleksliv. Om man förbiser, att det »sexualliv», som man skall meddela undervisning om, är liktydigt med människans kärleksliv överhuvud taget, riskerar man bland annat, att en sådan »saklighet» kommer att röna motsägelse från de unga själva, som kunna känna sig illa berörda och desillusionerade av en dylik undervisning.

För att rätt förstå detta, är det nödvändigt, att först de allmänna psykologiska sammanhangen kring kärlekslivets utveckling i ungdomsåren här något beröres. Det råder en skillnad mellan den kärlek, som särskilt under uppväxtåren är »svärmisk» till sin natur, och den kärlek, som traktar efter att få tillfredsställa sexuella begär. Det är vanligt, att man i ungdomen upplever kärleken som i grunden tvenne skilda ting bundna till olika objekt. Ungdomen upplever den vanligen så, att svärmeriet i tiden föregår den period, då driften först förnimmes. Finnes hos den unge en sexuell känsla — och det kan understundom vara fallet på ett ganska tidigt åldersstadium, även före svärmeriets — har den ofta en tillvaro vid

sidan av eller omväxlande med detta. Det är gynnsamt för en sund utveckling av personlighetslivet, att den själsliga kärleken får leva sitt liv och forma sina ideal i utvecklingens nyss antydda rytm, utan att tanken på sexuallivet väckes på ett för tidigt stadium. Grannlagenhet är här en oavvislig fordran vid undervisningen. Det måste göras klart för ungdomen, att sexualiteten når sin mening endast i förbund med det andliga i kärlekslivet och att kärleken endast som tjänare åt det högre personlighetslivet kan bibehålla sin friskhet och sitt livsvärde.

Å andra sidan är det av stor betydelse, att man vid undervisningen i dessa frågor med tydlighet framhåller, att det sexuella livet är en gåva till oss människor, som, under förutsättning att det levas i anslutning till ett i övrigt fullvärdigt kärleksliv, bereder oss djup lycka och skänker oss kraft och glädje.

Sexualundervisningen i skolorna är dock icke avsedd att endast meddelas ungdomen i den svärmiska åldern. Den måste påbörjas långt tidigare, alltså innan barnen själva på samma sätt som de vuxna äro engagerade med sitt känsloliv i problemen. Det oaktat är det av vikt, att läraren även på lågstadiet bedriver sin undervisning med denna ålder tydligt i sikte, men därvid undviker sådan upplysning, som föregriper det långsamma uppvaknandet och mognandet på detta område på ett skadligt sätt.

Alldeles särskilt måste vid skolans undervisning hänsyn tagas till att den naturliga blyghet, som kännetecknar ungdomens inställning till kärlekslivet, bevaras och vårdas som en sund och viktig tillgång. Det är en falsk och missriktad »saklighet», när man i viss modern sexualupplysning, som arbetar på att befria de unga från denna naturliga känsla, söker lära dem, att den är en onödig hämning. I denna känsla ligger i stället en väktare av kärlekslivet, som är av högt etiskt värde. Blygseln uttrycker icke, att den döljer något fult och skamligt, som om det vore därför, som den är till. Den naturliga blygselkänslan skiljer sig från pryderiet, som med rätta angripits av den moderna sexualupplysningen, men som på samma gång ofta har vilselett denna. Den pryde är mån om att demonstrativt visa sin reaktion mot det opassande, till vilket han räknar det sexuella överhuvud. Han förråder därigenom, att han icke äger något värdefullt och ömtåligt att skydda. Det är denna falskhet, som vår tids sexualupplysning med rätta velat avslöja. Men den har därvid ofta begått det ödesdigra misstaget att förväxla pryddhet med blygselkänsla och gå till storms även mot den sistnämnda, som för karaktärens fostran är fullkomligt omistlig.

På alla stadier i sexualundervisningen skall anknytas till den kärlek, som binder barn och föräldrar samman i hemmet. Detta sammanhang fatta barnen redan på småskolestadiet. Det gäller alla delar av framställningen om människans sexualliv, att hemlivet och dess lycka bör få skimra igenom undervisningen såsom den underförstådda syftningen med köns-

liv och fortplantning. Det bidrager mer än något annat att omgiva skildringen av dessa ting med ren och frisk luft.

Det är dock av avgörande vikt, att uppfostraren städse har klart för sig kärlekslivets sammanhang med idealbildningen och det etiska livet överhuvud. Svärmeritiden och den upphöjda syn på kärlekslivet, som därunder brukar komma till uttryck, giva ungdomen rika impulser för en rätt orienterad idealbildning. Detta sammanhang mellan kärlekslivet och det etiska livet över hela linjen måste undervisaren alltid ha i sikte. Ungdomens kärleksliv och dess håg till ideell lyftning höra samman, liksom utan tvivel den ideella vingklipphet, som kännetecknar mycken ungdom, sammanhänger med dess skövlade kärleksliv.

Det har från vissa håll sagts, att skolans sexualundervisning icke bör vara sådan, att de unga därvid finna en bristande överensstämmelse mellan vad som inhämtas i moralbildande syfte och vad de finna vara vanligt ute i livet. Man har menat, att på sådant sätt greppet om de unga skulle slappna och fostrans resultat äventyras. En sådan uppfattning visar en oriktig inställning till skolans uppgift. Den skall giva en klar, moraliskt oantastlig inställning till de allvarliga, personliga och samhälleliga problem som behandlas. Uppfostrans normer skola icke anpassas efter livets oarter. De unga skola genom undervisningen få fast kunskap och säkra värdenormer ifråga om vad sant och värdigt, vad rätt och rent är, så att de i händelse av frestelse instinktivt känna, att de stå i begrepp att göra något orätt. Deras rättsmedvetande skall i en sådan situation kunna reagera spontant.

När det i uppfostran och i den allmänna meningen är nödvändigt att utdöma vissa oarter på det sexuella området, bör det vara klart, att detta icke behöver stå i bristande överensstämmelse med den mildhet mot enskilda människor, som kristlig kärlek förkunnar. Det är dålig tillämpning av den, om man gynnar slappheten och därigenom bringar människor i olycka. Det är större kärlek att med högre fordringar förekomma olyckan och människors omilda domar. Det är i sista hand aldrig människorna, som skola fördömas utan de vilseledande livsnormer, värderingar och handlingar, för vilka människor med eller mot sitt eget förvållande råka ut, eller vilka de hylla. Det är samhällets plikt att söka befästa hos medborgarna goda, fasta livsnormer och varna dem för dåliga. I denna samhällsuppgift har skolan att utföra sin tjänst.

Det är som ovan antytts icke fråga om att i undervisningen tala om allt vad här sagts om sammanhanget mellan sexuallivet och sammanhanget mellan sexuallivet och det etiska livet. Eleverna äga icke förutsättningar för att mer än i ringa grad tankemässigt tillägna sig dessa ting. Det viktiga är, att läraren hela tiden har med i bilden av »sexuallivet», som han skall undervisa om, kärlekslivet till alla dess sidor och hela rikedom av

för den etiska fostran betydelsefulla faktorer, som ingå i detta liv, så att undervisningen därav får sin anda och prägel.

Huvudtemat i sexualundervisningen bör vara att genom lämplig upplysning bibringa eleverna en klar uppfattning om de förpliktelser, som medfölja det intima samlivet mellan man och kvinna, både med hänsyn till de enskilda individernas livsföring och samhällets krav på medborgarnas allmänna moraliska standard. Tydligt och allvarligt måste den sanningen uttalas, att sexuallivet icke blott är den enskildes egen, personliga angelägenhet utan också en samhällelig sådan av synnerlig betydelse.

Särskilt måste, såsom förut blivit sagt, framhållas farorna av att man i sin livsföring skiljer ut drifttillfredsställelsen från kärleken. Sexuellt samliv mellan man och kvinna förutsätter djup andlig gemenskap mellan dem, för att berättigade etiska krav skola uppfyllas. Ungdomen måste läras förstå, att den, som icke lever i enlighet härmed, löper allvarliga risker, som äro desto allvarligare, som de ligga dolda för den oefarnes blick. Uppmärksamheten bör fästas på, att fria intima förbindelser för tillfredsställande av driften kunna ha till följd, att barn födas utan att föräldrarna ha ett hem att bjuda dem. Utom faran för könssjukdomar innebära fria förbindelser dessutom en allvarlig konsekvens av annan art, i det att individernas uppfattning om kärlekslivets upphöjdhed därigenom måste röna påverkan. Då dessutom den första sexualupplevelsen är av central betydelse för kärlekslivets inriktning, är det av vikt, att denna får sin rätta inramning och ej kombineras med och följes av anklagande samvetsreaktioner och svikna livsillusioner. Det bör betonas, att på denna punkt livet senare mången gång skänker en klarare syn på vad som hänt under ungdomsåren och att man då har anledning att bedöma det skedda på ett annat sätt, än man förr gjorde. Undervisningen måste allvarligt hävda den uppfattningen, att sexuell avhållsamhet under ungdomsåren, till dess man är i stånd att bilda hem och vårda och uppfostra sina barn, är den enda riktiga vägen. Den skänker den enskilde de bästa betryggande garantierna, för att denne senare skall kunna utnyttja sina möjligheter till personlig lycka.

Den huvudlinje för framställningen av kärlekslivet, som skolans fostran skall följa, är linjen kärlek—äktenskap—barn. Därvid måste emellertid undervisningen ske på ett sådant sätt, att motiveringen för denna allmänna inställning icke blir för tunn eller faller bort. Det ligger i skolans idealbildande uppgift att för ungdom, som befinner sig i det utvecklingsstadium, då den kan tillägna sig ett djupare tankeinnehåll, betona vikten av att de gränser uppehållas och icke utsuddas, som av ålder dragits mellan kärlekslivet inom äktenskapet och under förberedelsetiden därtill. De unga skola vara rädda om sin kärlek och om möjligheterna till en djupare och

varaktigare lycka i det egna hemmet. Försyndelser mot denna ordning för äktenskaps förberedelse och nya hems bildande har förstört mycken lycka.

Nu kunde det sägas, att dessa ting icke ens för lärjungarna i folkskolans avslutningsklass ha erhållit påtaglig aktualitet och att för den skull upplysning härom icke vore påkallad eller ens lämplig. Invändningen saknar icke berättigande särskilt beträffande pojkar, vilka äro mindre mogna att tillägna sig undervisningen på denna punkt än flickorna. Man skall icke glömma, att om eleverna å det högsta folkskolestadiet eller i fortsättningskolan icke skulle meddelas kunskap i här avsedd fråga, så försitter samhället den sista möjligheten att skänka vägledning åt ungdomen på detta livsområde. Det gäller ju att ge *förebyggande* råd och vägledning för livet. Detta synes ock ligga helt i linje med de krav, som ställas på undervisningen å folkskolestadiet i kungl. kung. den 10 april 1942, där det heter: » — — — vidare bör inskräpas — — — att sexuell återhållsamhet bör iakttagas till dess individen är i stånd att bilda hem samt vårda och uppfostra sina barn».

Det bör framför allt framhållas för lärjungarna, att för frisk ungdom är sexuell avhållsamhet icke skadlig. Det måste i klara ord utsägas, att det intima samlivet mellan man och kvinna blir så rikt, som naturen menat det, först om det får blomma inom ett hem, där barn äro välkomna.

Utvecklingen i det moderna samhället har gått i riktning mot en alltmer försenad äktenskapsbildning. Det bör sägas lärjungarna, att detta icke är en lycklig utveckling. Det bör göras klart för dem, att det är bättre att tidigt grundlägga ett hem, även om detta sker under blygsamma ekonomiska omständigheter, än att under fria former och utan större betänkligheter helt överlämna sig åt varandra. Framför allt måste lärarna i denna fostran taga hänsyn till den uppluckring av moralbegreppen, som ligger i den ej ovanliga benägenheten att tro det vara ett försvarligt normalförhållande, om man inom bekantskapskretsen eller den sociala miljö man tillhör tillåter sig att utan hämningar leva efter sin primitiva drift. Ingenting är för den allmänna moralen farligare än ett dylikt åsidosättande av återhållsamhetens krav. Det gynnar ökad viljeslapphet och medför minskad känsla av ansvar med ty åtföljande oberäkneliga samhällliga konsekvenser. Här duger det icke, att skolan kommer med tveksamma råd och anvisningar. Klara besked från en beskyddande och erkänd auktoritet, i fråga om under vilken form kärlekslivet bör levas, bli för många ett värn mot driftens pockande krav. De svåra frestelser, som särskilt nutidens ungdom är utsatt för, och som äro ägnade att så småningom giva den en skev syn på ett normalt ungdomsliv, bör vid undervisningen beaktas. Detta bör lämpligen ske i folkskolans sista klass eller om möjligt i fortsättningskolan. Där finns det då anledning att bland annat behandla den inverkan, som olämplig litteratur och film samt mindervärdig scenisk konst ut-

öva på de unga. Åtskilligt av detta är direkt ägnat att undergräva karaktärsfasthet och motståndskraft och bidrager på ett riskabelt sätt att skapa en falsk bild av vägen till lyckan i livet. Man må i detta sammanhang inte heller glömma att allvarligt framhålla de faror, som äro förknippade med bruk av sprit och vid dans i förening med sprit.

Vid meddelande av dessa riktlinjer och riskmoment för ungdomens idealbildning på kärlekslivets område måste noggrant allt sådant framställningssätt undvikas, som kan innebära en dom över dem, som på grund av bristande konstitutionella förutsättningar och under trycket av en övermäktig miljöpåverkan råkat in på avvägar. För ungdomar, som haft den oskattbara förmånen att växa upp i goda hem och särskilt i hem med en sund kristlig atmosfär, innebär framställningen av kärlekslivet som ett åt äktenskapet helgat privilegium ingen nyhet. För dem är den en fullt naturlig sak och är dem till god hjälp ute i livet. Likaså bör det kunna förut sättas, att deras inställning till olyckliga medmänniskor, som råkat på avvägar, dikteras av den kristna kärlekens grundsyn på förhållandet till nästan. Detta frikallar emellertid icke läraren från att i otvetydiga ord anvisa den väg, som allena bevarar ungdomens psykiska och fysiska hälsa intakt.

Slutligen må påminnas om nödvändigheten av att det karaktärsfostrande inslaget i sexualundervisningen så noga som möjligt avpassas efter lärjungarnas åldersstadium och förmåga att tillgodogöra sig innehållet i den lämnade framställningen. I det följande skola vissa synpunkter på detta problem lämnas. Här skall endast framhållas vikten av, att etiska och moraliska synpunkter icke läggas in i undervisningen såsom ett fristående undervisningsobjekt för sig. De karaktärsfostrande momenten böra i stället på osökt sätt få komma till sin rätt under den fortlöpande framställningen av ämnet i övrigt. Karaktärsfostran i egentlig bemärkelse, med utgångspunkt från etiska övertyganden, bör främst äga rum med lärjungarna i de högsta klasserna. Därvid bör man dock noga betänka, att ungdom i den ålder, det här är fråga om, vanligen ännu icke har kommit i kontakt med de problem, som ovan förts på tal. Denna fostran bör sålunda i största utsträckning bli av förebyggande art.

Ämnet sexualkunskap bör i skolan genomgående behandlas i sina naturliga sammanhang, särskilt inom hembygdsundervisning å lägre stadium och naturkunnighet och medborgarkunskap å högre. Det bör så litet som möjligt förlänas någon särprägel. Givetvis kan det också i vissa delar tagas upp inom ämnet kristendomskunskap i de högsta klasserna.

Vad angår frågan, vem som skall handhava sexualundervisningen, försätter gällande författning (kungl. kung. 170/1942), att densamma skall ingå som ett naturligt led i skolans undervisning i övrigt. Detta låter sig

göra, endast om pedagoger av facket få sig uppgiften ålagd. Emellertid framhålles, som ovan sagts, i författningarna därjämte, att om vederbörande klasslärare icke önskar eller, enligt skolstyrelsens beprövande, icke bör meddela dylik undervisning, skolstyrelsen kan uppdraga åt annan lärare eller åt läkare att göra detta. På en del håll har man velat hålla före, att där överhuvud möjlighet därtill gives, läkare helst bör handhava undervisningen. Man torde emellertid kunna utgå ifrån, att lärarna i stort sett med sina särskilda pedagogiska förutsättningar och sin vana att umgås med de unga äro de lämpligaste att handhava denna fostran. Den kommer då att organiskt sammansmälta med de ämnen, inom vilkas ram den bör meddelas. Man måste bland annat också se frågan mot bakgrunden av det förhållandet, att vid folkskolans sexualundervisning de rent biologiska fakta, som behöva inläras, äro av föga komplicerad natur. Ett detaljerat biologiskt vetande i detta sammanhang synes icke nödvändigt för lärjungarna, under det att framställningens tyngdpunkt till stor del bör läggas på det karaktärsfostrande området. Emellertid kan det understundom visa sig lämpligt, att läkare anlitas av lärarna som experter för rådgivning beträffande vissa undervisningsmoment. I en del fall kunna enstaka föreläsningar av särskilt kvalificerade läkare ha en viktig uppgift att fylla.

Beträffande frågan, om och i vilken utsträckning gossar och flickor böra skiljas åt under sexualundervisningslektionerna, yttrar nyss åberopade författning: »Dock böra gossar och flickor, vilka eljest åtnjuta gemensam undervisning, där så finnes lämpligt, skiljas åt vid undervisningen om människans könsliv». Där så är möjligt bör ett särskiljande av lärjungarna ske, i vad det gäller folkskolans högsta klasser särskilt i fråga om kursmoment av viss art. Nu kan häremot invändas, att genom ett dylikt tillvägagångssätt en viss del av sexualundervisningen skulle förlänas en särställning, något som ju principiellt bör undvikas. Dock synes en för bägge könen, särskilt i pubertetsåldern, gemensam undervisning exempelvis rörande kursmomenten könsmognad (pollutioner, menstruation), betydelsen av renlighet beträffande könsorganen, onanifrågan och betydelsen av ett återhållsamt liv under ungdomsåren icke kunna skänka några omistliga eller ens större fördelar. Även beträffande undervisningen om könsorganens anatomi kunna vissa lärare finna det önskvärt att skilja gossar och flickor åt, vilket i så fall bör ske. En gemensam undervisning skulle dessutom ställa en del lärare inför mycket svåra och säkerligen många gånger lösbara problem.

Lämpligast är, att flickornas undervisning omhänderhas av kvinnlig lärare och pojknarnas av manlig, där detta låter sig göra. Skulle en lärare känna med sig, att denna undervisning genom sin art erbjuder honom vissa personliga svårigheter, så bör han naturligtvis vidtaga åtgärder för att undervisningen lägges över på annan lärarkraft.

I avsikt att vid sexualundervisningen skona ungdomen för skrämmande moment bör särskild varsamhet iakttagas beträffande framställningen av könssjukdomarna. Skildringen härav måste läggas mycket summariskt, främst med betoning av nödvändigheten av en sådan livsföring, som utesluter möjligheten av dylika sjukdomsfall.

Förekomsten av abnorm-sexuella personer (homosexuella m. fl.) bör också något behandlas vid undervisningen. Detta måste dock ske på ett synnerligen försiktigt och finkänsligt sätt. (Se i övrigt lektionsutkastet för folkskolans avslutningsklass.) Med tanke på den fara, som sexuellt abnorma individer utgöra för ungdomen, är det på sin plats, att redan småskolans lärjungar tydligt varnas för att följa med för dem obekanta personer.

Erfarenheten har givit vid handen, att en del lärare på tal om människans kärleksliv inskränka sig till att behandla uteslutande hemmen, föräldrarna och barnen, d. v. s. det skyddade området inom äktenskapets ramar. De mena sig därmed följa en enkel och klar linje och undvika på så sätt de svårigheter, som en skildring av ömtåliga frågor i övrigt skulle erbjuda. En sådan partiell undervisning fyller icke berättigade krav på meddelande av allsidiga kunskaper rörande kärlekslivet med dess viktiga sociala aspekter. De äldre eleverna måste otvivelaktigt genom skolans försorg på ett lämpligt sätt informeras också om vissa förefintliga missförhållanden ute i samhället, för att på det sättet i tid kunna förvärva motståndskraft mot de frestelser, som sedermera i livet kunna möta dem.

Vid denna undervisning måste läraren jämväl städse beakta de skiftande förutsättningar och förkunkaper, med vilka lärjungarna gå att taga del av hans framställning. De olika miljöförhållanden, i vilka barnen leva, göra, att medan vissa barn kunna sägas vara ganska väl informerade om fakta, som röra såväl kärlekslivets rent familjära område som även vissa socialt vådliga avigsidor, så äro andra åter genom det skydd en sund hemmiljö förmår skapa, i avsaknad av varje orientering härvidlag. Man kan aldrig undvika, att inom en skolklass en viss skiljaktighet mellan olika lärjungegrupper föreligger i fråga om utgångsläget. En klokt lagd sexualundervisning avser att på de vilseledda och felinformerade verka tillrättläggande och på de oerfarna upplysande och förebyggande.

Det är angeläget, att lärarna i förväg göra sig så noga underrättade som möjligt om barnens hemförhållanden och vid undervisningen i här ifrågasvarande ämne så vitt möjligt uppehålla förbindelse med föräldrarna. Lärarna böra erinra sig möjligheten av, att de vid framställning av det lyckliga förhållandet i ett fullständigt hem med far, mor och barn omedvetet kunna illa beröra de barn, som komma från stympade hem, barn vilkas föräldrar äro skilda, fosterbarn, barn från hem utan far o. s. v. Lärarna böra överhuvud vid undervisningen om sexuallivet där så är möjligt verka i samförstånd med föräldrarna. All kraft bör från skolans sida sättas in

på att hålla dessa så väl informerade som sig göra låter om innehållet i och innebörden av skolans fostrande verksamhet på detta område. Detta kan ske genom lärarnas egna åtgöranden i enskilda fall, där inte f. n. föräldraoppositionen är för stark. Ett gott förhållande mellan föräldrar och skola synes förutsätta upplysning och kunskapsmeddelelse direkt till hemmen också på andra vägar än genom skolan.

III. Förskoleålderns sexualproblem.

För att skolans lärare rätt skola kunna förstå de barn, som de mottaga från hemmen i småskolans första klass, måste de känna till barnens psykiska utveckling i förskoleåldern. Icke minst i fråga om skolans sexualundervisning gäller det att knyta an till det utvecklingsstadium, som närmast föregått skolstadiet, och därför böra lärarna också på detta speciella område vara väl informerade om de problem, som i detta åldersskede inställa sig för barnen.

Först några ord om den normala utvecklingen under småbarnsåldern, som kan vara av intresse att känna i detta sammanhang.

Barnens intresse för sexualförhållandena avspeglar sig naturligtvis främst i de frågor, som de framställa. Till dess de blivit omkring 3-4 år nöja de sig med frågor av typen: »Vad är det?» Vid denna ålder komma för första gången frågor av typen: »Varför?» Det är intressant att iakttaga, att barnen i denna ålder alldeles särskilt gärna fråga om Gud, om livet och döden. Redan 4-åringen frågar: »Varifrån kommer barn?» »Hur födas barn?» Till sådana frågor föranledas de naturligtvis av olika skäl, bland vilka ett vanligt är födelsen av ett nytt barn i familjen. Senare under förskoleåldern bli frågorna talrikare och mera differentierade. Det händer inte sällan, att 5-6-åringen frågar, hur barnen kunna komma in i moderns kropp och hur de kunna växa därinne. Sedan barnet upptäckt, att gossar och flickor icke äro lika skapta, och det blir ofta klart för dem senast i 4-5-årsåldern, komma flera frågor härom. Under normala förhållanden äro dessa frågor vanligen endast att uppfatta såsom utslag av den för den tidiga barnåldern typiska allmänna vetgirigheten. Frågorna framställas alltså inte av intresse för speciella »sexuella» förhållanden med den mening, man i detta ord vanligen inlägger. Denna viktiga differens mellan de små barnens sätt att se dessa ting och de vuxnas är av största vikt att hålla aktuell för sig vid fostran. Om barnens frågor besvaras, får man vanligen omedelbart klart för sig, att de endast ville ha ett riktigt besked och att också meddelanden av som man tycker sensationell art, såsom upplysning om att barnen födas av modern och att de vuxit inom henne, av barnen upptagas såsom triviala fakta utan särskilt markant känslobetoning. Det hela göres på detta sätt så konkret klart för dem, att fantasien liksom sättes ur funktion på de klargjorda punkterna. Skulle man därvid någon gång råka berätta för mycket, spelar detta vanligen ingen betydelsefull roll, när det gäller barn i denna låga ålder; det som inte kan inrangeras på ett naturligt sätt i erfarenhetskedjan faller hastigt ur minnet.

Vid för barnen lyckliga förhållanden uppstå i denna ålder mera sällan sexualproblem av betydelse. Under andra omständigheter störes den normala utvecklingen och verkliga, svåra problem kunna uppstå. Några viktigare och vanligare dylika förhållanden, som påskynda den normala utvecklingens takt eller snedvrider denna utveckling, skola här beröras.

Det må framhållas, att vissa medfödda drag i barnens psyke kunna predisponera dem för att råka i konfliktlägen beträffande sexuallivet. Detta gäller redan förskoleåldern. Så kunna exempelvis psykopater visa ett abnormt sätt att reagera inför vissa händelser i miljön, varvid i detta sammanhang avses lämplig eller olämplig kunskapsmeddelelse rörande frågor av sexuell innebörd eller upplevelser knutna till djurens eller vuxna människors könsliv. En ovana som onani kan för psykopaten antaga helt andra proportioner än för normala barn i detta åldersskede. Betydligt vanligare torde vara, att olämpliga miljöförhållanden för normala barn bli orsaker till att verkliga sexualproblem uppkomma redan under förskoleåldern. Bland sådana miljöförhållanden kunna anföras följande.

Barn från landsbygden å ena sidan och barn från städer eller större samhällen å den andra utgå vid sin utveckling från olikartade förutsättningar och påverkas därav i betydande grad. Barnen på landet stimuleras gärna tidigt genom erfarenheterna från husdjurens liv till öppna frågor om innebörden av vad de sett eller draga utan vidare sina slutsatser. Deras kunskaper, som sålunda förvärvats, lägga problemen tillrätta på ett naturligare sätt än som många gånger kan ske för stadsbarnen. Dessa senare ha det alltså svårare att komma tillrätta med frågeställningarna, och deras fostran erbjuder ofta vanskligheter, som icke i samma utsträckning förefinnas för landsbygdsbarnen. Inom sociala miljöer av olika art variera svårigheterna vid fostran väsentligt.

En annan omständighet, som inverkar på barnens utveckling, är den, att barn från större syskonkedjor och barn, som överhuvud taget i förskoleåldern umgås med många kamrater, ofta läras se frågorna från andra och flera synvinklar än barn, som leva isolerade från lekkamrater. Särskilt måste »det enda barnets» speciella svårigheter beaktas.

En speciell och viktig orsak till abnorm inriktning och intensitet av barnens intresse för sexuella ting visar erfarenheten vara det förhållandet, att deras naturliga vetgirighet på området icke blivit på ett lämpligt sätt tillfredsställd. En författare, Lane, skriver härom: »En stor del av det obscena intresse, som visar sig senare, beror på att en fullkomligt naturlig, neutral och sund nyfikenhet undertrycktes i barndomen. Vi göra härigenom sexualorganen till ett mysterium för barnen och skapa ett tvångsartat intresse för just denna del av kroppen, som senare kan utvecklas till ett tvångsartat intresse för själva sexualdriften.»

Det spelar naturligtvis den allra största roll för hastigheten och inrikt-

ningen av barnens utveckling vilken anda, som är rådande i deras hem. Det är ju klart, att barnen ta starka intryck av föräldrarnas sätt att tala om sexuella förhållanden och deras sätt att finkänsligt eller cyniskt inför barnen beröra kärlekslivets hemligheter. Särskilt illa lottade äro de barn, som växa upp i en kvalmig, sexuell atmosfär, där de kanske bli vittne till sexuella närmanden mellan vuxna personer. Sådana barn bli alltför tidigt sexuellt väckta, och vid skolans början ha de redan en många gånger mycket detaljerad kunskap och en känslomässig, olämplig inställning till förhållandena, vilken sedermera blir mycket svår för skolauktoreteten att eliminera. För dessa barn ter sig sexuallivet gärna lågt, fult eller skrämmande, en uppfattning, som ofta kvarstår långt fram genom åren och som minskar deras möjligheter att senare leva ett normalt, rikt kärleksliv.

I många hem snedvrides barnens utveckling genom föräldrarnas visade pryderi och komplexbundna sätt att reagera inför de vanliga barnfrågorna. Den skygghet och det speciella sätt att uppträda, som föräldrarna härvid visa sina barn, ställer hela sexuallivet för dessa i en särställning, som inte har en gynnsam inverkan på deras fantasi- och känsloliv.

Slutligen finner man ännu i många hem en benägenhet hos föräldrarna att i stället för saklig och enkel upplysning lämna oriktiga svar på barnens frågor. Sedan konfrontera barnen svaren med vad de få veta av kamrater och andra. Den väg, som föräldrarna här gå, måste betecknas såsom olämplig, emedan den för barnen skapar konflikter och osäkerhets-känslor.

Alla de nu nämnda omständigheterna medverka till, att barn ur olika miljöer vid inträdet i skolan ha en mycket olikartad kunskaps- och erfarenhetsmassa. De vanligare fostringsfel, som begås emot barn i förskoleåldern, och som nu skildrats, ge indirekt en antydning om, efter vilka grundlinjer en lämplig uppfostran på området bör bedrivas. En närmare diskussion rörande behandlingen av förskoleålderns sexualproblem ligger icke inom ramen för denna handledning, men ytterligare några ord skola dock här sägas, emedan grundlinjerna för fostran i förskoleåldern och för undervisningen i skolåldern i stort sett äro gemensamma.

Öppet, klart och sanningsenligt och utan speciell känslöbetoning böra småbarnens frågor besvaras, men detaljerade böra svaren inte vara. Få barnen denna enkla sexualupplysning i hemmen, komma hithörande frågor att omges med den rätta självklarheten och det rätta allvaret, och de sexuella förhållandena få för dem ingen ful eller skrämmande karaktär, vilket annars ofta sker. Efter lämplig upplysning och fostran bruka barnen förstå, utan att de därpå särskilt göras uppmärksammade, att man inte talar om dessa ting med vem som helst. Det hela blir en angelägenhet mellan mor, far och barn.

En särskild stötesten vid fostran av barn också i förskoleåldern utgör den redan i detta åldersskede icke sällan uppträdande onanien. Liksom små barn bruka leka med sina fingrar och tår eller suga på tummen, händer det, att de redan i spädbarnsåldern leka med sina könsdelar, utan att man för den skull behöver antaga, att det senare bereder dem en större tillfredsställelse än det förra. Redan mycket tidigt och ofta i 2-3-årsåldern upptäcka de, att beröringen av könsdelarna med fingrarna eller genom åtsittande kläder medför lustförmimmelser. Dessa äro icke bundna till sexuella föreställningar och i denna låga ålder får naturligtvis inte ovanan bedömas ur moraliska synpunkter. Den är ofta nog relativt hastigt övergående. I 5-6-årsåldern händer det emellertid, att ovanan på grund av olika omständigheter fixerar sig, blir intensiv och ganska långvarig. Icke heller i den åldern är onanien »sexualiserad». Det är av vikt, att man här icke griper in med bryska åtgärder exempelvis med förbud och hot om straff. Gör man det, komma barnen att se denna sak i ett särskilt ljus och på annat sätt än andra ovanor. Onanien kan på så sätt lätt få en med hänsyn till den biologiska utvecklingen och känslbakgrunden omotiverad, skrämmande relief. De vuxna kunna genom ett olämpligt ingripande bli orsaken till att ovanan redan i detta åldersskede sexualiseras, vilket för barnen är mycket olyckligt. Man måste genom försiktiga åtgärder skydda småbarnen för ångest och skuld känslor, så gott sig göra låter. Den försvarliga vägen vid behandlingen är att så mycket som möjligt avleda barnens uppmärksamhet och att därvid strängt undvika att handla i affekt. Parallellt härmed bör man genom lämpliga arrangement beträffande exempelvis barnens klädedräkt undvika uppkomsten av lokal retning, som underhåller ovanan.

Som vi sett, är sexualupplysningen i småbarnsåldern av största betydelse. Den skänker barnen en stor trygghet och kommer dem att på ett enkelt, naturligt sätt se på de här berörda förhållandena. Skäl finnas för antagandet, att barn, som bibringats en allmänt önskvärd inställning till dessa frågor därav gynnsamt påverkas för lång tid framåt och samtidigt förvärva motståndskraft emot upplysning av icke önskvärd art. Det är att hoppas, att föräldrar och fostrare i medvetande om en dylik fostrans stora vikt redan för förskoleålderns barn allvarligt bemöda sig om att övervinna sina hämningar och andra för undervisningen hindrande moment.

Av det föregående inses, att 7-åringarna, som för första gången komma till skolan, ha mycket olikartade förutsättningar för att kunna tillgodogöra sig undervisningen i dessa stycken. En del barn ha inte fått svar på sina frågor, en del ha fått oriktiga eller för dem skrämmande svar, och en del slutligen ha på grund av olika anledningar inte framställt några frågor, vilket inte behöver betyda, att frågebehov icke förelegat. En del barn ha redan fått sina föreställningar i stor utsträckning »sexualiserade», andra

åter äro på ett normalt sätt neutrala. I övrigt förete barnen naturligtvis den rikaste provkarta på uppfattningar om sexuella förhållanden, varvid konstitution och miljö ha spelat sin roll. Det är givet, att lärarinnorna alltså vid undervisningen måste taga största hänsyn härtill i upplysande, korrigerande och skyddande syfte. De vägar, som undervisningen härför måste följa, synas vara tvenne parallellt löpande: allmän klassundervisning och besvarande av enskilda barns särskilda frågor.

IV. Sexualundervisningen på småskolestadiet.

1. Undervisningens omfattning.

Följande moment böra vid undervisningen på småskolestadiet beröras:

- a) Skillnaden mellan könen.
- b) Barnens tillkomst och utveckling intill födelsen.
- c) Födelsen.
- d) Barnens beroende av modern, fadern och hemmet.

2. Allmänna anvisningar angående undervisningens bedrivande.

Sexualundervisningen bör på småskolestadiet taga sin början först sedan lärarinnan och barnen ordentligt lärt känna varandra. Detta undervisningsmoment kräver nämligen på ett alldeles särskilt sätt, att lärarinnan har de smås förtroende. Det är nödvändigt, att lärarinnan också känner deras hemförhållanden. Hon bör veta, om eventuellt i klassen finnas utomäktenskapliga barn, kanske barn från barnhem eller barn, vilkas föräldrar äro skilda. Om lärarinnan inte noggrant känner varje enskild elevs förhållanden, föreligga risker, att denna undervisning får en sådan uppläggning, att ömtåliga sinnen såras eller att mindervärdeskänslor väckas hos de barn, vars hemförhållanden inte äro ideala.

För detta måls vinnande är det av vikt, att lärarinnan i så stor utsträckning som möjligt har kännedom om barnens hemförhållanden och att hon i den mån det är möjligt informeras härom av skolans ledning. Särskilt gäller detta om de fall, där barnen komma från stympade eller i upplösning varande äktenskap.

Har lärarinnan möjlighet att konferera med föräldrar och målsmän, innan undervisningen på detta område påbörjas, har detta säkert stort värde. Det finns många skäl för lärarinnan i en nybörjarklass att vid lämpligt tillfälle samla klassens föräldrar för gemensamt resonemang om det första skolarbetet. Sexualundervisningsmomentet är ett av dessa skäl. Vid en sådan konferens kan lärarinnan meddela föräldrarna, vad hon ämnar säga barnen i detta ämne och kanske kan hon å andra sidan därvid få reda på, vad barnen redan känna till. Vet föräldrarna, vad lärarinnan kommer att säga de små om hur barnen komma till världen, riskerar hon mindre att komma på kant med föräldraauktoriteten.

Lärarinnan bör till hemmet meddela ungefär vid vilken tidpunkt sexualundervisningen kommer att äga rum, så att föräldrarna icke bli överraskade, när barnen börja komma med sina frågor med anledning av de nyförvärvade kunskaperna.

Om alltså denna första sexualundervisning från lärarinnans sida förutsätter en ingående kännedom om de små och deras hemförhållanden, så får detta dock inte vara orsak till att denna undervisning fördröjes längre än nödvändigt. När skolan börjar, ryckas barnen bort från hemmets mer eller mindre skyddade värld. Deras verksamhetsområde vidgas mången gång högst väsentligt. I skolan få de ett stort antal nya kamrater, och på vägen till och från skolan ges många tillfällen att göra nya bekantskaper. Härmed följer också starkt ökade risker för att barnen skola få upplysningar på det sexuella området från icke önskvärda källor. Detta nödvändiggör, att skolan så tidigt som möjligt tar itu med problemet.

Sexualundervisningen bör så naturligt som möjligt anknyta till den övriga undervisningen. Den bör försiggå under alldeles alldagliga former och vara helt fri från allt vad sensation heter. Därför är det på detta stadium också självklart, att gossar och flickor skola undervisas tillsammans.

I regel torde det vara lämpligt att begynna denna undervisning redan under första terminen. Då ges i samband med undervisningen om hemmet i ämnet hembygdsundervisning goda anknytningspunkter. Då talas om mamma och pappa och syskon, och då torde i de flesta fall rätta ögonblicket vara inne att meddela behövlig kunskap om barnets tillkomst. Bäst är att lärarinnan själv med omtanke stakar ut den linje, efter vilken denna undervisning skall bedrivas. Att invänta barnens frågor på detta område eller att problemet aktualiseras på annat sätt är säkert mindre lämpligt. Ämnets natur kräver, att lärarinnan noga tänker igenom och noga förbereder sina lektioner härom.

Sedan länge har på flera håll förordats, att den första sexualundervisningen på detta låga åldersstadium lämpligen förberedes genom en enkel framställning om växters och djurs fortplantning. Denna metod kan vid första påseende tyckas vara den enda riktiga, men vid närmare prövning finner man, att även en annan lärogång med fördel kan tillämpas. För att den förstnämnda undervisningsgången skall vara av värde, förutsätter den ett mera omfattande studium av växters och djurs fortplantningsförhållanden än som på detta stadium kan anses lämpligt. Det försvårar också en rätt förläggning av sexualundervisningsmomentet. Skall detta bygga på en förberedande behandling av växters och djurs fortplantning, kommer det att fördröjas till slutet av andra terminen, medan som ovan nämnts första terminen torde vara den lämpligaste tidpunkten. Kursmomenten om växters och djurs fortplantning höra dessutom lämpligen hemma i femte klas-

sens kurs, och de skulle där förlora i intresse, om de redan behandlades på småskolestadiet.

De bägge utkast till lektioner i sexualundervisning för småskolestadiet, som följa här nedan, ha infogats som en del i undervisningen om hemmet. Allt sysslande med växters och djurs fortplantning har uteslutits. En fördel med denna mera direkt gående metod är, att sexualundervisningsmomentet på småskolestadiet kan ges en med tanke på barnens begränsade fattningsgävor gynnsam, etisk förankring i framställningen om hemlivet och fjärde budet.

Även om här förordas en undervisningsgång av denna typ, betyder detta icke, att de lärare, som finna det lämpligare att anknyta till enkla, vardagliga analogier från däggdjuren, äro hindrade att följa en sådan metod.

Sexualundervisningen bör på detta stadium göras så summarisk och kortfattad som möjligt och i huvudsak stanna inför följande punkter:

Levande varelser uppkomma vanligen ur ägg. — Äggen finnas hos mammorna. — För att äggen skall börja växa till små barn erfordras, att de förenas med frön, som finnas hos papporna. — Ur ett ägg från mamman och ett frö från pappan växer barnet fram. — Barnet växer först i mammas mage. — Hur barnet födes. — Barnens behov av skydd och vård efter födelsen. — Föräldrars och barns känslor för varandra.

Framställningen bör på detta stadium inte ingå på anatomiska detaljer. Könsorganens anatomi beröres endast flyktigt. (Se nedanstående lektionsutkast.) Undervisningen bör, om den lägges som här förordats, bedrivas utan särskilda åskådningsmedel, och arbetsövningar böra icke förekomma i anknytning till detta moment. På detta stadium skulle åskådningsmedel och arbetsövningar ge sexualundervisningen en konkretion, som inte är behövlig eller önskvärd.

Av största vikt är, att lärarinnan i hela sin framställning inte släpper den etiska anknytningen till hemmet. Sexualundervisningen bör läggas så, att den fäster barnen med fastare band vid hemmet, vid far och mor, från vilka de kommit och som hålla av dem, och vid syskonen, som näst far och mor stå dem närmast i livet. Rätt lagd bör sexualundervisningen kraftigt bidra till inpräntandet av och förståelsen för de etiska krav, som finnas sammanfattade i fjärde budet.

De utkast till lektioner, som här nedan återges, få inte föranleda någon till att meddela den första sexualundervisningen i föredragsform. Denna bör som all undervisning på detta stadium vara en livlig växelverkan av frågor och svar, ett samtal mellan lärare och elever om en viktig fråga.

Lektionsutkasten avse närmast att klargöra, vad denna undervisning bör innehålla samt också att meddela den terminologi, som på småskolestadiet är den lämpliga.

Hur lektionen skall utformas måste i viss mån i detaljer bli beroende av elevernas hemförhållanden. Lärarinnan måste i sin framställning ta hänsyn till att det kan finnas barn i klassen, som äro födda utom äktenskapet och fortfarande kanske leva utan all kännedom om far och kanske också utan kontakt med mor. Sådana förhållanden kunna sätta lärarinnans takt-känsla och goda omdöme på svåra prov. Som ovan sagts får undervisningen inte så bedrivas, att den ger barn med mindre lyckliga hemförhållanden mindrevärdeskänslor eller bidrar till att, om sådana finnas, dessa stärkas. Lärarinnan måste vara ytterst uppmärksam på det intryck, som lektionen gör hos varje enskild elev. Den bör inte hos barnen väcka nya besvärande problemställningar. Skulle sådana iakttagas av lärarinnan, bör hon försöka lägga det hela till rätta och inte på denna punkt lämna barnen ensamma med sina problem.

Både före och efter den eller de speciella lektioner, som lärarinnan ägnar detta ämne, får hon vara beredd att när som helst stå inför den situationen att behöva besvara spontana frågor från eleverna. Lärarinnan bör då vara inställd på att ge riktiga och ärliga svar på dessa frågor. Svaren behöva därför visst inte alltid vara uttömmande. Barnen nöja sig ofta ändå, och ibland kan man tillfredsställa dem med den upplysningen, att de få veta mera, när de bli större och förstå mera. Sådana svar få barnen som bekant ofta nöja sig med på andra områden, ehuru dessa icke direkt kunna jämföras med det här aktuella. Då lärarinnan i ett visst enskilt fall finner, att ett barn synes vara i behov av mera uttömmande svar än som inför klassen lämpligen kunnat ges, så bör hon ventilera frågan enskilt med barnet, så att detta blir tillfredsställt på ett lämpligt sätt. Lärarinnan får inte glömma att vid lämpligt tillfälle varna barnen för att följa med för dem obekanta personer. Detta har icke upptagits i de här nedan följande lektionsutkast.

Här nedan följa tvenne lektionsutkast. Det första är en kortfattad framställning av de moment, som böra ingå i undervisningen på detta stadium. Med det som stomme kan lärarinnan giva sin lektion den form, som bäst passar henne och eleverna. Det andra utkastet avser att visa, hur en sådan färdig lektion kan ta sig ut. Det vill även skapa en bild av hur man lämpligen kan lägga upp lektionen med utnyttjande av lämpligt stoff ur barnens egen erfarenhetskedja. Dess berättelseform gör det lätt att hos barnen skapa intresse för uppgiften och bidrager till att ge en klar bild av hemmet och beroendet av både far och mor. Vilket av de bägge lektionsutkast, som skall tjäna som förebild, beror på lärarinnornas egna synpunkter och önskemål.

3. Lektionsutkast nr 1.

Ert hem har inte alltid funnits till. Mamma och pappa tyckte mycket om varandra. Därför ville de leva hela livet tillsammans och för att få göra det gifte de sig. De skaffade sig bostad och köpte möbler. Men till hemmet hör också barnen, och de längtade de mycket efter. Varifrån kom då barnen? — Ja det vet ni kanske redan. De har kommit ur mammas kropp. Nu skall jag berätta närmare om hur ett litet barn kommer till.

Inne i mammas kropp finns det många ägg, inte så stora som hönsens ägg utan små, små, inte ens så stora som ett knappnålshuvud. De har inget skal omkring sig som hönsens ägg, när dessa värpas, utan bara en tunn hinna. De ligger på en särskild plats i mammas mage. En dag börjar ett av dessa ägg på att växa. Snart växer det fram ett litet huvud och små armar och ben. Om man kunde se den lilla varelsen, som ligger i mors mage, skulle man förstå, att det är ett litet människobarn, som håller på att växa därinne. Det får mat från sin mamma genom en sträng, som går in i det lilla barnets mage. Och det växer, men så fort går det inte. Hela nio månader ligger det lilla barnet i mammas mage. Allt eftersom barnet växer därinne, förändras också mammas kropp. Hennes mage blir större. Det blir tungt för mamma att bära på sitt lilla barn. Men, när nio månader har gått, har det blivit så stort, att det inte får plats längre. En dag får mamma mycket ont, och då förstår hon och pappa, att det lilla barnet skall födas. Barnets födelse kan försiggå hemma, på sjukhus eller på barnbördshuset. Då kommer det lilla barnet fram genom den öppning, som finns nedtill på mammas mage. Det är mycket plågsamt för henne, när barnet skall födas. Det tar flera timmar, ja, kanske ett par dagar, innan barnet kommer fram. Barnmorskan, som hjälper till vid barnets födelse, klipper av strängen, som barnet fått mat igenom, medan det legat i mammas kropp. Och som ett minne efter den strängen har vi alla det lilla märke på magen, som vi kallar naveln.

Mamma och pappa väntar med spänning att få veta, om det lilla barnet är en pojke eller en flicka. Alla gläder sig, när de får höra det skrika för första gången. Då lever det och börjar andas, och det kan snart få mat genom munnen. Men allt fortfarande får det maten från sin mamma, nu genom att suga mjölk ur hennes bröst. Man säger, att barnet diar och att modern ammar sitt barn.

Och nu är mamma mycket glad över att hon fått det lilla barnet. Pappa kommer och hälsar på henne och barnet, och också han är lycklig över att allt är väl överståndet.

Nu har jag berättat för er, hur det lilla människobarnet kommer till världen. Det är bara en sak, som jag inte talat om, och det är en mycket viktig sak. Det är, hur det kommer sig, att det lilla ägget i mammas kropp

plötsligt fick liv och började växa. Ser ni, för att detta skall ske, måste pappa vara med. Han har inne i sin kropp små frön. De är ännu mindre än mammas ägg. Men de är nödvändiga för att hennes ägg ska börja växa. Pappas frön måste in i mammas kropp.

När ett frö från pappa kommer in till mammas ägg, så väckes detta till liv, och det börjar växa, och efter nio månader är det lilla människobarnet färdigt att födas, som ni förut hört.

Ni förstår alltså, att det lilla barnet kommer både från pappa och mamma. Om man tittar närmare på det, så kan man också se, att det har likheter både med sin pappa och mamma. Men detta syns ju mera, när barnet växt upp. — Föräldrarna har längtat efter sitt barn och är så glada, när det nu kommit till världen. Det kan ju i början inte alls reda sig självt. Mamma och pappa måste hjälpa det och sköta om det på alla sätt. Ja, många år dröjer det, innan barnet kan ta helt hand om sig själv.

Därför har barnen också så mycket att tacka sina föräldrar för. Det får ni aldrig glömma. Därför heter det också: Du skall hedra din fader och din moder.

4. Lektionsutkast nr 2.

Det var en gång en pojke, som hette Pelle och en flicka, som hette Stina. De var syskon. Pelle var 7 år och han gick i första klassen i småskolan. Stina var yngre och hon gick inte i någon skola alls. Pelle och Stina bodde med sin far och mor i en stuga i utkanten av en ganska stor stad. De kallade stugan för Solgården. De tyckte, att solen sken mycket just på den gården. Omkring stugan fanns det en trädgård, och strax intill var det rena landet. Där fanns det härliga backar med buskar och träd. Pelle och Stina tyckte, att det var så roligt att bo så där nära skogen. Det var så mycket trevligt man kunde ha då. Vad kunde det vara för trevligt?

Nu var det just på våren, och det fanns så mycket, som Pelle och Stina tyckte om att titta på. I trädgården fanns det snödroppar och krokus. I skogen kom blåsippor och vitsippor och många andra blommor. Fåglarna började sjunga så vackert. De byggde sina bon i träden.

Nu var det så, att Stina gick och längtade så mycket efter en dag, som skulle komma snart. Det skulle bli hennes födelsedag. Brukar ni längta efter er födelsedag? Varför? Stina gick och önskade sig presenter till sin födelsedag. Hon ville så gärna ha en ny docka, och så ville hon ha en bok med många bilder i. Hon kunde ju inte läsa ännu.

Därhemma hos Pelle och Stina brukade de alltid fira födelsedagarna. Det var så, att far och mor kunde aldrig glömma, hur glada de blev den dagen, då Pelle föddes, och de kunde heller aldrig glömma den dagen, då

Stina föddes. Och Pelle och Stina tyckte så mycket om att vara hos far och mor på Solgården. Därför ville de alla så gärna fira Pelles och Stinas födelsedagar.

Så kom då Stinas födelsedag. Hon fyllde 5 år. Det var en söndag i maj och solen sken och fåglarna sjöng. Det var då en tur, att det var en söndag tyckte Stina. Varför det? Just det, nu fick ju Pelle vara hemma hela dagen hos Stina. När Stina vaknade på morgonen, så stod far och mor och Pelle vid hennes säng. Och alla tre sa dom: »Vi gratulerar!» Stina fick en liten söt docka av mor. Av far fick hon en bok, som hette »Tomtebobarnen», och av Pelle fick hon ett litet glas med alldeles nyplockade vit-sippor.

Pelle satte blommorna på ett bord vid Stinas säng och Stina lät dockan ligga på sin kudde. Mor och Pelle satte sig bredvid sängen och så hjälptes de åt att läsa för Stina ur »Tomtebobarnen».

När det var gjort, så sa mor så här: »Du Stina, du är allt bra glad över presenterna du har fått idag. Men nu ska jag tala om någonting för dig och Pelle. Snart ska vi här på Solgården få en present, som är mycket bättre än det Stina fått idag. Det ska bli en present, som både far och mor och du Pelle och du Stina kan få glädje av. Ni kan väl aldrig gissa? Jo, ni ska snart få en liten syster eller bror. Jag vet inte riktigt, vilket det blir.» Vad tror ni Pelle och Stina tyckte om det? De blev så glada. »Då får vi en till att leka med», sa de. Nu ska ni tro att Pelle och Stina började fråga mor om allt möjligt. Kan ni gissa, vad det var de frågade om?

Jo, barnen kom med så många frågor till mor, så mor hann inte med att svara på en fråga, förrän det kom en ny. Då sa mor: »Nu får ni allt lov att lugna er lite, så ska jag berätta för er, hur det lilla barnet kommer till. Ser ni», sa mor, »det är så, att inne i mors kropp bildas det små, små ägg.» — Nu kunde inte Stina tåga. Hon avbröt mor och sa: »Inte är väl ägg så små. Jag tycker de är ganska stora jag.» Vad är det för ägg som Stina tänkte på? Då måste mor förklara för Stina. Mor sa: »De där små äggen som finns hos mor, de är inte alls så stora som hönsägg. De är så små, så små, de är inte ens så stora som ett knappnålshuvud. Ni vet ju hur stort ett knappnålshuvud är? Och inte har de små äggen något hårt skal heller, som hönsens ägg har. De har bara en liten tunn hinna. Ett litet ägg, som fanns inne i mors mage, började att växa. Då det växt i sex veckor, så är det ungefär så här stort (som en valnöt). Så småningom kan man se, att på det börjar bildas ett ansikte med ögon, näsa, mun och öron. Så växer den lilla varelsen vidare. Den får en liten kropp med små armar och små ben. Så växer den till ett helt litet människobarn.»

Nu var det Pelle som avbröt mor. »Men mor», sa Pelle, »hur kan det lilla barnet växa? Du säger ju alltid till Stina och mig: Ät duktigt, så att ni kan växa.» Så säger bestämt mor till er också. »Hur kan det lilla bar-

net, som bor inne i din mage, få någon mat?» sa Pelle. Ja, det var inte så lätt för Pelle att förstå. Det måste mor förklara. »Det lilla barnet får all sin mat eller näring från mor genom en särskild sträng, som går från mor in i barnets mage. Genom den strängen kommer all den näring, som barnet behöver för att kunna växa. När barnet växer, så måste den del av mors mage, som det ligger i, också bli allt större och större. När det lilla ägget låg därinne, var det bara ett helt litet rum, men så vidgade sig väg-garna mer och mer. Barnet blev ju större och större.» Nu tittade Pelle så stort på mor och nu märkte han någonting, som han inte hade tänkt på förut. Kan ni förstå? Jo, han märkte, att mor hade blivit så tjock. Hennes mage hade blivit så stor.

Mor sa: »Nu är det lilla barnet, som jag har inom mig, snart så stort, att det inte kan få plats längre därinne. Om ett par veckor, så har det bott därinne i nio månader. Då vill det komma ut. Då blir mor sjuk och det gör ont. Mor behöver då få hjälp av en barnmorska eller kanske en doktor. När barnet har fötts fram, så klipper den, som hjälper mor, av den strängen, som barnet fick mat igenom. Efter den får barnet ett märke mitt på magen.» Ett sådant märke har alla både små och stora. Vet ni vad det märket kallas?

Så sa mor: »Nu förstår ni Pelle och Stina, så som jag nu har berättat, så har också ni kommit till och alla andra barn och alla stora människor också.» Pelle och Stina tyckte, att det var väldigt märkvärdigt, att stora tanter och farbröder en gång har kunnat vara så små och att de en gång vuxit fram ur ett så litet ägg inne i en liten kammare hos sina mammor. Det är också märkvärdigt. Det tycker nog ni också?

»Å, mor», sa Pelle, »nu förstår jag, att vi riktigt är dina barn, för vi har ju kommit från dig. Men är vi inte fars barn också?» Nu såg Pelle riktigt bekymrad ut, för han tyckte så mycket om far och han ville ju gärna vara fars pojke också. »Var inte ledsen du Pelle», sa mor. »Ser du, det är så, att vi människor vi har så mycket inne i vår kropp. Det vet ni också. Vad är det ni känner, om ni lägger handen här? (Hjärtat tickar.) Ett hjärta har både far och mor och lungor och magsäck har vi också och tarmar och mycket mycket mer. Allt det där är lika hos både far och mor. Men ett sånt där rum i magen, där små barn kan växa fram och sådana där små ägg, det har bara mor. Men far har någonting annat. Han har någonting, där det kan bildas små små frön. De är mycket mindre än mors ägg. När ett sådant där litet frö från far kommer in till ett litet ägg hos mor, kan det bli liv i det lilla ägget, och då kan det börja växa till ett litet barn.» Nu var Pelle nöjd och Stina också, för nu förstod de, att de riktigt hörde ihop med far också.

Nu slutade mor att berätta. När Pelle och Stina om en liten stund sprang ut i trädgården för att leka, fick de se, att far satt därute i solen och läste.

De rusade rätt fram till far och bägge hoppade upp i fars knä och slog armarna om hans hals. Och Pelle sa: »Jag är fars pojke». Stina ville gärna härma efter Pelle och så sa hon: »Jag är fars flicka». »Å tänk», sa bägge barnen, »snart ska vi få en liten syster eller en liten bror.» Far såg också glad ut. Men så blev far lite allvarlig och så sa han: »Hör ni barn, det är en sak, som vi ska tänka på. Vi är alla så glada över det lilla barn, som vi väntar hit till Solgården. Men det är mor, som får gå och bära på det, och det är tungt för mor. Hon har inte så lätt att röra sig nu. Hon kan inte springa omkring så lätt som annars. Nu tycker jag att vi ska tänka på» — — — mer behövde inte far säga, nu kunde Pelle fylla i. Kan en så liten pojke som Pelle hjälpa mor? Han kan springa ärenden. Både Pelle och Stina kan låta bli att kinka och gnälla, så mor inte blir trött.

Så gick det några veckor. En dag fick mor så ont. Då sprang far och ringde efter en bil och följde mor till sjukhuset. Där skulle mor få hjälp. Om några timmar kom far hem igen. När Pelle och Stina fick se honom komma i porten, rusade de ut och mötte honom. Far såg så glad ut. »Nu», sa far, »nu har ni fått en liten syster.» Pelle och Stina hoppade omkring far. »Kommer hon hem i dag», frågade de. »Å, lugna er ni», sa far, »en vecka får ni nog vänta.»

Å, vad den veckan var lång. Barnen väntade ju så förfärligt. Så kom äntligen den stora dagen. Då sa far: »I dag kommer mor och lillan hem.» Innan mor reste hemifrån, hade hon gjort i ordning den sängen, som Pelle och Stina hade haft, då de var små. Den lilla sängen var så fin med ett litet skärt täcke och med små lakan med spets på. Det var nästan som en docksäng, tyckte Stina. Pelle och Stina hade plockat gullvivor i backen och satt dem vid lillans säng.

När lillan kom hem med mor fick hon ligga i sin lilla säng, men gullvivorna såg hon inte. Men mor hon såg dem, hon. Snart kom mormor och farmor och ville se på lillan. Tänk de såg nånting, som Pelle och Stina inte hade sett. De sa: »Se hon har ju fått sin pappas ögon och sin mammas mun och näsa. Ja, det är klart hon ska väl vara lik far och mor, för hon är ju deras barn.»

Allra roligast tyckte Pelle och Stina, att det var att se på, när lillan skulle bada. Hon hade så små söta armar och ben och så små fingrar och tår och naglar. Tänder hade hon inga, men hon var söt ändå. När lillan hade badat, brukade hon få mat. Vad kan en så där liten en äta? Pelle och Stina tyckte om att se på, när lillan låg och sög mjölk ur mors bröst. Mamma hade ett så lustigt uttryck, tyckte barnen. När hon skulle ge lillan mat, så sa hon ibland: »Nu ska jag amma lillan.»

När lillan hade badat och fått mat, var hon så nöjd och belåten och mor stoppade ner henne i den lilla fina sängen. Där somnade hon med detsamma. En kväll stod mor och Pelle och Stina och tittade på lillan. »Nej,

vad hon är söt», sa Pelle, »jag måste gå och hämta far, så att han också få se, hur söt hon är». Nu stod de där alla fyra omkring lillans säng. »Jag önskar», sa Stina, »att lillan ska växa riktigt fort, så att hon kan leka med mig och hoppa hage och plocka blommor i backen.» »Hon ska bli min lekkamrat också», sa Pelle. Men far sa någonting, som Stina rakt inte kunde förstå och knappast Pelle heller. Han sa: »Måtte hon bli till heder för far och mor». Vad kunde far mena? Han menade, måtte hon bli till glädje för far och mor. Alla pappor och mammor brukar önska, att barnen ska sköta sig, så att de får glädje av dem. Ibland kan det hända, att en pappa och mamma får sorg av sina barn och det finns ingenting, som är värre, tycker de. Hur kan det gå till, att de kan få sorg av sina barn tror ni?

Det finns ett gammalt, gammalt ord, som uttrycker detsamma som far, när han sa: »Måtte hon bli till heder för far och mor». Det ordet är många, många hundra år gammalt. Gud har själv sagt det till människorna. Det är ett Guds bud. Det är mycket högtidligt. Det lyder så här: »Du skall hedra din fader och din moder».

Det ordet får ni lära er i skolan. Det fick Pelle också lära sig och Stina och lillan också, när de kom till skolan.

V. Förberedande sexualundervisning på folkskolestadiet (klass 5).

1. Undervisningens omfattning.

- a) Växternas förökning.
- b) Djurens fortplantning.
- c) Särskild undervisning för flickor om menstruation.

2. Allmänna anvisningar angående undervisningens bedrivande.

Kungl. kung. av den 10 april 1942 angående sexualundervisningen i rikets folkskolor fastslår: »Det är av vikt, att undervisningen om människans fortplantning förberetts i föregående klasser genom behandling av växters och djurs fortplantningsförhållanden». Denna förberedande sexualundervisning bör lämpligen börja med växterna och för dessas del förläggas i samband med den avslutande behandlingen av växternas byggnad m. m., som ingår i femte klassens kurs i ämnet naturkunnighet.

Härvid böra följande moment behandlas: Blommans delar — ståndare, pistiller och deras uppgifter — han- och honblommor — ståndarmjölets överföring — vindblommor och insektsblommor — befruktning — fröbildning.

Framställningen av befruktningen, dess förutsättningar och ändamål är givetvis i detta sammanhang det mest betydelsefulla. Det torde vara av grundläggande betydelse för den fortsatta sexualundervisningen, att behandlingen av detta moment i anslutning till växterna göres så klar och begriplig för alla som möjligt. Det är därför nödvändigt, att under denna undervisning utnyttja alla till buds stående åskådningsmedel. Lärarens framställning bör illustreras med planscher, bilder och teckningar av olika slag. Barnen böra få göra direkta iakttagelser på levande växter såväl ute i naturen som i skolträdgården och i klassrummet. Man kan t. ex. ge dem till uppgift att på egen hand — delvis under sommarferierna — följa utvecklingen från blomknopp till frukt hos några av följande växter: äpple, päron, körsbär, nypon, hallon, ärt, gurka, åkersenap, vitplitser, maskros och solros. Vid höstterminens början är det lämpligt, att på lärosalen demonstera olika frukttyper och frön och genom planscher, pressade växter och teckningar ge en bild av motsvarande växter i knopp- och blomsta-

diet. De kunskaper, som dessa iakttagelser ge, böra befästas genom anteckningar och ritningar i arbetsböckerna.

Denna sammanfattande behandling av växternas byggnad och viktigaste livsyttningar torde därför lämpligen böra förläggas till början av höstterminen i femte klassen.

Under tredje och fjärde folkskoleklasserna har under lektionerna i hembygdsundervisning och naturkunnighet meddelats kunskap om viktigare typer av svenska ryggradsdjur. I samband med skildringen av de olika djuren har man då kommit in även på frågor, som röra fortplantningen.

Undervisningen om djurvärlden har gått från de högre djuren till de lägre. Ur flera synpunkter torde det vid behandlingen av djurens fortplantning för jämförelsens skull vara lämpligt att börja nedifrån och gå uppåt. Början göres då med den lägst stående klassen ryggradsdjur, fiskarna. Då kan man med utgångspunkt från fiskarnas enkla fortplantningsförhållanden lämna en enkel, jämförande översikt av de viktigaste ryggradsdjurens fortplantning. Groddjurs och kräldjurs fortplantning behöva i detta sammanhang knappast medtagas. Denna framställning bör i stora drag följa följande linje:

Fiskarnas fortplantning (t. ex. abborre): Hona, hane — rom (ägg), mjölke (sädeskroppar) — befruktning — ynglets utveckling.

Fåglarnas fortplantning (t. ex. höns): Hona, tupp — ägg, sädeskroppar — parning, befruktning — foster — kyckling.

Däggdjurens fortplantning (t. ex. katt): Hona, hane — ägg, sädeskroppar — parning, befruktning — foster — födelse — beroendet av modern.

Denna framställning av djurens fortplantning bör inte göras särskilt utförlig. En eller ett par lektioner torde vara tillfyllest.

Växternas förökning har sedan länge ingått i folkskolans undervisning. De vanligaste läroböckerna i naturkunnighet ge också i allmänhet en god handledning.

Djurens fortplantning omnämnes däremot endast mycket sporadiskt i läroböckerna, varför ett lektionsutkast meddelas här nedan. Liksom övriga lektionsutkast i denna handledning avser det att ge ledning beträffande denna undervisnings innehåll och terminologi.

Liksom i fråga om växternas förökning bör undervisningen på lämpligt sätt åskådliggöras. Lärarens enskilda teckningar på svarta tavlan är kanske det för detta moment lämpligaste åskådningsmedlet. Beträffande djurens fortplantning bör man under samtalsform vädja till barnens egna erfarenheter, som ofta nog äro fullt tillräckliga som diskussionsunderlag. Barnen böra under lektionens gång få komma med frågor. Framställningen kompletteras och illustreras genom studier av planscher, teckningar och spritpreparat. Däremot torde det vara onödigt att genom dissektion av typdjur befästa de anatomiska detaljerna. Dels äro dissektioner tidsödande

de och dyra, dels äro djurens könsorgan ofta så små (undantag: fiskar), att de ur demonstrationssynpunkt ge föga behållning. Dessutom kan dissektion, särskilt av däggdjur, på känsliga barn verka skrämmande.

Under detta läsår, då barnen äro 11—12 år gamla, böra flickorna meddelas lämplig kunskap om menstruationen och dess hygien. Det är viktigt, att de erhålla denna undervisning, *innan* de själva få sin första menstruation, så att de ha klart för sig, vad det är fråga om och veta, hur de skola sköta sig.

3. Lektionsutkast.

a. *Växternas förökning.* Se läroböckernas merendels fullt tillräckligt utförliga framställningar.

b. *Djurens fortplantning.*

Vi har förut i år talat om hur växterna förökas. I dag ska vi tala om hur olika djur förökas eller hur de fortplantar sig, som det också heter. Eftersom vi just läst om abborren, kan vi börja med att tala om hur den förökar sig. Bland abborrarna finns det liksom hos alla djur vi förut läst om honor och hanar. Utanpå ser vi mycket liten skillnad på dem, men har vi fångat abborrar och rensar dem, kan det vara så, att vi strax ser vilka som är hanar och vilka som är honor. Honorna har i sig två romsäckar med små korn, s. k. romkorn. (En romsäck på vardera sidan.) Hanarna har i stället två s. k. mjölkar. (En mjölke på vardera sidan.) Det har ni alla sett. Romkornen är i verkligheten abborrens ägg, ur vilka abborrynglet ska växa fram. Mjölken hos hanarna innehåller s. k. sädeskroppar, som är så små, att de inte kan ses med blotta ögat. Men ser man litet mjölke under mycket stark förstoring, märker man, att varje sädeskropp består av en rundad kropp, som är försedd med en svans.

Abborrens ägg måste befruktas av sädeskropparna i mjölken, innan de kan börja utvecklas till abborryngel. Detta sker för fiskarna alltid vid en bestämd tid på året, den s. k. lektiden. För abborren infaller denna om våren. Då går abborrarna in mot stränderna eller andra grunda ställen. Här lägger honorna sin rom, som ofta klibbar fast vid stenar eller vattenväxter. Över rommen pressar hanarna ut sin mjölke. Och nu förstår ni, varför sädeskropparna är försedda med svans. Med den simmar de fram i vattnet, tills de stöter på romkornen, och då sker befruktningen.

Både romkornen och sädeskropparna är mycket ömtåliga. Därför sker befruktningen hos fiskarna i vattnet. Vattnet skyddar dem både mot för stark kyla och mot torka. Hos djur, som lever på land måste befruktningen ske i moderns kropp, för att inte ägget och sädeskropparna ska förstöras.

Sedan romkornen befruktats, börjar abborrynglen växa. På grunden, där fiskarna lagt sin rom, uppvärms vattnet fort av vårsolen, och snart

kläckas äggen, och tusentals små fiskar simmar ut i vattnet. De får sköta sig själva från första stund. Abborrmamman och abborrpappan bryr sig inte om sina små. Därför är det också många som dukar under. De tjänar andra vattendjur till föda. Men tack vare att abborrhonan lägger så stort antal romkorn, är det alltid några småabborrar, som undgår yngelstadiets alla faror och växer upp och blir fortplantningsdugliga abborrar.

Så går abborrens fortplantning till, och på i stort sett liknande sätt fortplanta sig de flesta övriga fiskar.

Fåglarnas fortplantning sker på annat sätt. Låt oss tänka på hur det går till hos hönsen. Vi vet redan, att bland hönsen finns särskilda honor — hönorna — och särskilda hanar — tupparna. Redan deras yttre skiljer dem åt, så att vi lätt känner igen en höna och en tupp. Har vi möjlighet att undersöka deras inre organ, ska vi finna, att de flesta är lika hos hanar och honor. Det gäller inte om de organ, som tjäna till att fortplanta hönsen. De är olika och kallas könsorgan. Hos hönan finns ett särskilt organ, där äggen utbildas, och hos tuppen ett, där sädeskropparna utvecklas. Också hos hönsen måste sädeskropp och ägg förenas, för att ägget skall få liv och börja växa till unge. Hos fiskarna sker befruktningen i vattnet, som skyddar ägg och sädeskroppar mot torra och kyla. Men hos djur, som lever på land, måste befruktningen ske inne i moderns kropp, för att de ömtåliga äggen och sädeskropparna ska vara väl skyddade. Därför överför tuppen genom sitt parningsorgan sädeskropparna till hönan. Ägget blir befruktat. Sedermera ledes det ut ur kroppen. På vägen ut lägger sig först vitan kring äggulan, sedan bildas ett kalkskal runt ägget och så är det färdigt att värpas. Om hönan nu får ligga på ett sådant ägg, som är befruktat, och hålla det vid jämn värme, börjar den lille ungen växa. Vi kallar den ett foster, så länge den ligger inne i ägget. Fosteret lever först på gulan och under sista dygnet på vitan. När denna näring efter 3 veckor är slut, är den lilla ungen färdig, och då kläckes ägget och kycklingen kryper ut. Hönan överger inte sina ungar efter födelsen. Hon hjälper dem att få mat och skyddar dem mot faror av olika slag.

Slutligen ska vi också tala något om däggdjurens fortplantning. Som exempel kan vi välja katten. På liknande sätt som hos de djur vi förut talat om utvecklas hos katthonan ägg och hos katthanen sädeskroppar. Liksom hos fåglarna måste befruktningen ske inne i honans kropp, för att inte äggen och sädeskropparna ska torra och dö. När hanens sädeskroppar överförs till honan, säger man, att djuren para sig. Parningen är en förutsättning för att befruktning skall kunna inträffa. Sedan befruktningen skett, stannar emellertid ägget kvar i modern. Det sätter sig fast i ett organ, som kallas livmodern, och börjar där, alltså inne i moderns kropp, växa ut till en kattunge. Den är inte ensam, utan samtidigt har vanligen 5—6 ägg befruktats och växer nu till kattungar i moderns mage. Efter

några veckor är de fullväxta och födas till världen. Vid framförandet hänger ungarna fast vid modern genom navelsträngen. Genom den har de under fostertiden fått sin näring. Katthonan biter av navelsträngen, så fort ungen blivit framfödd.

Kattungarna är sannerligen inte så försigkomna, när de är nyfödda, som fiskungarna var — dessa kunde strax simma omkring — eller som kycklingarna, som ganska snart kunde springa omkring och leta efter mat. Nej, de små kattungarna ligger rätt hjälplösa under de första dagarna. Inte kan de gå och inte kan de se. De får mat av modern, som ger dem di ur sina spenar. Om några dagar börjar de krypa omkring och deras ögon öppnar sig, så de kan se. Men ganska länge dröjer det, innan de kan börja skaffa sig mat själva.

4. Särskild undervisning för flickor om menstruation.

Ni flickor har säkert genom edra mödrar, äldre systrar eller kamrater hört talas om någonting, som heter *reglering* eller — med ett annat ord — *menstruation*. Ni har kanske hört talas om det i samband med att edra äldre kamrater då inte ha kunnat vara med i gymnastiken eller kanske varit ledsna över, att regleringen kommit, just då de skulle vara med om någon spännande simtävling eller annat sådant. Med reglering eller menstruation menar man en blödning från underlivet hos kvinnan, som återkommer regelbundet en gång i månaden. Regleringen brukar börja vid rätt olika tidpunkt för olika flickor. Ibland kommer regleringen redan i 11-årsåldern men ibland så sent som vid 16—17 år. Hos unga flickor kan blödningen komma litet oregelbundet. Menstruationen är ett tecken på att flickan börjar att bli kroppsligen mogen för att kunna fylla uppgiften att föda barn. Det är litet svårt att beskriva för er, vad det hela beror på och hur det hela går till, innan vi tillsammans har talat om fortplantningsorganen hos kvinnan; det ska vi göra nästa år. Jag vill, att ni redan nu skall känna till det här, så att ni, när ni själva får sådan blödning, vet vad det är fråga om. Framför allt bör ni förstå, att det inte är något farligt; tvärtom är det någonting alldeles normalt, som varje kvinna har.

Menstruationen brukar vara några dygn och den tiden får inte betraktas som en sjukdomstid, även om man därunder inte känner sig riktigt så bra som vanligt. Särskilt första dygnet känner flickan sig gärna litet trött. Under den här tidsperioden brukar hon också vara litet överkänslig; hon har litet svårare än vanligt att behärska sig och blir lätt irriterad, till och med när hon blir vänligt tilltalad och allt i övrigt egentligen är som det skall vara. När ni nu vet, hur det där hänger ihop, så kan det nog hjälpa er att behärska er litet och att ta alltsammans med större ro.

Ibland känner man också litet ont i magen eller i ryggen och det är mycket vanligt. Det brukar bli bättre, om man tar sig en promenad och får frisk luft, än om man går och lägger sig. Blir det svårare smärtor och kanske huvudvärk och kräkningar, då brukar det vara bäst att tala med en doktor.

Under menstruationstiden är det särskilt viktigt, att man håller sig ren. Först och främst skall man använda bindor, som uppsamlar blodet. Bindorna skall bytas ofta, särskilt under de första dagarna, då det blöder mest. Det är bäst med sådana bindor, som kan kastas bort, sedan man begagnat dem. Annars kan också bindor av annat slag användas, sådana som kan tvättas och begagnas flera gånger. Under den här tiden måste man tvätta underlivet oftare än annars, helst vid varje byte av bindor. Det färska blodet luktar inte illa, men det gamla gör det. Ofta märker man inte lukten själv, men andra människor känner den lätt. Somliga flickor svettas mera än vanligt under de här perioderna. Det är därför viktigt, att man inte bara tvättar underlivet utan också övriga delar av kroppen. Ni bör söka sköta er så, att er omgivning ingenting märker.

Under menstruationstiden skall man försöka att leva precis som vanligt och det blir nu för tiden allt vanligare, att flickorna under denna tid deltar i gymnastik och kroppsövningar av annat slag. Det är aldrig bra att för mycket pyssla med sin egen kropp och sina egna krämpor. Det skall man också tänka på i det här sammanhanget.

VI. Sexualundervisningen i folkskolans sjätte klass.

1. Undervisningens omfattning.

Följande moment böra förekomma vid undervisningen i denna klass:

- a) Skillnaden mellan pojkar och flickor.
- b) Övergångsåldern (puberteten).
- c) Könsorganens byggnad och funktion.
- d) Onani.
- e) Befruktningen.
- f) Fosterutvecklingen.
- g) Förlossningen.
- h) Barnets beroende av modern före och efter förlossningen.

2. Allmänna anvisningar angående undervisningens bedrivande.

I samband med undervisningen om människokroppens byggnad och för rättningar bör, enligt Kungl. Maj:ts kungörelse om sexualundervisningen, även könslivets biologi behandlas. Innan detta moment genomgås, är det av vikt, att barnen ha fått en allmän kännedom om människokroppen och vissa av dess funktioner. Av särskild betydelse för full förståelse av könslivets biologi är förutom insikter i cellära framför allt kunskap om matsmältningsorganen och blodkärllsystemet, detta för att lättare för barnen kunna klagöra, hur fostret får sin näring. Mycket talar för, att momentet om könslivets biologi bör förläggas sist i läran om människokroppen.

Denna undervisning bör liksom all sexualundervisning göras så litet sensationell som möjligt. Därför är det önskvärt, att gossar och flickor åtnjuta gemensam undervisning också vid detta moment. Givetvis föreligga ganska ofta sådana förhållanden, att denna anordning måste frångås, och gossar och flickor undervisas var för sig. Detta blir sålunda fallet, om läraren inte är alldeles säker på, att han har hela klassen i sin hand vid denna undervisning, som, då barnen befinna sig i övergångsåldern, blir mera känslöbetonad än tidigare. På ett par punkter är det särskilt lämpligt att skilja gossar och flickor åt¹, nämligen vid genomgången av pollutioner, men-

¹ I skolor, där »växellov» tillämpas eller där »växelläsning» förekommer, är det lämpligt att begagna dessa möjligheter att undervisa flickor och pojkar var för sig om dessa saker.

struationshygien och onani. Framställningen av onani ansluter man lämpligen till behandlingen av pollutioner. I fråga om onani äro barnen i stort behov av upplysning, därför att de ibland redan äro eller snarligen kunna väntas bli personligen engagerade i de frågor, som onanin väcker för dem. Undervisningens uppgift är att så upplysa lärjungarna, att frågan för dem får de proportioner, som den rätteligen bör ha. Hur man här lämpligen bör gå fram ses i lektionsutkastet. Kapitlet menstruation förordas bli behandlat redan under femte skolåret med flickorna, så att dessa, när menstruationen uppträder, äro beredda därpå.

I skolor, där två eller flera klasser undervisas gemensamt, föreligga särskilda problem för sexualundervisningens ordnande. Det kan diskuteras, huruvida denna undervisning i dylika skolor skall anknytas till studiet av människokroppen och följa kursväxlingens vanliga schema, vilket skulle betyda, att densamma för vissa årsklasser kommer att behandlas redan i femte klassen, eller om den eventuellt alltid skall förekomma i sjätte klassen och alltså i vissa fall kopplas lös från behandlingen av människokroppen i övrigt. Några allvarliga skäl mot att för varannan eller var tredje årsklass bedriva denna sexualundervisning redan i femte klassen torde inte föreligga. Däremot skulle det erbjuda en hel del organisatoriska svårigheter att oberoende av studiet av människan förlägga undervisningen om könlivets biologi till sjätte klassen. Det skulle dessutom vara ägnat att väcka särskild sensation kring detta moment, vilket bör undvikas, om det är möjligt.

I sådana avdelningar, där det även finnes barn i lägre klasser, som ej deltaga i denna undervisning, torde det vara lämpligt att bereda dessa lärjungar lämplig sysselsättning utanför skolsalen under den tid, sexuallektionerna pågå.

Dessa lektioners antal kan givetvis bli något växlande beroende på lärarens sätt att behandla detta kapitel. I allmänhet torde två lektioner vara till fyllest.

Om skolan har tillgång till goda planscher, kunna sådana vara till god hjälp vid undervisningen. Skulle så ej vara fallet, kan densamma åskådliggöras genom enkla teckningar på svarta tavlan. Dessa kunna då lämpligen i huvudsak följa de i denna handledning meddelade förebilderna.

Det torde i de flesta fall ej vara lämpligt och ej heller behöfligt att låta barnen rita av dessa lärarens teckningar. Det synes nämligen onödigt, att barnen efter lektionens slut ha tillgång till ritningar, som eventuellt kunna användas på olämpligt sätt.

Givetvis är en god kunskap på detta område av stor betydelse för den enskilde lärjungen. Dock är läxläsning och förhör knappast nödvändiga beträffande detta moment. Det torde vara så, att ämnet i och för sig är

så intresseväckande för de unga, att redan lärarens genomgång i skolan ger en kunskapsbehållning, som kan anses tillräcklig.

Som komplettering till lärarens framställning har det många gånger visat sig värdefullt, att barnen få ställa frågor om sådana ting, som de önska ytterligare klargjorda. Dessa böra dock helst liksom i övrig undervisning framställas muntligt. I de fall, där läraren brukar låta barnen skriva frågor på lappar — eventuellt utan namnuppgift — kan han ju använda denna metod även vid sexualundervisningen. Metoden har dock både fördelar och nackdelar. Å ena sidan fråga barnen härvid om saker, som de behöva upplysning om, och som de eljest icke skulle ha fört på tal, vilket i och för sig är av värde. Å andra sidan kan det också hända, att de under skydd av anonymiteten tillåta sig olämpliga frågor på rent okynne. Sådana frågor böra då givetvis tigas ihjäl av läraren.

Särskild uppmärksamhet bör i detta sammanhang ägnas förhållandet, att goss- och i all synnerhet flickkroppen under tiden för könsmognaden undergår stora förändringar. De unga böra få klart för sig, att könsmognaden åtföljes av en kroppslig och själslig utveckling, som i vissa hänseenden tarvar större varsamhet och hänsyn de båda könen emellan än tidigare. Pojkarna kunna t. ex. ej längre på samma sätt som förut leka och brottas med flickorna.

Den kunskap, som skolan ger om sexuallivet och dess organ, är delvis av annan art än övrig kunskap. Det bör betonas för de unga, att kunskapen på sexuallivets område inte som annan kunskap lämpar sig för samtal och diskussioner var som helst och med vem som helst. De böra upplysas om, att sådant endast hör hemma i förtroliga, allvarliga samtal med föräldrar, lärare och vänner, som man känner mycket väl och som kunna motsvara förtroendet. Det bör ock framhållas, att vid samtal härom en ton och ett ordval bör förekomma, som är lämpligt med hänsyn till ämnets innebörd. Eleverna böra läras förstå vikten av att visa varandra största finkänslighet och hänsyn härvidlag. Det gäller inte endast pojkar och flickor emellan utan ock flickor gentemot flickor och pojkar gentemot pojkar.

I detta sammanhang må barnen varnas för de oarter av olika slag, som ofta följa med de ungas stigande intresse för sexuella ting. (Jfr kap. om behandling av sexuella oarter sid. 65.)

I hela denna undervisning bör målet, sådant det angivits i denna handlednings inledande kapitel, hållas klart. Även sexualundervisningen i sjätte klassen kan i viss mån betraktas som förberedande. Den utgör grundvalen för den slutliga sexualundervisningen i avslutningsklassen.

Läraren bör se till, att han inte i onödan fördjupar sig i detaljer. Lektionsutkastet, som här följer, och som naturligtvis är avsett för uppdelning på de olika lektionerna, vill ge besked om vad som lämpligen bör medtagas.

3. Lektionsutkast.

Som ni vet, är pojkar och flickor inte riktigt lika skapade. Om den olikheten skall vi tala i dag och även om orsakerna till att det är så. Redan i småskolan fick ni lära er, att det behövs både en pappa och en mamma, för att det i ett hem ska kunna bli några barn. Mera lärde ni er inte då. Men idag ska vi gå vidare och litet närmare ta reda på och lära oss pappans och mammans roll vid barnets tillblivelse. På samma gång får ni då också en förklaring på de skillnader, som finns i utseendet och kroppsbyggnaden mellan en man och kvinna.

Men först ska vi följa gossens utveckling till man och flickans utveckling till kvinna. När pojkar har kommit upp i 13-16 års-åldern, har ni nog lagt märke till en del mycket tydliga kroppsliga förändringar hos dem. De växer kraftigt. De »ränner i höjden», som man säger. Deras muskler utvecklas, och de blir hastigt starkare och uthålligare. Ni har nog också lagt märke till en första början till skäggväxt hos dem. Ni har kanske sett hos pojkar i den åldern, hur hår börjat växa ut i armhålorna och på nedre delen av magen. Rösten börjar bli grov och karlaktig. Man säger, att pojkarna nu befinner sig i *målbrottet*. Med det menar man, att röstorganet ombildas för den grövre, manliga rösten. Under den tiden får pojkarna vanligen inte vara med i sång. Före målbrottet sjöng de sopran eller alt. Efter målbrottet blir de tenorer eller basar, om de nu får någon sångröst. Allt det här, som ni nu har fått höra, beror därpå, att mycket stora och genomgripande förändringar pågår i kroppen. Man talar då om att pojkarna befinner sig i *övergångsåldern*.¹

Redan i 12-årsåldern börjar flickornas övergångsålder. Också de växer påfallande kraftigt och ökar hastigt i vikt. 13-14 års flickor är ofta både längre och tyngre än jämnåriga pojkar. Några år senare växer pojkarna om flickorna. Medan pojkarna under övergångsåren får en allt kraftigare muskulatur och blir allt starkare, så blir flickorna litet rundare över bröstet och på höfterna. Fettavlagringen kring bröstvårtorna tilltar och bröstet utvecklas. De har, som ni väl vet, till uppgift att vid framtida *moderskap* förse det lilla barnet med mjölk. Också andra förändringar ser man. Hårväxt på kroppen börjar uppträda ungefär på samma sätt som hos pojkarna.

¹ De kroppsliga och själsliga förändringarna under övergångsåldern (el. puberteten) beror på verksamheten hos vissa inresekreteriska körtlar. En bland dessa är *hypofysen* (undre hjärnbihanget), en på hjärnans undersida belägen körtel utan utförgång (inre sekretorisk körtel, inkretorisk körtel, körtel för inre sekretion), som till blodet avgiver s. k. hormoner. Körtlar med liknande sekretion äro sköldkörteln, bisköldkörtlarna, binjurarna, bränsen, bukspottkörteln och könskörtlarna. En sådan avsöndring av hormoner till blodet kallas insöndring. Hormoner från hypofysen medför bland annat också insöndring från könskörtlarna. Denna leder till utveckling av de sekundära könskaraktärerna (hårväxt, skäggväxt, röstläge, psyke m. m.). Hypofysens hormoner komma äggstockar och testiklar att bilda könsceller.

I övergångsåldern brukar det bli litet besvärligt för både flickor och pojkar. De blir gärna trötta, och arbetet går då ofta litet tyngre. Det märks både vid läxläsning och under lektioner. I den åldern blir man gärna litet ojämn till humöret, man känner sig tidvis orolig, man »vet inte riktigt vad man vill» som det heter. Det händer också, att man får en sorts ensamhetskänsla, och man får också gärna den uppfattningen, att de vuxna inte riktigt förstår sig på, hur man känner det. Den där känslan går snart över.

Samtidigt med alla de här förändringarna har även en annan mycket viktig förändring skett med pojken och flickan. De organ, som ska tjänstgöra vid fortplantningen och som vi i dagligt tal brukar kalla *könsorgan*, har hastigt utvecklats.

Vi ska först tala om flickorna. Som ni ser på planschen (ritningen) (se plansch I efter texten), består deras könsorgan av flera olika delar. Här lägger ni märke till två små böiformade kroppar, som ligger på var sin sida i nedre delen av bukhålan. Det är *könskörtlarna*, som hos kvinnan kallas *äggstockar*. Där utvecklas kvinnans könsceller eller *äggen*. Från var och en av äggstockarna leder en lång gång, *ägglederen*, som mynnar in i ett muskulöst, päronformat organ, som vi kallar *livmodern*. I sin nedre del står livmodern i förbindelse med en rak och rätt vid gång, som heter *slidan*.¹ Den är öppen utåt. När nu flickorna kommer upp i övergångsåldern, som vi nyss talade om och som brukar börja i 12-årsåldern eller senare, så avstöter äggstockarna med regelbundna mellanrum ett ägg. Det uppfångas av ägglederens inre, mot äggstocken vända, trattformiga mynning och ledes genom ägglederen till livmodern. I regel avstötes ett ägg en gång i månaden. Om äggen inte blir befruktade av någon *sädescell*, föres de vidare genom slidan och bort ur kroppen. Ni vet nog, att ett ägg inte kan växa och bli ett litet barn, om det inte är befruktat. Varje månad förbereder sig livmodern på att mottaga ett befruktat ägg och för den skull sväller livmoderväggens körtlar och blodkärl; väggen blir blodfylld. Om ägget inte är befruktat, har livmodern förberett sig förgäves; blodkärlen brister sönder och en blödning genom slidan uppträder. Det sker i allmänhet ungefär två veckor efter det ägget lossnat från äggstocken. En sådan blödning kallas, som ni kanske vet, *reglering* eller *menstruation*. Flickorna har ju redan i femte klassen fått veta en del om den saken. Varje menstruation brukar räcka 3—8 dagar. Den, som har sin reglering, brukar inte sällan känna sig litet trött och vara i ett visst behov av stillhet. Flickorna slipper, som ni kanske vet, under den tiden ibland gymnastik och bad. Det är emellertid viktigt att komma ihåg, att de inte är sjuka och att de

¹ *Hymen* (mödomshinnan), en tunn hinna, som delvis täcker slidöppningen. Den sönderslites oftast vid det första samlaget. *Blygdläpparna* (små och stora blygdläpparna), hud- och slemhinneveck, som omgiver slidans mynning.

bör besluta sig för att gå i sitt vanliga skolarbete. Det går i allmänhet också bra för sig. Under menstruationstiden måste flickorna iakttaga stor renlighet, tvätta sig ordentligt och använda lämpliga, hygieniska bindor för blödningens skull, så att inte blödningarna förstör kläderna och ger dålig lukt. Om man också inte har obehag av en sådan lukt själv — och man märker den inte alltid själv — måste man dock visa sin omgivning största hänsyn i det sammanhanget.

Jag nämnde, att ett barn inte kan bli till, om inte ägget har blivit befruktat av en sädescell. För att nu klargöra hur det går till, måste vi först berätta, hur pojkar och män är skapade. Vi ska tala om hur deras könsorgan är byggda.

I den lilla hudpåse, som pojkar har upptill mellan benen och som brukar kallas *pung* (demonstration på plansch eller ritning) (se plansch II efter texten) finns två stycken rundade kroppar, som är mycket ömtåliga för stötar och slag. I dagligt tal kallas de »stenar». Ett annat namn, som man ibland använder, är *testiklar*.¹ Det är pojkarnas *könskörtlar*. När pojkarna nått övergångsåldern (13-16-årsåldern), bildas i testiklarna mycket små svansförsedda rörliga kroppar, som kallas *sädesceller* (eller *sädeskroppar*). De är så små, att man inte kan se dem med blotta ögat. (Demonstration av ritning eller plansch.) (Se plansch II efter texten.) Från var och en av de båda testiklarna leder en lång, trång gång, som kallas *sädesledare*. De båda sädesledarna mynnar en från höger och en från vänster in i utförsgången för urinen (*urinröret*) strax nedanför *urinblåsan*.² Urinröret är omgivet av en mjuk vävnad. Den del av mannens yttre könsorgan, som består av urinrör med omgivande vävnad, kallas *manslem* eller *penis*. Med den kastar man sitt vatten, som ni vet. Den yttersta delen av penis, som är litet tjockare, kallas *ollonet*. Det täckes helt eller delvis av ett hudveck, *förhuden* (demonstration på plansch eller teckning). Här skall jag passa på att ge er ett gott råd. När det gäller könsorganen, skall man, likaväl som ifråga om andra kroppsdelar, iakttaga noggrann renlighet och tvätta sig ofta. Man bör också ibland rengöra området innanför förhuden. Här kan annars genom bakterieinverkan lätt bli en åkomma, *förhudsinflammation*, som visar sig så, att det där blir rött, svullet och gör ont. Ibland blir det också varflöde. Förhuden är på somliga pojkar för trång. Då blir det särskilt lätt en inflammation på samma sätt. Förhudsförträngning kan lätt botas av doktorn.³

¹ *Bitestikel*, en bildning, som ligger inpå testikeln. De fina kanalerna i testikeln utmytna i en grövre, slingrande gång, vilken ligger liksom hopnystad vid testikelns ena kant, där den bildar bitestikeln.

² *Blåshalskörtel* (prostata), en körtel, som omsluter urinrörets översta del och som mynnar genom en gång in i urinröret. Dess sekret blandar sig med sädesvätskan. På ålderdomen kan körteln bli förstörd och förorsaka besvär, som understundom nödvändiggör operativa ingrepp.

³ Skulle lärjungarna fråga om *omskärelse*, så böra de upplysas om, att därmed menas, när man — och det gäller vanligen nyfödda barn av judestam — på operativ väg avlägsnar förhuden. Man bör ock meddela, att åtgärden ju även har den betydelsen, att den förebygger förhudsförträngning och förhudsinflammation.

Manslemmen har till uppgift att överföra sädescellerna till kvinnans könsorgan. För att den skall kunna fullgöra den uppgiften, måste den kunna bli styv, och det kan den bli genom att fyllas med blod.

När gossarna har kommit upp i övergångsåldern, och testiklarna har börjat bilda sädesceller, händer det ibland, att en uttömning av sådana celler sker under sömnen. Man säger då, att en *pollution* har ägt rum. Det är som det skall vara och ingenting att vara rädd för. Man skall bara komma ihåg att efter en sån händelse tvätta sig ordentligt ren.

Detta är nu ett naturens eget sätt att sköta om vårt driftliv. Det hela försiggår eller *börjar* i varje fall, medan vi är försänkta i sömn. Och nu skall jag säga en sak. Detta, som alltså naturen själv reglerar under sömnen, skall man inte göra efter i vaket tillstånd. Det förekommer nog emellertid ganska ofta. Det kallas *onani*. Det är inte något farligt och ni ska inte tro dem, som säger motsatsen. Med onani menas, att man utsätter könsorganen för en retning, som vållar sädesuttömning.¹ Sådant kan lätt övergå till vana. Det är, som ni förstår, just ingen trevlig vana. Och den, som har den vanan, känner nog, att det inte är riktigt, som det skall vara. Han känner, att han inte är riktigt herre över sig själv. Överhuvud vill jag säga, att ju mindre man ägnar hela den här saken något intresse, desto bättre är det. Då går nog vanan ganska snart över.

När vi nu har talat om könsorganens byggnad hos både kvinnor och män, kan vi gå ett steg längre. Vi kan börja tala om, hur barn kan bli till. När mannens sädesceller har överförts till kvinnan — överföringen kallar vi *samlag* —, vandrar sädescellerna, som ju kan röra sig, upp genom livmodern och in i äggledarna. Om de då möter ett ägg, så sammansmälter en sädescell med ägget. Då säger vi, att *befruktning* har ägt rum.² Ni minns, att när vi talade om flickornas reglering, så sade vi, att ett obefruktat ägg, som lossnat, föres genom livmodern ut ur kroppen. Helt annat blir det, om ett befruktat ägg kommer till livmodern. Ett sådant ägg sätter sig fast i livmoderns vägg (demonstration på plansch eller ritning) (se plansch III efter texten). Det kommer inte längre. Det får sin näring från den blodrika väggen och börjar på att utvecklas vidare. Blodkärlen i väggen brister inte på det sätt, som vi förut talat om, att de gjorde, när ägget var obefruktat. Därför blir det nu inte heller någon reglering. Det lilla ägget börjar utvecklas och blir snart ett *foster* (demonstration på

¹ I flickklasser kan framställningen göras på följande sätt. Också flickor kunna ibland både omedvetet t. ex. vid cykelåkning men också medvetet utsätta sina könsorgan för retning.

² *Tvillingar*. I sornliga släkter förekommer oftare än i andra, att tvillingar födas. Benägenheten att föda tvillingar måste tydligen vara ärftlig. Uppkomsten av tvillingar beror antingen på att två ägg ha lösgjorts från äggstocken i stället för ett och att bägge ungefär samtidigt bli befruktade, eller på att inom ett ägg två skilda embryoner (foster) utvecklas. I det förra fallet kunna tvillingarna vara av olika kön och äro varandra icke mera lika än två vanliga syskon. I det senare fallet äro de alltid av samma kön och mycket lika till utseendet (enäggiga tvillingar). Tvillingfödelse förekommer ung. en gång på 80 födelser, beräknat på stora material.

plansch eller ritning),¹ som så småningom skall bli till ett människobarn. Det tar lång tid, hela nio månader. En kvinna, som bär ett barn inom sig, säger man vara *havande* eller i *grossess*. För henne är *havandeskapet* en fullt naturlig sak, men det kan ofta vara förenat med illamående eller besvär av annat slag. En blivande mor behöver rätt mycket mat, då hon även skall förse det växande barnet med näring. När fostret växer, behöver det alltmer utrymme. Mammans mage sväller ut (demonstration på plansch) och hon blir under tiden närmast före barnets födelse litet ovig. Hon får svårt att röra sig mycket. Under den tiden bör barn och ungdomar vara särskilt måna om att på allt sätt hjälpa sin mamma med allehanda tjänster, så att hon inte i onödan tröttnar ut sig. Man bör också tänka på att själv sköta sina läxor i tid och utan bråk genast krypa i säng på kvällen, så att mamma tidigt kan få gå och lägga sig. Hon behöver mycken sömn under havandeskapet. Hon behöver också frisk luft och så bra mat som möjligt. Hon behöver all den hjälp, hon kan få.

Havandeskapet är en lång och väntansfylld förberedelsestid, då familjen på olika sätt bjuder till att vidtaga anstalter, så att den väntade lille världsmedborgaren skall bli riktigt välkommen och få det så bra som möjligt. Den blivande mamman ser över, att det lilla barnets säng är i ordning, och att alla små plagg av de olika slag, som behövs, finns i tillräckligt antal. Det sys, det virkas och det stickas allt, som den lille behöver. Vänner och bekanta kommer med presenter, allt är en tid fylld av förväntan. Långt innan barnet skall födas, har ni säkert hört pappa och mamma resonera och undra om en sak. Vad tror ni det kan vara? (Svar: Om det blir en pojke eller en flicka.) Alldeles riktigt. Också ni har nog undrat, om ni skall få en liten bror eller en liten syster. Med den saken förhåller det sig på det här sättet. Gossekön eller flickkön bestämmes i samma ögonblick, som sädescellen sammansmälter med äggcellen. Den saken är sålunda avgjord redan i befruktningsögonblicket och kan sedan inte ändras med några medel. Det är nämligen så, att hälften av pappas sädesceller innehåller en särskild liten kropp, som gör, att det blir ett foster av gossekön, om en sådan sädescell befruktar mammas äggcell. Den andra hälften av pappas sädesceller innehåller en annan liten kropp, som på motsvarande sätt gör, att det blir ett foster av flickkön, om en sådan sädescell hinner först att befrukta äggcellen. Nu beror det, så vitt man kan se, på en slump, vilken sorts sädescell, som blir i tillfälle att befrukta ägget. Varken pappa eller mamma har någon möjlighet att bestämma över den saken eller inverka på den. Nu förstår ni, hur det kommer sig, att i vissa

¹ *Fostervatten, barnvatten*. Mellan fostret och fosterhinnorna är ett vätskefyllt rum, som skyddar fostret och medger det en rätt betydande rörlighet. Vid förlossningen brista fosterhinnorna och vätskan rinner ut (fostervattnet går, »barnvattnet» eller »vattnet» går). Fosterhinnorna och fostervattnet hjälpa till att utvidga födelsekanalen.

familjer finns det många pojkar och kanske bara en flicka eller inte en enda flicka, medan andra familjer har kanske bara flickor. Men räknar man ut, hur många pojkar och flickor det finns i *alla* svenska hem, så visar det sig, att det är ungefär lika många av vardera slaget.

När det lilla väntade barnet i mammas mage har utvecklats färdigt, får mamma ont. Då vet hon, att tiden är inne, då barnet skall födas. (Demonstration på plansch.) (Se plansch IV efter texten.) På landet, där det kan vara miltals till läkare och sjukhus, brukar barnen i allmänhet födas hemma, oftast med hjälp av en *barnmorska*. I städer och andra större samhällen har mamma vanligen tingat plats på ett *förlossningshem* eller ett *barnbördshus* (oftast i förkortad form kallat *B. B.*). Dit åker hon nu för att föda sitt barn. Där får hon hjälp av läkare, barnmorska och sköterskor, som alla övervakar, att det hela går rätt till. Själva framfödandet av barnet, som skall komma fram genom den trånga slidan, är smärtsamt.¹ Man kallar också barnets framfödande för *förlossning*. Ibland kan det ta lång tid, ända till ett eller ett par dygn, innan mamma blir förlöst. Trots att förlossningen är smärtsam, är mammas första känsla en stor glädje över att det lilla barnet har kommit till världen. Hon glömmer snart, hur besvärligt det var att föda ett barn, och ganska snart önskar hon, att hon skall få ännu ett. Ni kan fråga era mammor, när ni kommer hem, om ni var svåra och besvärliga att få till världen, eller om det gick ganska lätt. Det kan nämligen vara mycket olika med den saken.

När barnet har blivit fött, hänger det alltjämt fast vid sin mammas livmodervägg med en lång, smal sträng.² Den strängen kallas *navelsträng*. (Demonstration på plansch eller ritning.) (Se plansch IV efter texten.) Barnmorskan klipper av navelsträngen en bit från barnets mage. Efter kort tid faller stumpen av navelsträngen bort från barnet. Kvar blir bara ett ärr på magen, som kallas *naveln*. Alla människor har en navel, som ni nog har sett. När navelsträngen blivit avklippt, har barnet förlorat all direkt förbindelse med sin mor. Genom navelsträngen hade det tidigare fått både näring och syre för förbränningen i kroppen. Nu får det varken det ena eller det andra. Syrebristen gör sig mycket snabbt märkbar och sätter igång andningsmuskulaturen. Barnet börjar andas och skrika. Det är ett gott tecken, om den nyfödde genast sätter i gång med att

¹ *Värkar*. Livmoderns sammandragningar vid förlossningen kallas värkar. Krystvärkar äro sådana, då utom livmodern även mellangärdet och bukmuskulaturen hjälpa till. Namnet värk beror på att muskelsammandragningarna öo förenade med smärta, som numera kan lindras bl. a. genom användande av narkos med lustgas.

² *Efterbörd, moderkaka, placenta*. Under sin första utveckling är det befruktade ägget försett med fransar, som borra sig in i livmoderväggen och som spränga sönder dess kärl, så att fransarna »bada» i moderns blod. Fransarnas vägg skiljer alltid fostrets och moderns blod åt. Fransarna på den mot livmoderväggen vända sidan av fostret utvecklas starkt, trängas tillsammans och bilda ett avgränsat organ, moderkakan. Genom den får fostret näring och syre och avgiver också därigenom sina förbränningsprodukter. Moderkakan lossnar och utstötes en stund efter barnets födelse. Moderkaka + fosterhinnor = efterbörd.

skrika. Då vet man, att hans andningsorgan arbetar riktigt. Snart får barnet börja ta in föda genom munnen. Alla här vet, vad det är för sorts föda, som barnet behöver? (Svar: Mjolk.) Och varifrån får det denna mjolk? (Svar: Från mammas bröst.) När mamman själv ger sitt barn mjolk, säger man, att barnet *diar* sin mamma, eller att mamma *ammor* sitt barn. Bröstmjolk är det bästa ett litet barn kan få. Under de 7—8 första dagarna av *amningsperioden* måste mamma ligga till sängs för att fullt återhämta krafterna efter den ansträngande förlossningen.

När hon kommit hem med den nyfödde, fortsätter hon att amma honom helst under 7—9 månader, om hennes mjolk rinner till så länge. Ni är nog väldigt glada, när mamma kommer hem och visar upp er nya bror eller syster. Men då måste ni komma ihåg ett par saker, som ni så lätt glömmer bort. Den lille är ganska ömtålig både för kall luft och kyla och för bakterier. Om ni kommer in utifrån, ska ni inte genast springa in direkt till barnet och ta i det med kalla händer. Är ni snuviga och har ni hosta, eller är ni på annat sätt infekterade, får ni absolut inte komma i närheten. Om ni gör det, kan han lätt bli nedsmittad av er. Och det kan bli en allvarlig sak för den, som är så liten, hjälplös och utan motståndskraft. Sen bör ni komma ihåg, att amningsperioden tar mycket på mammas krafter. Därför ska ni mer än vanligt vara snälla och uppmärksamma, hänsynsfulla och hjälpsamma mot henne. Mamma blir lätt så trött genom all passning också nattetid av den nyfödde och den brist på lugn, rogivande sömn, som blir följderna av det. Försök därför att i största möjliga utsträckning själva sköta era hemuppgifter och erbjud er självmant att gå ärenden eller utföra sysslor inom hemmet. Sådant underlättar för mamma att få tid att ägna sig åt den lilles skötsel och ger henne också möjlighet att få det lugn och den ro, som hon så innerligt väl behöver. Tänk på det, och att ni på allt sätt visar er glädje och uppskattning över att er mamma har skänkt er en ny liten medlem i syskonkretsen. Så har ni nu fått höra och förstå, hur nära mamma, pappa och barn står varandra. Ni förstår säkert, att alla de saker, som vi nu ha talat om, gömmer inom sig något vackert och värdefullt, som ni fått att taga hand om för att vårda väl. Det är därför saker, som man inte talar om med vem som helst och hur som helst. Tänker ni på det, så talar ni säkert också om det på ett trevligt sätt, *när* ni talar.

VII. Sexualundervisningen i folkskolans avslutningsklass (ev. fortsättningskolan).

1. Undervisningens omfattning.

Följande moment böra förekomma vid undervisningen i denna klass:

- a) Könslivets mål och mening.
- b) Avhållsamhet under uppväxtåren.
- c) Fosterfördrivning. Preventivmedel.
- d) Könssjukdomar.
- e) De sexuellt abnorma.
- f) Sociala synpunkter. Ärftlighet. Rashygien.

2. Allmänna anvisningar angående undervisningens bedrivande.

Medan undervisningen om könslivets biologi med fördel förlägges i anslutning till läran om människokroppen, i de flesta fall i folkskolans sjätte klass, torde härovan nämnda undervisningsobjekt böra sammanföras med den i folkskolans avslutningsklass (sjätte, sjunde eller ev. åttonde klass) ingående hälso-läran eller ingå i fortsättningskolans kurs.

Vi är härmed inne på sexualundervisningens viktigaste kapitel, det som undervisningen i föregående klasser närmast avsett att förbereda. På detta stadium blir det etiska, det karaktärsdanande momentet det viktigaste. Ungdomen bör skänkas stoff för sin idealbildning. Det gäller, att innan de unga gå ut i livet ge dem all den kunskap om kärlekslivets mål och mening och om dess faromoment, som på detta tidiga stadium är möjligt. Här må blott hänvisas till vad som framhållits i de bägge inledande kapitlens motivering för och allmänna synpunkter på skolornas sexualundervisning. Det är av största vikt, att lärarnas inställning till denna undervisning får den inriktning, som där åsyftas. De böra också ha dess mål i klart sikte: »att giva ungdomen så stora förutsättningar som möjligt för att sexuallivets utveckling skall kunna ske på ett normalt sätt», att bibringa den »en sådan inställning till hela detta livsområde, att den härigenom får en effektiv hjälp att i sin livsföring bemästra sexuallivets problem».

När denna undervisning i folkskolan måste meddelas redan i 13-14 års åldern, så är det egentligen i tidigaste laget. Många av de unga — i all synnerhet bland gossarna — äro ännu ganska litet inställda på de problem,

som det här gäller. Men då skolan redan nu släpper ungdomen ifrån sig, vore det oförsvarligt att låta den gå ut i livet utan den information i dessa livsviktiga frågor, som är möjlig.

Läraren bör dock ta största hänsyn till det åldersstadium, som eleverna befinna sig på. Undervisningen bör göras enkel, och vid dess uppläggning bör stor uppmärksamhet fästas vid den miljö, i vilken barnen leva. I tätbebyggda samhällen, där sexuallivets problem ofta är särskilt brännande och aktuella, tränga sig vissa av dessa frågor på barnen på ett långt tidigare stadium. I en sådan miljö kan undervisningen göras mera ingående och beröra sådana problem, som måhända icke äga samma aktualitet för landsbygdens ungdom. Å andra sidan kan landsbygden i dessa hänseenden ha sina egna problem, som böra uppmärksammas. Någon generell skillnad mellan samhälle och landsbygd får man dock säkerligen akta sig för att göra. Man bör även hålla i minnet, att många barn på landsbygden av olika anledningar söka sig in till städerna under ungdomsåren. För dem bli sålunda de rena stadsproblemen lika aktuella som för stadsungdomen.

Vid undervisningen om könssjukdomar och sexuella abnormiteter måste särskild hänsyn tas till det unga auditoriet. Framställningen får på intet sätt bli någon skräckskildring, som går barnen på nerverna.

Vad beträffar frågan om gemensam undervisning för gossar och flickor eller ej, gäller i huvudsak de synpunkter, som anförts för sexualundervisningen i klass sex. Dock bör kanske i sjunde klassen uppmärksammas, att de båda könen på detta stadium är rätt skilda i fråga om utvecklingen. Medan flickorna mången gång ha kommit ganska långt i utvecklingen, befinna sig gossarna ännu på barnstadiet. Sexuallivets problem kunna redan vara högst aktuella för flickorna, medan gossarna ännu i stort sett äro omedvetna om den. Detta kan vara ett skäl till att på detta stadium skilja gossar och flickor åt vid denna undervisning. Ett annat är att de unga vid åtskild undervisning känna sig mera fria. De spontana frågorna komma utan de hämningar, som kanske närvaron av det andra könet kan medföra. Uppfattningen bland lärarna om vad, som är lämpligt på denna punkt, är dock mycket skiftande, och det torde vara av vikt, att varje lärare noga överväger, vad som för honom och hans elever kan anses vara det bästa.

Av det ovan sagda framgår, att det är av värde, om den avslutande sexualundervisningen kommer så sent som möjligt. I distrikt med åttaklassig folkskola bör den givetvis förläggas till åttonde klass. Att den i detta fall måste frikopplas från hälsoläran torde betyda mindre. I de fall fortsättningsskolan är förlagd till tidpunkt väsentligt senare än folkskolans avslutning, torde starka skäl föreligga att förlägga dessa avslutande sexuellektioner till fortsättningsskolan.

I skolor med flerklassiga avdelningar (skolor av B-, C- eller D-typ) är det nödvändigt, att här behandlade moment verkligen komma i avslutningsklas-

sen. De böra därför lösryckas från det vanliga kursväxlingsschemat och därigenom också för flertalet årsklasser från kapitlet om hälsoläran och behandlas med högsta klassens elever för sig. Eleverna i lägre klasser kunna därvid beredas lämplig sysselsättning i annan lokal eller utomhus.

I denna klass torde sexualundervisningen i genomsnitt kräva en undervisningstid av tre timmar, beroende på klassens storlek, miljöförhållanden och andra omständigheter.

Liksom all sexualundervisning gäller också för denna klass, att den helst bör ha formen av ett samtal mellan lärare och lärjungar. Den kunskap, som lärjungarna redan ha på detta område, böra de lockas att på ett rättframt sätt framföra, samtidigt som läraren kompletterar, vad som brister. Det är lyckligt, om kontakten mellan lärare och lärjungar är så god, att barnen icke dra sig för att spontant fråga på sådana punkter, där de önska klarhet. Skulle frågorna utebli, kanske en uppmaning att fråga kan bli till nytta. I något fall kan det visa sig nödvändigt att enskilt ge någon lärjunge kompletterande undervisning. Också i denna klass torde läxor, förhör och repetition i det stora hela vara onödiga för att inte säga olämpliga.

Vid denna undervisning är det av största vikt, att läraren har klart för sig barnens hemförhållanden, så att han vid sin framställning inte på något sätt sårar vid denna ålder alldeles särskilt ömtåliga sinnen. Överhuvud taget gäller fullt ut vad som i detta avseende blivit sagt angående sexualundervisningen i småskolan.

Det kan diskuteras, huruvida upplysningar om mödravård, befolknings- och nativitetsfrågor etc. skola delgivas under sexualundervisningen. Av flera skäl torde det dock vara lämpligast, att de hänföras till undervisningen i medborgarkunskap.

I övrigt torde av här följande lektionsutkast framgå, hur denna avslutande sexualundervisning bör uppläggas. Utkastet är upplagt som en monolog, men det behöver väl knappast påpekas, att lektionen som alltid bör vara en ständig växelverkan mellan lärare och lärjungar. Lärarens framställning bör interfolieras av frågor till lärjungarna och om möjligt läggas så, att dessas spontana frågor framlockas.

3. Lektionsutkast.

Ni har förut under naturkunnighetsundervisningen hört talas om gossens utveckling till man och flickans utveckling till kvinna. Nu skall vi tala litet om de frågor, som uppkomma just i er ålder och de närmaste åren framåt. Unga människor brukar ha en hel del att fundera över. Alla åldrar i en människas liv har sina särskilda problem, de må nu vara stora eller små. Det är nog lämpligt, att vi här gemensamt diskuterar igenom de här frågorna ett tag.

Ni tycker säkert det är roligt att vara unga. Livets allvar ligger er under dessa år bra fjärran. Men ni skall också förstå, att det ändå inte alltid är

så lätt att vara ung. Just nu befinner ni er i en övergångstid mellan barndom och ungdom. Ni är inte längre barn på samma sätt som förut och vill inte heller kallas för barn. Men ni är inte heller vuxna, även om ni nog gärna vid vissa tillfällen vill anses för det. Ni vill nog gärna behålla en del fördelar, som hör barndomen till. Dit hör t. ex., att man inte behöver ta ansvar på samma sätt, som när man är vuxen. Man vill nog gärna spela vuxen på olika områden, utan att behöva taga ansvar härför. Ni måste lära er inse, att man *måste* taga ansvar själv för sina handlingar. Det är också något mycket vanligt, att man i era år tror, att allt, som den vuxne får göra, är roligt, och att det inte finns några förbud i den vuxnes liv. Därför ter sig hans liv så avundsvärt i era ögon. Snart upptäcker ni nog, att mycket av det där är fel. Människor i alla åldrar måste rätta sig efter föreskrifter och förbud; de vuxna lika väl som barn och ungdom.

Det händer, att ni i er ålder ofta har svårt att lyda de äldre och finna er i deras förordningar. Ni blir lätt trotsiga. Ni är mycket känsliga för de vuxnes ingripanden i ert liv. Ni uppfattar det ibland så, att de av ren kitslighet vill hindra er från att gå era egna vägar. Under dessa år har ni ofta ett starkt behov av att få vara i fred. Ni vill gärna tänka själva och i lugn och ro bilda er en uppfattning om saker och ting. Därför söker ni ofta ensamheten. Men ni längtar samtidigt efter en vän, som kan förstå er riktigt och som ni kan anförtro er åt. Det ni säger er vän, det vill ni inte skall föras vidare. Därför händer det så lätt, att ni blir osams, om era vänner sviker er på den punkten och pratar om för andra, vad ni i förtroende har anförtrott dem. Ju mera ni trott på vännen, desto större blir besvikelsen. Sådana där konflikter tar man mycket djupt i er ålder. Vidare har ni ofta en känsla av, att de äldre inte riktigt förstår sig på er. Det där beror nog bara på, att ni är onödigt misstänksamma mot de äldre och överkänsliga för deras tillrättavisningar. Om ni känner på det sättet, så skall ni förstå, att allt det där är något naturligt och vanligt just i er ålder och att det går över med åren.

Under era tidigare skolår var ni pojkar och flickor tillsammans som kamrater i lek och arbete. Ni knappast tänkte på, att klassen bestod både av pojkar och av flickor. Men nu börjar ni att gå litet skilda vägar. Ni utvecklas — som vi tidigare har talat om — på olika sätt för att förbereda er på era kommande livsuppgifter. Under den tiden börjar flickorna och pojkarna att intressera sig för varandra på ett annat sätt än förut. Till en början kanske det bara är ett blygt intresse på avstånd, ett intresse, som man är mycket mån om att behålla för sig själv. Men man märker det där nya intresset på en del andra saker. Pojkarna börjar bli artiga och belevade. De blir uppmärksamma och skicka sig som kavaljerer. Mammorna har kanske tidigare dagligen källtat på sina pojkar, att de skall kamma till sitt ostyriga hår, men utan resultat. Men så ser de en dag, hur deras pojkar står framför spegeln och kammar sig med omsorg. Tidigare kanske pojkarna inte brytt sig ett dugg

om, ifall de varit smutsiga och ovårdad klädda. Nu börjar de helt plötsligt tänka på sina kläder, sitt utseende och sitt uppträdande. Man säger, att nu »har det blivit pli» på pojkarna, och det tycker föräldrarna är bra. Flickorna har redan förut intresserat sig för sina kläder och sitt utseende, men det intresset börjar nu bli mycket mera tydligt. Vad är det nu som har hänt med ungdomarna?

Jo, först och främst att intresset för det motsatta könet har vaknat. Man skulle kunna säga, att flickor och pojkar har upptäckt varandra. De känner, att de kompletterar varandra genom sina olika egenskaper, och de börjar dras till varandra. Inte till vem som helst. Men en pojke och flicka finner kanske, att de har särskilt lätt att komma bra överens och att de har mycket gemensamt att språka om. De trivas i varandras sällskap. Då är det ganska naturligt, att de börjar följas åt och utbyta tankar under samvaron. Många gånger känner man sig blyg och vet inte riktigt, hur man skall bära sig åt för att komma i kontakt med den, som man är så intresserad för. Det är mycket vanligt, att ungdomar på det sättet börjar med att gå och beundra varandra på avstånd, kanske både länge och väl innan de blir bekanta med varandra. När den flicka, som är föremål för en pojkes beundran, träffar honom, känner han, att flickan upptager hela hans intresse. Allt annat blir mindre väsentligt för honom. Man säger då, att pojken svärmar för flickan eller att han är smått förälskad i henne. När ungdomar, som känner så för varandra, har blivit nära bekanta och fått ta del av de förtroenden, som ungdomar under den här tiden är så fulladdade utav, så börjar band på att knytas, som hjälper dem att finna en mening i livet. Den där ensamhetskänslan och det där intrycket av att vara missförstådd och felaktigt bedömd av de äldre försvinner då som genom ett trollslag. Ni känner, att kan ni bara hålla ihop, så kan ingenting tråkigt längre hända i världen. Ni har liksom fått krafter från en källa, som ni, bara för en kort tid sedan, inte kände till. Ni ser hela världen med nya ögon. Ni känner, att livet är underbart skönt och ni lovar er själva att bli riktigt goda människor. Förut kanske ni var litet vresiga och otåliga mot era föräldrar och syskon. Nu blir ni oförmodat t. o. m. ganska vänliga mot dem. Av vad jag har sagt, förstår ni, att det är kärleken, som ni har fått lära er känna till. Ni har fått känna, hur genomgripande dessa känslor är och hur de förvandlar en själv och hela ens syn på människorna och tillvaron.

Nu är det ju oftast så, att ni för framtiden inte kommer att hålla fast vid den, som ni först lärt er hålla av. Ibland händer det dock, att man hela livet håller samman med den, som man först lärt sig tycka om. Men det är inte regel. När ni blir litet äldre, växer hos er behovet att få vara tillsammans med den ni har kär, inte tillfälligt utan för hela livet. Ni börjar då göra upp planer på ett gemensamt hem. Ni resonerar om att skynda på med er utbildning, så att ni kan bli färdiga att gifta er så fort som möjligt. Detta plane-

rande fyller då tankarna helt och hållet. Ni kan försaka hur mycket som helst för det blivande hemmet. Ungdomar, som tidigare handskats rätt vårdslöst med sina fickpengar och inkomster, blir nu sparsamma och förståndiga. De resonerar om, hur det nya hemmet skall se ut, var våning skall hyras och hur många rum man har råd med. De går och tittar på möbler och studerar annonser om husgeråd och möbler. Och så en dag börjar de kanske prata om hur många barn de skall ha. De kanske t. o. m. går så långt i sina framtidsfunderingar, att de börjar resonera om barnens uppfostran och vad de skall bli, när de skall bli stora. Ni förstår av allt detta, att kärleken mellan två människor är en mäktig kraft, som förmår locka fram det bästa hos oss. Den skapar goda föresatser. Vi vill bli så bra människor som möjligt, så att andra inte skall bli besvikna på oss. Kärleken är en stor gåva, som vi människor har fått. Med dess krafter skall nya hem grundas och växa och det nya släktet komma till och uppfostras.

Om det inte kommer nya barn till världen, så skulle släktet dö ut. För att ge barnen möjlighet till en tryggad tillvaro och en god uppfostran, har äktenskapet instiftats. I det skall man uppleva kärleken under ömsesidigt ansvar, kvinnan föda barn och man och hustru gemensamt sträva för att skaffa dem det de behöver och att fostra dem. Det kanske inte är så enkelt, att för er utreda, vad som egentligen menas med kärlek. Den omfattar mycket mer, än ni först kanske tror. Främst menar man därmed, att två makar älskar varandra innerligt och att de visar varandra förståelse, hänsyn och ömhet. De hjälper varandra i det dagliga livet och den dagliga samvaron och försöker göra det så ljust och trivsamt för varandra som möjligt. Mannen värderar och uppskattar det arbete, som hustrun utför inom och utom hemmet och visar henne sin glädje över att hon är mån om att hålla hemmet snyggt och rent och för att hon sköter eller leder hushållsarbetet. Hustrun å sin sida är glad för mannens strävanden att försörja familjen och för hans omtanke i smått som stort om henne och barnen. Men kärleken i ett hem omfattar också mycket annat. I den inbegriper man också den kärlek och omtanke, som en havande kvinna ägnar sitt väntade barn. Dit räknas också det lilla barnets inträde i världen och familjeglädjen över den tilldragelsen. Vidare inrymmer man däri föräldrarnas kärlek till och glädje över sina barn under deras uppväxtår, över deras framsteg och framgångar och över deras utveckling till bra människor. All denna rikedom på kärlek och glädje ingår i det vi kallar kärlekslivet.

Men äktenskapet har nu inte enbart glädjeämnen och ljuspunkter. Under det gemensamma strävandet för hemmet möter också bekymmer och försäkelser och ibland även olyckor och sorger. Den rätta kärleken visar sig dock just i viljan och förmågan att övervinna alla svårigheter och lägga allt till rätta. Det är ett stort ansvar, som vilar på föräldrarna härvidlag. Men deras kärlek inbördes och till sina barn hjälper dem att fördela och bära detta

ansvar. När pappa och mamma gifte sig, fick de lova varandra att »älska varandra i nöd och lust». Det är ofta först under svårigheter och nöd, som den äkta kärleken får tillfälle visa sin rätta karaktär och bestå provet. Först då blir den till en verklig kärlek i detta ords djupaste och vackraste mening.

Ni har nog var och en på sitt håll sett eller hört talas om exempel, som visar, hur samhörigheten liksom växer inom en familj, som drabbats av svårigheter. Vi kan t. ex. tänka oss, att en lantbrukare, som skall svara för en hel familjs uppehälle, blir sjuk mitt under den brådaste skördetiden och förd till sjukhus. Då fördubblas mamman sin arbetsförmåga för att få allting att gå i lås så bra som möjligt. Hon pressar sig till det yttersta och hinner med att göra både sitt eget och mannens arbete. Varifrån får hon krafter till detta? Jo, dem får hon genom att hon och hennes make älskar varandra på det rätta sättet. Det är en stor gåva, när två människor älskar varandra så, och det känns också roligt för den, som i handling kan visa sin kärlek till maken, även om det måste ske på bekostnad av egen vila och bekvämlighet.

Av allt det här, som vi nu har talat om, inser ni nog lätt, att ett gott och lyckligt hemliv är av stort värde både för föräldrar och barn. Råder det den rätta och goda andan i ett hem, så lär sig barnen också förstå, att *så* skall det vara, när ett hem är lyckligt. Sådana goda erfarenheter blir dem sedan till stor nytta ute i livet. De hjälper ungdomen att skilja mellan rätt och orätt och mellan vad som är passande och opassande. Minnet kommer också att stå som en god förebild — ett ideal som man också säger —, när man själv skall börja tänka på ett eget hem. Ni är inte så gamla ännu. Men den tid kommer så småningom, då ni själva befinner er i den åldern, att ni i er tur skall gå och gifta er och få barn. Då blir det er uppgift att sträva efter att skapa så goda hemförhållanden åt dem som någonsin är möjligt.

För att ni skall kunna lyckas med det, måste ni ha fullt klart för er, att man redan under ungdomsåren måste förbereda sig och tänka på den saken med allvar. Man utbildar sig för ett yrke, som man tror sig passa för och som ger en möjlighet att försörja sin familj. Men man måste även tänka på andra saker. Pojkar och flickor må gärna hålla av varandra varmt och vara allvarligt övertygade om att de passar just för varandra. Sådant är bara som det skall vara. Men man skall i den åldern naturligtvis inte påbörja det intima samliv (*Anm.:* Här förutsättes, att läraren för klassen påpekar, att intimt samliv är = könsumgänge eller = den kroppsliga föreningen mellan man och kvinna. Under lektionernas fortsättning bör om möjligt uttrycket »intimt samliv» användas.), som endast hör äktenskapet och de vuxnas liv till. Det intima samlivet är, som ni vet, en förutsättning för att två människor skall kunna få barn tillsammans. Ni inser nog också, att man inte får börja ett sådant samliv, förrän man är mogen för det, d. v. s. inte förrän man verkligen kan ta hand om de barn, som skall födas, och har möjlighet att ge dem ett gott hem att komma till. Meningen är ju den, att man skall kunna ge sina

barn en så trygg tillvaro, som ni själva har känt, att ni har haft hos er pappa och mamma. Den som man håller så mycket av, att man vill gifta sig med och leva hela livet tillsammans med, den vill man vara särskilt finkänslig och hänsynsfull emot. Då ni nu vet, att det inte är riktigt, att man i förtid lever i ett intimt samliv, inser ni nog också lätt, att det vore orätt mot den människa man håller av, att utsätta henne för de risker, som ett sådant samliv kan medföra. Men det är framför allt orätt mot de barn, som kan bli följden därav. De kan i regel inte påräkna en så bra omvårdnad och tryggad tillvaro under barnåren som sådana barn, som födas inom ett gott hem. Ni måste alltid betänka, att det intima samlivet innebär ett mycket stort ansvar för bägge parterna. Får man ett barn, innan man har möjlighet att dra försorg om det, så får barnet ofta lida härför. Meningen med det intima samlivet mellan man och kvinna är, att det skall leda till att barn födas. Denna syn på samlivets innersta mening och omtanken om barnens bästa gör det nödvändigt, att de unga leva i *avhållsamhet* före äktenskapet och vuxen ålder.

Men nu är det så, att det kanske inte alltid är så lätt för pojkar och flickor att följa den levnadsregeln. Många kanske känner med sig, att de bör leva ett avhållsamt ungdomsliv. Men så ser de, att en del kamrater, kanske bland deras bästa vänner, inte alls bryr sig om det. Då lockas kanske någon att tro, att det inte är så nödvändigt att dröja med det intima samlivet till vuxen ålder och äktenskapet. Exempels makt är stor. Många ungdomar är rädda för att vara annorlunda än sina kamrater och är enbart därför beredda att följa deras exempel. Ni bör då veta, att detta är dåliga exempel, som man inte bör ta till föredöme. I stället är det så, att de ungdomar, som har förstånd och vilja att undvika ett intimt samliv under uppväxtåldern, i längden blir de lyckligaste. Av vad jag nu sagt er, bör ni förstå, att man skall spara möjligheterna till lycka, som kärleken mellan två människor enligt naturens ordning vill skapa, till dess man får möjligheter att gifta sig med den man håller av.

Det är inte bara dåliga exempel från kamratkretsen, som gör det besvärligt för ungdomen att leva sina ungdomsår på ett rätt sätt. Ibland får man höra, att det inte är nyttigt för uppväxande ungdom att leva avhållsamt. Det är inte sant. Det gäller inte sunda pojkar och flickor.

I vår moderna tid finns det mycket, som inte minst för unga människor är ägnat att undergräva deras motståndskraft. Här bör nämnas bruket av sprithaltiga drycker och alldeles särskilt dans i förening med förtäring av sprit eller vin. Alkoholhaltiga drycker minskar eftertanken och avtrubbar omdömet och kommer många att ofta handla på ett sätt, som de sedan få anledning att bittert ångra. Det har visat sig, att ett intimt samliv mycket ofta påbörjas under spritens inverkan. Redan mycket små mängder vin eller sprit innebär för många ungdomar i det sammanhanget en stor fara. Man kan i det här sammanhanget också peka på en del filmer som olämpliga för ung-

dom. I liknande riktning verkar mindervärdig teaterkonst, vissa tidskrifter, annonser och affischer. Ni skall inte tro, att vi vuxna är nöjda med allt detta, som det nu är. Det finns i det moderna samhället mycket, som försvarar för pojkar och flickor att leva ett bra liv.

Som vi har sagt händer det, att ungdomar icke ha nog motståndskraft utan börjar leva ett intimt samliv. Den, som så gör, har säkert en stark känsla av att vara ute på otillåtna och farliga vägar. Mamma och pappa skulle helt säkert beredas stor sorg, om de finge reda på det. Sådana ungdomar är kanske rätt ovetande om de faror av olika slag, som de löper. Inte så sällan händer det, att en flicka i sådana fall »blir med barn», som det brukar heta. En och annan bland er har nog hört äldre kamrater tala om, att det finns sätt att hindra, att flickan blir befruktad och får barn. De *skyddsmedel*, som har sin huvudsakliga användning i det syftet, brukar kallas *preventivmedel*. Nu vill jag tydligt säga er, att inga sådana medel med säkerhet kan hindra befruktning.

Om nu en flicka ska få ett barn, som hon inte har någon möjlighet att själv försörja, så kan det hända — och det kan hända också av andra skäl — att man försöker övertala henne att avbryta havandeskapet och hindra, att barnet födes. Att med instrument eller på annat sätt avbryta ett havandeskap, det kallas för *fosterfördrivning*. En sådan sak är alltid förenad med stor risk för flickan. Hon kan t. ex. bli *steril*.¹ Det betyder, att hon för framtiden inte kan få barn mera, om hon också aldrig så gärna skulle vilja ha det. Ni förstår nog själva, hur svårt det måste kännas för en ung och frisk kvinna, att inte kunna få barn, som hon längtar efter. Det är ett brott att avbryta ett havandeskap. Fosterfördrivning är dock under vissa förhållanden lagligen tillåten. Men det gäller endast, när en sådan handling är absolut nödvändig för kvinnans hälsa eller när den av vissa andra skäl måste ske. Fosterfördrivningen sker då under iakttagande av särskilda försiktighetsmått och av läkare. All annan fosterfördrivning bestraffas i lagen strängt. Med tanke på allt detta, kan man inte nog allvarligt varna ungdomen för att inlåta sig på könsförbindelser.

Men pojkar och flickor löper också andra risker vid sådana förbindelser. Ni har tidigare under årets kurs läst om de infektionssjukdomar, som kallas smittsamma *könssjukdomar*.² Vi ska emellertid också i detta sammanhang säga några ord om dem. Det kan hända, att en person, som för smittan med sig, inte ens själv har reda på, att han eller hon verkligen är sjuk. Den i vårt land vanligaste könssjukdomen heter *gonorrhé* eller *dröppel*. Den orsakas av bakterier, som ge upphov till en flytning från de yttre könsdelarna. Det är

¹ *Ofrivillig sterilitet* beror på fel inom könsorganen eller könsfunktionerna hos man eller kvinna. Den kan ibland botas genom specialistbehandling.

² Enligt kungl. kung. den 10 april 1942 böra könssjukdomarna omnämnas i samband med undervisning om smittsamma sjukdomar. De ha dock här medtagits, emedan de vanligaste läroböckerna sakna framställning härav.

viktigt, att den som blivit sjuk hastigt kommer under behandling av läkare. Sker inte det, kan sjukdomen sprida sig till de inre könsdelarna och orsaka sterilitet. En havande kvinna med gonorré kan vid förlossningen överföra sjukdomen på sitt nyfödda barn. Barnets ögon kan angripas. Därför måste vid varje barns födelse för säkerhets skull en särskild sorts droppar drypas in i dess ögon. Dropparna dödar bakterierna. Det står i lagen, att man måste göra sådana indrypningar på alla nyfödda barn.

En annan smittsam könssjukdom är *syfilis*. Den sjukdomen är inte så vanlig som gonorré, men den måste nog betecknas som farligare. Båda sjukdomarna spridas oftast genom *könsumgänge*. Det första tecknet på sjukdomen brukar vara ett svåriläkt sår på infektionsstället och då vanligen på könsdelarna. Barn, som födas av syfilitiska föräldrar, har ofta syfilis. De tidigaste stadierna är starkt smittsamma. För den, som blivit smittad, gäller det att snabbt komma till läkare. Sjukdomen botas då bäst. Vår svenska lag förbjuder personer att gifta sig, om de har könssjukdom i smittsamt skede. Har man blivit smittad, är det ens skyldighet att hastigt söka läkarvård, och det är nog bäst för en själv också. Bestämmelser rörande personer med smittsam könssjukdom finner vi i *könslagen*. Där står det bland annat, att man inte får utsätta annan person för *möjligheten* att bli smittad genom könsumgänge. Vi finner alltså, att också riskerna för att ådraga sig könssjukdom bestämt talar för att ungdomen under inga omständigheter bör inlåta sig på intimt samliv.

Medan vi nu talar om saker och ting, som man bör akta sig för, måste vi också litet beröra en alldeles särskild sak. Det gäller den fara, som lurar från de fullvuxna människors sida, som är *sexuellt abnormal*¹. Somliga människor har inte den vanliga människans naturliga inställning till könslivet. De dragas i stället till barn. Det händer ofta, att abnormala män locka till sig småflickor och halv vuxna flickor för att förgripa sig på dem. Många av flickorna kanske inte förstår, att det är något farligt som »farbror» gör med dem. Redan i småskolan varnades flickorna för att följa med obekanta män, de må lova dem vilka gåvor och fördelar som helst. Ibland hotar männen flickorna med alla möjliga hemska saker, om de hemma skulle våga tala om, vad som hänt.

Det finns också en annan sorts abnormala människor, som inte på vanligt och normalt sätt känna sig dragna till det motsatta könet utan till personer av samma kön, och då särskilt till dem, som ha minst motståndskraft, till barn och ungdom. Därför bör t. ex. pojkar vara misstänksamma emot sådana obekanta män, som gör dem erbjudanden om pengar och annat, om de följa med dem. Ett sådant besök hos dem kan ge anledning till bittra erfarenheter. Personer, som ha sådana onormala böjelser — det må vara män eller kvin-

¹ *Exhibitionism* = lust att blotta könsdelarna inför andra könet. En annan form av abnorm könsdrift är *sadism* = könsdrift förenad med lust att tillfoga smärta.

nor — kallar man *homosexuella* eller *perversa*. Det gäller att se upp med sådana människor.

Har man nu under sina uppväxtår fått leva under lyckliga förhållanden och kunnat stå emot frestelser, som kommit i ens väg, så har man de bästa förutsättningar för att en gång kunna bilda sitt eget hem tillsammans med den, man håller av. Ni förstår nog, hur viktigt det är, att man då först mycket noga bör lära känna den, man vill gifta sig med. Man måste känna sig övertygad om, att man verkligen passar för varandra. Därför brukar stora delar av vårt folk också begagna sig av en särskild förberedelsestid, *förlovningsstiden*.

Innan man gifter sig, måste man noga tänka på en sak. Ni vet ju det, att alla barn på något sätt brukar likna sina föräldrar. Man kan ju ärva t. ex. ögonfärg och hårfärg efter sin mamma och pappa. Man kan också ärva en hel del andra egenskaper, inte bara goda egenskaper som flit, begåvning utan ibland också olika sorters sjukdomar och dåliga karaktärsanlag. Om man vill, att ens barn skall bli friska, starka och duktiga människor, så bör man tänka på, att den, man skall gifta sig med, helst bör vara så frisk och sund till kropp och själ, som möjligt är. Det är lyckligt, när bägge sakna svårare sjukdomsanlag, som kan gå i arv på barnen.

Det är inte bara de enskilda människorna, som måste tänka på *ärfthetens* betydelse. I vårt land som i andra kulturländer måste de enskilda och samhället i stort hjälpas åt, så att de barn, som födas, bli så starka och livsdugliga som möjligt. Alla de åtgärder, som man vidtar för den skull, kallar vi med ett gemensamt namn för *rashygien* (*arvshygien*). Man kan då handla på olika sätt.

Först och främst brukar man på allt sätt hjälpa de friska och samhällsnyttiga människorna, så att de få råd och möjligheter i övrigt att sätta många barn till världen. Nygifta människor kan få låna av staten som hjälp till bosättningen. Mödrarna får hjälp på många olika sätt. Den kvinna, som väntar ett barn, bör försöka skaffa sig upplysningar om, på vad sätt hon kan få hjälp. Sådan får hon t. ex. på *barnavårdsnämnderna* av *distriktssköterskorna*, av *barnmorskorna* och på andra sätt. Mödrarna till nyfödda och små barn skall inte heller glömma den hjälp och de råd, som de kan få vid *barnavårdscentralerna*, där små barn kontrolleras av läkare och sköterskor. Ni känner kanske också till, att det på många håll byggs hus med billiga bostäder för barnrika familjer och ni vet kanske också, att mödrar, som arbetar utanför hemmet och därför inte helt och hållet själva kan ta hand om sina barn hemma, kan få lämna barnen till *barnkerubbor* och andra anstalter för vård av barn. Ni ser alltså, att man på allt sätt söker hjälpa och stödja föräldrarna i deras strävanden för barnens bästa. Samhället i stort och de enskilda medborgarna har den plikten att göra allt, vad som göras kan,

för att friska barn skall födas och för att bereda alla barn så gynnsamma livs-
förhållanden som möjligt.

Emellertid arbetar samhället också på ett annat sätt i rashygienens tjänst.
Det räcker inte med att underlätta födelsen av friska barn och att ta hand
om dem. Man måste också försöka hindra, att barn med ärftliga anlag för
kroppslig och själslig sjukdom födas. Ur arvssynpunkt olämpliga människor
bör ju inte få barn. Med olämpliga människor menar jag sådana, som bär
på svåra ärftliga sjukdomsanlag, och som är sådana, att de inte kan anses
vara i stånd att sörja för sina barns riktiga omvårdnad och uppfostran. Ett
sätt att hindra sådana människor att få barn har man i den s. k. *sterilise-
ringen*. Därmed menas en mindre operation, som man utför på dem, och som
hindrar dem från att kunna få barn.

Efter allt vad vi nu sagt, förstår ni, hur viktigt det är för både den en-
skildes lycka och landets framtida väl att medborgarna lever sitt kärleksliv
på ett sätt, som visar, att de förstår sitt stora ansvar och handla därefter.

VIII. Råd och anvisningar rörande behandlingen av elever med ovanor och oarter på det sexuella området. Åtgärder från skolans sida efter sexuella övergrepp mot elever.

Det har visat sig, att lärare många gånger stå ganska rådvilla inför vissa oarter på det sexuella området bland lärjungarna. Ibland få dylika ovanor tillfälligtvis rätt stor spridning bland dem, och understundom kan situationen bli verkligt besvärlig. Sexualundervisningen, som ju bör vara förebyggande till sin natur och medverka till karaktärens fostran, avser också att minska risken för uppkomsten av oarter på detta område. Emellertid är det av största vikt, att lärarna ha en riktig syn på dylika förhållanden och deras orsaker, samt att de i förväg ha haft tillfälle att tänka igenom de åtgärder, som från skolans sida kunna vara motiverade i olika fall. Nedanstående råd avse att tjäna till ledning för bedömande av de vanligare konflikter, som bruka uppkomma.

Först och främst är det av synnerlig vikt, att läraren noga betänker skillnaden i innebörd från moralisk synpunkt av ett och samma handlingssätt från barnens sida, om det iakttages hos yngre eller äldre elever. Den psykiska bakgrunden är naturligtvis i allmänhet en helt annan till handlingar utförda av 7-8-åringar än till samma handlingar från 13-14-åringarnas sida. Oarterna böra alltså bedömas och behandlas på olika sätt med hänsyn härtill. Detta skall här nedan närmare exemplifieras. De yngsta lärjungarnas ovanor i detta sammanhang äro oftast endast att betrakta såsom utslag av lust att fästa uppmärksamheten vid sig och måste rubriceras såsom okynne, om ock av otrevlig form. De äldre eleverna däremot med ganska klara begrepp om handlingarnas verkliga innebörd måste med tanke på motivens art bedömas på helt annat sätt.

Det måste vidare med skärpa framhållas, att sexuella oarter hos vissa barn måste uppfattas såsom ett delsymptom inom ett helt symptomkomplex beroende på abnorm psykisk konstitution, som tar sig uttryck i psykopati eller psykisk efterblivenhet. Särskilt har man anledning forska efter dylik orsak, då det rör sig om elever, som visa svårare och svårpåverkbara oarter också av annat slag, elever, som uppträda som ledare och äro den ursprungliga orsaken till, att flera kamrater visa sexuella ovanor eller slutligen om elever i hjälpklasser. Sådana barn böra alltid på så tidigt stadium

som möjligt undersökas av läkare, för att man skall kunna bilda sig en säkrare uppfattning om deras bevekelsegrunder, och för att man skall kunna hjälpa på ett så rationellt sätt som möjligt.

I allmänhet bör läraren — gärna efter förmedling av skolsköterska eller skolläkare — söka kontakt med de felande elevernas hem för att i samråd med dessa vidtaga lämpliga åtgärder och för att inverka normerande på målsmännens sätt att se på vad, som förekommit, och på deras sätt att behandla barnen. Det ligger inom skolans uppgift att på detta sätt skydda lärjungarna emot missriktat föräldrarnit. Man måste alltid ha klart för sig, att de olämpliga handlingarna i och för sig vanligen icke sätta så farliga spår efter sig i barnens själsliv som de vuxnas olämpliga sätt att behandla de uppkomna situationerna. Överhuvud taget är det skolans plikt i dessa sammanhang att söka på ett för de olika eleverna lämpligt sätt föra dem in i sunda vanor. Också inom skolan måste läraren behandla fallen med största diskretion. Medlärare och icke inblandade elever böra som regel icke informeras.

Disciplinära åtgärder böra om möjligt undvikas redan därför, att de äro ägnade att fixera det inträffade i barnens minne för lång tid framåt på ett sätt, som kan psykiskt inverka menligt på dem. Naturligtvis böra dock de åtgärder, som vidtagas, vara av den art, att de om möjligt förebygga ett uppreparande av de olämpliga handlingarna, då detta kan ske på ett samtidigt effektivt och icke skadande sätt. Huvudregeln för behandlingen är den, att läraren enskilt med den felande eleven och endast undantagsvis, då det synes ofrånkomligt, inför klass noggrant går igenom den uppkomna situationen. Redan genom sådant framdragande i ljuset av skumrasktrafiken ligger ett verksamt medel att komma tillrätta med saken. Detta måste ske på ett öppet, allvarligt och sakligt klarläggande sätt med åtföljande tydliga direktiv för ett önskvärt handlande och utan affektbetonat sätt vid meddelandena. Härvid måste all skrämseltaktik sorgfälligt undvikas. Huvudsaken är att det hela i stillhet redes ut från botten och belyses från de olika synpunkter, som lämpligen böra anläggas.

Här nedan skall behandlas de vanligaste av de sexuella oarter och ovanor jämte vissa andra konfliktsituationer på detta område, som brukas förekomma i skolorna.

1. Först skall »*epidemier*» av *onani* inom vissa grupper av lärjungar något beröras.

Läraren skall söka utforska, vem som varit upphovsmannen till det hela. Om detta kan ske, bör denne enskilt behandlas och onanifrågan ventileras på sätt, som ovan i lektionsutkastet för folkskolans 6:e klass nämnts. Befinner sig eleven i lägre ålder får givetvis upplysningen modifieras med hänsyn härtill. Om »*epidemien*» är mera utbredd — och exempel härpå saknas ingalunda — kan läraren i undantagsfall bli tvungen att föra saken på tal

inför klass, varvid det är lämpligt att tala med gossarna för sig och flickorna för sig. Onani är icke så ovanligt bland flickor, som man ibland är benägen tro. Besträffning bör i regel helt undvikas. I allmänhet torde det vara så, att sedan frågan dragits fram i ljust, och läraren klart fixerat sin inställning till det hela, inga andra åtgärder från skolans sida äro behöfliga. Föräldrarna böra underrättas på sådant sätt att vederbörande elev skyddas för olämpligt behandlingssätt. Läraren bör meddela föräldrarna sin syn på vad som skett och gärna ge anvisningar på lämplig behandling i här ovan antydd anda. Föräldrarna böra särskilt ombedjas icke underrätta någon utomstående om vad som hänt. Sedan saken förevarit, bör läraren, utan att elevernas uppmärksamhet väckes, hålla ett öga på dem i kontrollerande och hjälpare syfte. Svåra och opåverkbara onanister, som förete tecken på psykisk egenart i andra avseenden, böra alltid remitteras till skolläkare, där så är möjligt.

2. Av obehagligare och allvarligare art äro de *sexuella närmanden och handlingar av sexuell karaktär*, som inte så sällan äga rum mellan pojkar och flickor i skolåldern. Här är det nödvändigt, att lärarens första åtgärd blir att underrätta vederbörande målsmän och även skolläkaren. Efter samråd vidtagas sedan påkallade åtgärder. Befinna sig de berörda lärjungarna i åldern 7—11 år, har det hela vanligen haft karaktären av lek och skett i bristande förståelse för innebörden av och det olämpliga i förehavandena. En helt annan och allvarligare sak är det naturligtvis, om eleverna befinna sig i de högsta folkskoleklasserna. Lärarens ingripande, både i vad det gäller undersökningen av vad som förekommit och i vad angår åtgärder, måste präglas av noggrann eftertanke, diskretion och försiktighet särskilt kanske gentemot de elever, som icke kunna antagas ha varit inblandade. Det gäller att icke genom opåkallade och olämpliga undersökningar och åtgärder informera dessa elever om händelseförlopp, som äro och böra vara dem främmande. Lärarens huvudtanke bör alltså vara att icke genom obetänksamt och hastigt vidtagna åtgärder göra ont värre. Äro endast ett par elever berörda, bör frågan med dem dryftas enskilt i den anda, som denna handledning i övrigt angiver. Äro många inblandade, kan det understundom vara lämpligt att inför klass, och med pojkar och flickor för sig, ventilera det inträffade. Detta bör dock om möjligt undvikas. Vid denna undervisning få eleverna naturligtvis icke lämnas i okunnighet om, att läraren anser vad som förekommit otillbörligt. Ibland blir det nödvändigt med bestraffningar, t. ex. i form av nedsatt sedebetyg m. m. Lyckligast är det dock för barnen, om detta kan undvikas. I varje fall bör kontinuerlig kontakt med föräldrarna upprätthållas, gärna via skolsköterskan eller efter hennes förmedling. Hem och skola böra i dessa fall handla parallellt och i samförstånd med varandra. Vissa fall äro som bekant av den grava art, att också kontakt med vederbörande barnavårdsnämnd måste etableras. Alla dylika åt-

gärder måste ske utan att medlärjungarna informeras härom. Det är icke minst viktigt, att genom skolsköterskans försorg eller, där sådan inte finnes, på annat lämpligt sätt hemmiljön på ett diskret sätt undersökes och det på tidigt stadium. Först sedan fallet till sina orsaker retts ut så fullständigt som möjligt, är tiden inne för ställningstagande till frågan om barnens behandling. Det är av yttersta vikt, att undersökningen så bedrives, att så liten offentlighet som möjligt gives åt det hela. Den främsta uppgiften för äldrar och lärare ha i dessa fall är att hjälpa och skydda. Strafffrågan kommer i andra hand. Folkskolan har ju ingen relegationsrätt; emellertid kan det understundom vara nödvändigt och nyttigt för felande elever, att man söker placera dem i annan skolmiljö, vilket då bör ske under så föga uppseendeväckande former som möjligt.

Av särskild betydelse är, att fostraren icke på något sätt inför berörda elever låter den tanken skymta fram, att de felande barnen äro abnorma eller sjuka. En sådan tanke skulle för många barn innebära en svår chock och minska deras möjligheter att psykiskt oskadade gå igenom prövningen. Ibland är det inträffade av den art, att läkarundersökning av rent fysiska skäl är påkallad. Sådan undersökning får då icke underlåtas, men bör så vitt möjligt ske, utan att övriga elever få kännedom härom.

3. Ibland händer det att användningen av ord, som hänsyfta på *sexualorganen och deras funktion samt sexuella förhållanden* för övrigt tidvis blir mycket vanlig bland lärjungarna i en klass eller i en skola. I detta fall är det lämpligt, att läraren inför klass meddelar sina synpunkter på förhållandet, varvid han bör uppehålla sig vid det simpla och ovärdiga häri. Sådana vanor innebära ock, att man visar bristande hänsyn till sina kamrater. Emellertid räcker inte dessa åtgärder till. Först och främst måste man gå igenom de »fula ordens» innebörd, där det går för sig. Man bör också ge barnen andra och »riktiga» ord i stället för de använda och sätta in dem i sina sammanhang på ett sådant sätt, att lusten till ett ovärdigt begagnande därigenom försvinner. Också här får man väl skilja mellan de äldre eleverna med deras klarare insikt om betydelsen av de använda fula orden och de yngsta eftersägarna, som med sina fula ord utan djupare förståelse för deras innebörd endast vilja imponera på sina kamrater.

4. Det är som bekant inte ovanligt, att man ibland ungdom finner en viss benägenhet att på lappar eller väggar *skriva eller rita oanständigheter*. Inom vissa klasser brukar sådana bilder eller skrivna ord cirkulera bland eleverna. Också i dessa fall är det lämpligt att tala igenom saken enskilt eller i undantagsfall inför klass och meddela bestämt förbud för handlingssättet. Någon enda gång kan ritningarna eller det skrivna vara av sådan art, att det är lämpligt att informera målsmännen om de inträffade. Emellertid räcker det ej, att lärarna enbart utfärda förbud. Motivering härför bör oundgängligen lämnas. Vädjande till elevernas känsla

för ett gott kamratskap torde väl ofta leda till målet. Viktigt är, att lärarna inte draga sig för att föra saken på tal i utförlig form. Tystnad på denna punkt är icke försvarlig. Saken bör inför barnen stämplas såsom tarvlig och ovärdig en ungdom, som håller på en sund kamratanda. Naturligtvis måste härvid hänsyn tagas till elevernas ålder. De, som inte förstå innebörden i sina handlingar, måste behandlas på ett sätt, och de övriga på ett annat. Bestraffningar i övrigt äro i allmänhet onödiga och även olämpliga. I svåra fall underrättas som sagt föräldrarna.

5. Någon gång finner man, att skolungdom både på småskolestadiet och högre upp finner ett nöje i att *blotta sina könsdelar för varandra*. Ibland gäller detta pojkar emellan men ibland också pojkar, som blotta sig för flickor. Som bekant benämner man den drift hos abnorma vuxna, som kommer dem att för driftens tillfredsställande blotta sig inför personer av det motsatta könet, för exhibitionism. Det rör sig för ungdomens del om förhållanden härvidlag, som icke i allmänhet böra uppfattas såsom exhibitionism. Det vanliga är, att när dylika handlingar förekomma bland 7-11-åringar, detta föranledes av ett begär att vilja uppmärksammas och visa sig roliga. Med andra ord måste det hela uppfattas såsom pojkstreck och en otrevlig form av okynne. För äldre barn blir bedömandet redan ett delvis annat och påkallar skärpt uppmärksamhet. Abnorma äro väl mera sällan dessa barn, och efter lämplig behandling av dem brukar de fula tendenserna försvinna för att icke mera återkomma.

Ut från denna grundsynpunkt böra situationerna bedömas. Emellertid äro ofta förhållandena sådana, att disciplinära åtgärder från skolans sida tyvärr måste äga rum. I varje fall böra vederbörande målsmän underrättas, och åtgärder vidtagas i samråd med dem. Detta är desto viktigare, som tillvägagångssättet gärna skyddar barnen för bestraffning i olämplig form i hemmen. Följande är vid behandlingen av dessa fall av synnerlig vikt. Man måste noggrant betänka, att tillrättaförandet om möjligt bör vara av den art, att det icke väcker särskild uppmärksamhet i vida kamratkretsar eller i kamraternas hem. Framför allt få de disciplinära åtgärderna icke vara sådana, att de sätta skadande minnen efter sig under långa tider efteråt. Vad man vill åstadkomma är ju en snabb ändring av situationen tillbaka till utgångsläget före händelsernas inträffande och inte någon djupgripande »sinnesändring», som i de flesta fall är opåkallad. Man bör ju se det inträffade mot bakgrunden av det förhållandet, att de olämpliga handlingarna i regeln äro utslag av barnsligt oförstånd och okynne. Givet är, att man i dessa som i andra fall av sexuella oarter inom skolorna grundligt bör taga reda på vilken eller vilka de lärjungar äro, som måste betraktas som initiativtagare. Dessa måste observeras och behandlas enskilt. På ett särskilt sätt måste de lärjungar bedömas, som utöver sin här påtalade osed även visa andra tecken till egenartade för-

hållanden inom själslivet. Som lärare må man heller inte glömma den hjälp, som man i dessa situationer kan få av skolläkare och skolsköterskor. Dessa sistnämnda äro särskilt ägnade att åvägabringa nödig kontakt med hemmen, detta inte minst i avsikt att få information om hemförhållandena.

6. Tyvärr händer det inte alltför sällan, att *vuxna personer begå sexuella övergrepp mot barn* och uppväxande ungdom. Det rör sig då vanligen om homosexuella, exhibitionister och sådana individer, vilkas sexuella drift överhuvud taget riktas mot barn (pedofili). Det är efter dylika händelser naturligt, att de härför utsatta eleverna lätt få djupa intryck för livet. Det är likaledes vanligt, att kamraterna i skolan ivrigt och med skräck diskutera det inträffade, som de snart bruka få reda på.

Läraren har i dessa fall skyldighet att taga upp ämnet med de berörda barnen och att utan affektbetoning skänka dem den upplysning om vad som hänt, som kan vara ägnad att få vågorna att lägga sig, och som kan tjäna till att för framtiden skydda dem emot liknande händelser. Härvid bör en lugn, saklig och icke skrämmande skildring av de sexuellt abnorma människornas böjelser i anslutning till det inträffade givas, och undervisningen härom måste följas av en allvarlig maning till barnen att icke följa med för dem främmande personer. Ofta är det mycket lämpligt, att läraren först enskilt med den elev, som varit utsatt för övergreppet, diskuterar igenom det hela efter att ha varit i kontakt med målsman. Denne behöver också vanligen anvisningar för sitt handlande. Ibland och väl oftast är det nödvändigt både av psykiska och fysiska skäl att låta läkare undersöka eleven. Under tiden närmast efter den utspelade händelsen är det av stor betydelse för denne, att noggrann övervakning sker med hänsyn till psykiska faktorer.

Litteraturanvisningar:

Sex läkare om sexualproblemet. Medicinskt, psykologiskt och socialt av professorerna Johan Almqvist, Olof Kinberg, Wilh. Wernstedt, Nils Antoni och Alfred Petrén. Förord av professor Olof Kinberg. Natur & Kultur. 7: 50, inb. 9: 25.

× *Havelock-Ellis: Sexuell psykologi.* Natur och Kultur. 9: —, inb. 11: —.

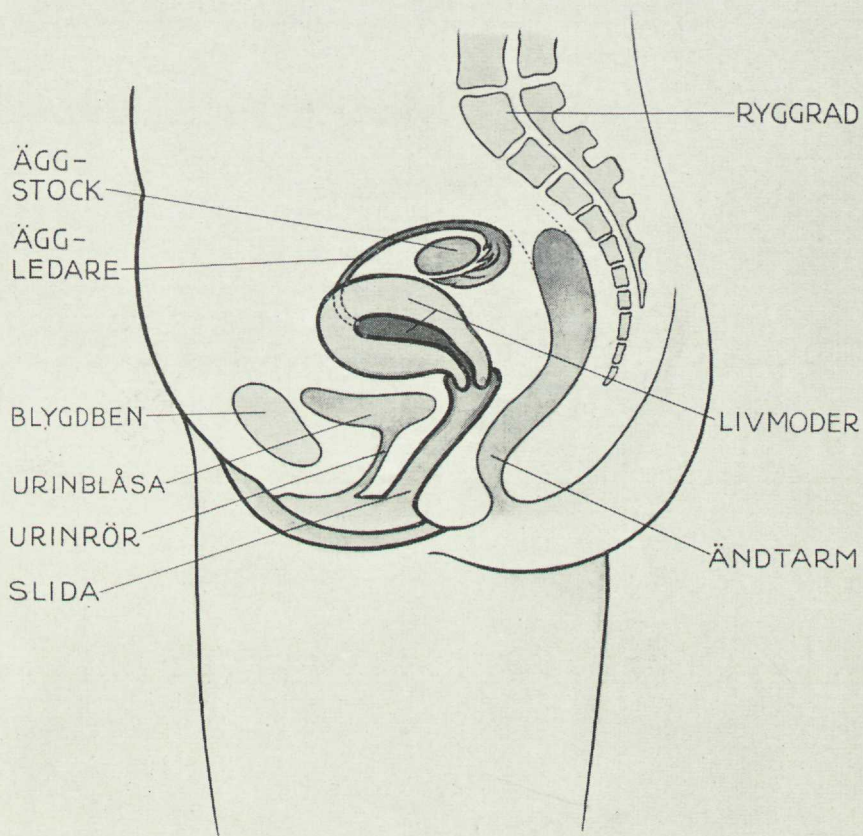
Manfred Björkquist: Med sikte på hemmet. Några synpunkter på ungdomen och sexualproblemet. Svenska Kyrkans Diakonistyrelsens Bokförlag. 0: 50.

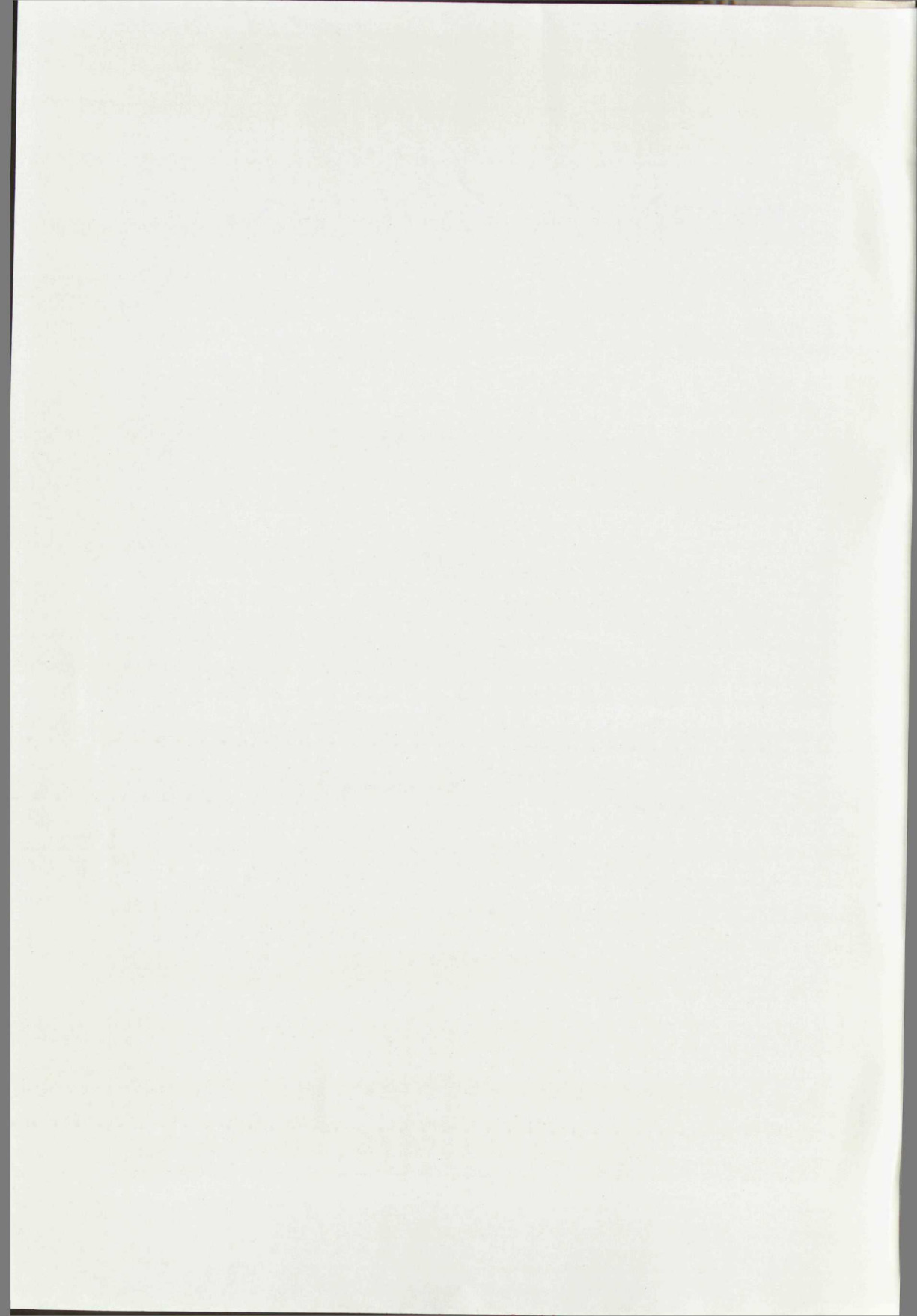
Ivar Broman, Jacob Billström, Josua Tillgren, K. A. Edin och Arvid Runestam: Sexuell hygien. Sexual-etiska föreläsningar. Med företal av professor Israel Holmgren. Sveriges Kristliga Studentrörelsens Förlag. 2: 50.

× *Gunnar Redell: Kärlek och gemenskap.* Några sexualproblem ur den enskildes och samhällets synpunkt. Lindblads förlag. 2: —.

PLANSCHER TILL SEXUALUNDERVISNING I.

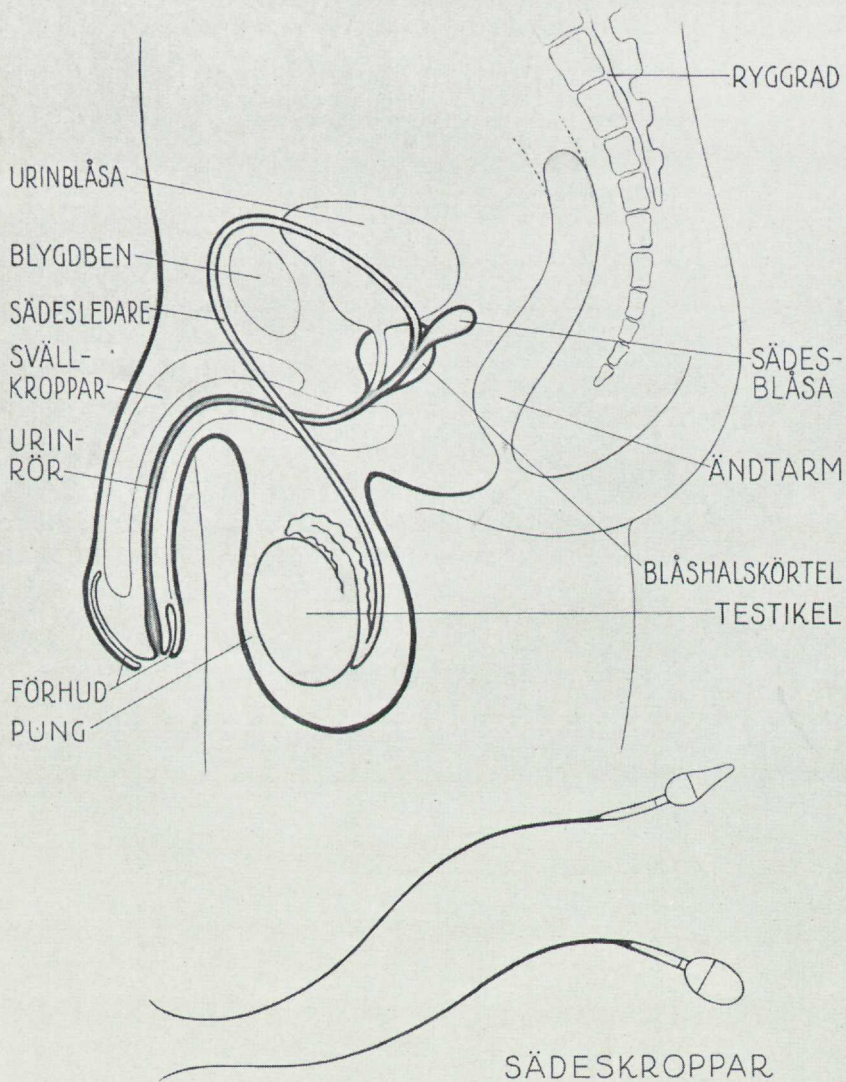
KVINNLIGA KÖNSORGAN.

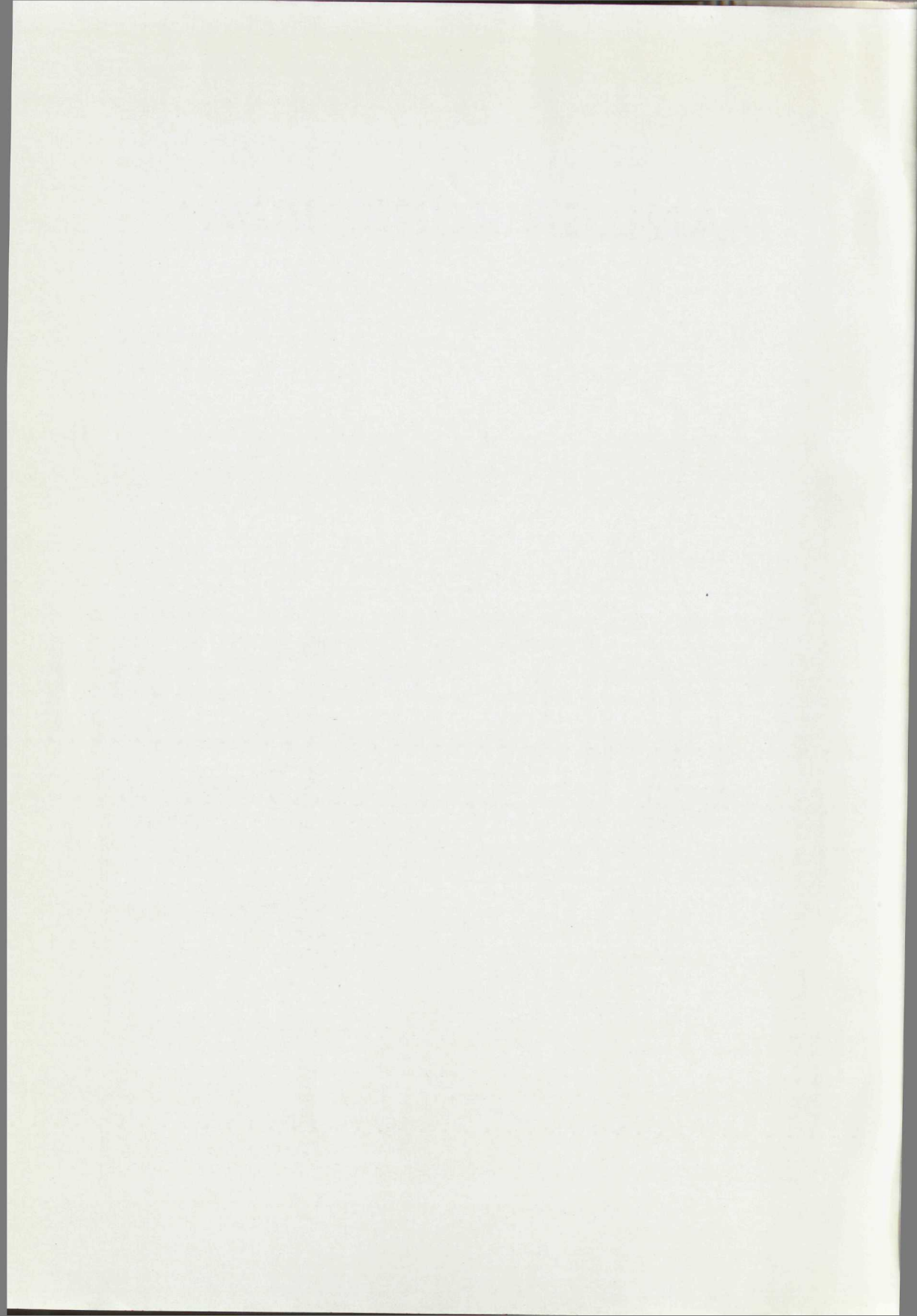

PLANSCHER TILL SEXUALUNDERVISNING II

MANLIGA KÖNSORGAN.

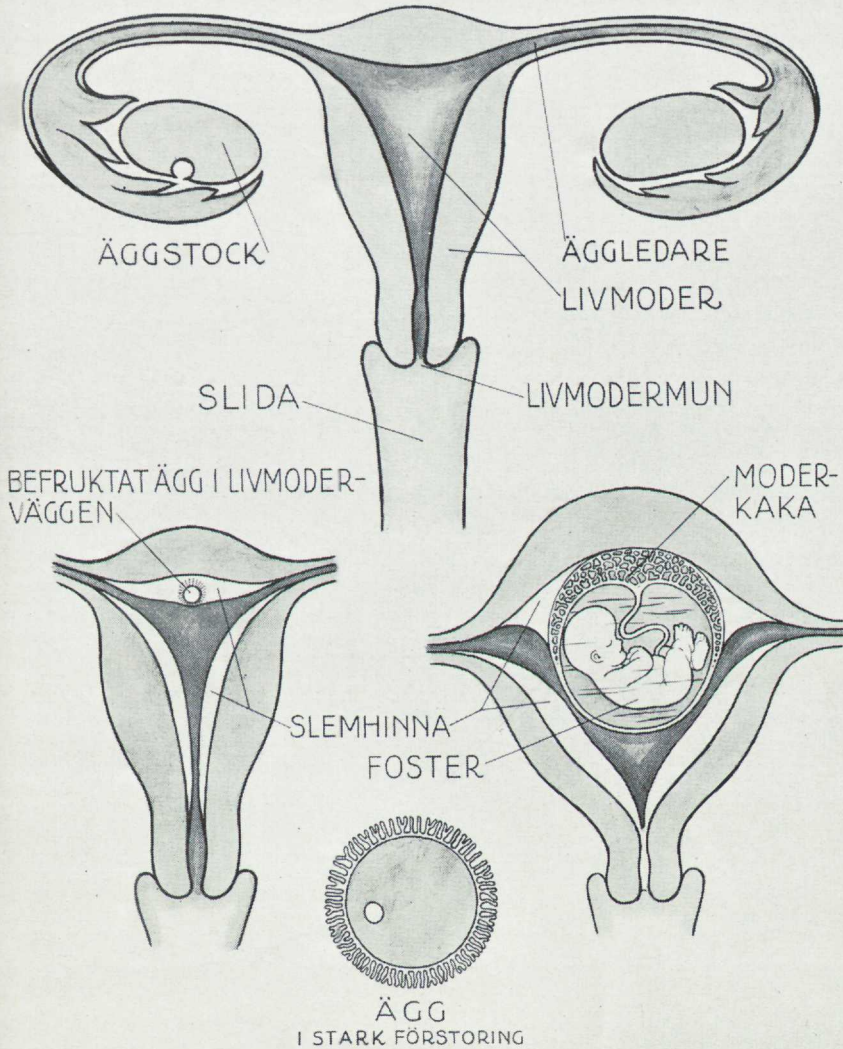

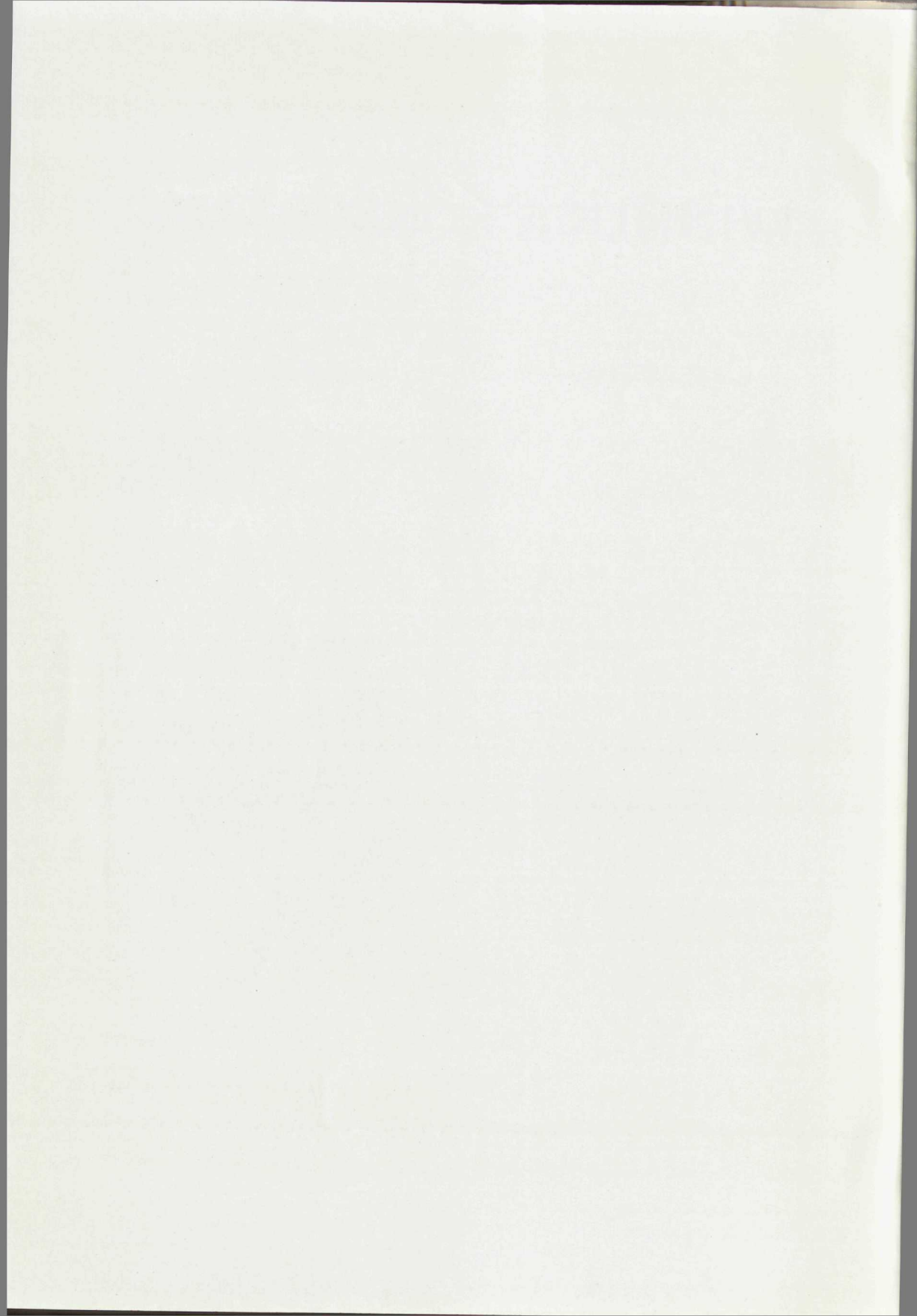

PLANSCHER TILL SEXUALUNDERVISNING III.

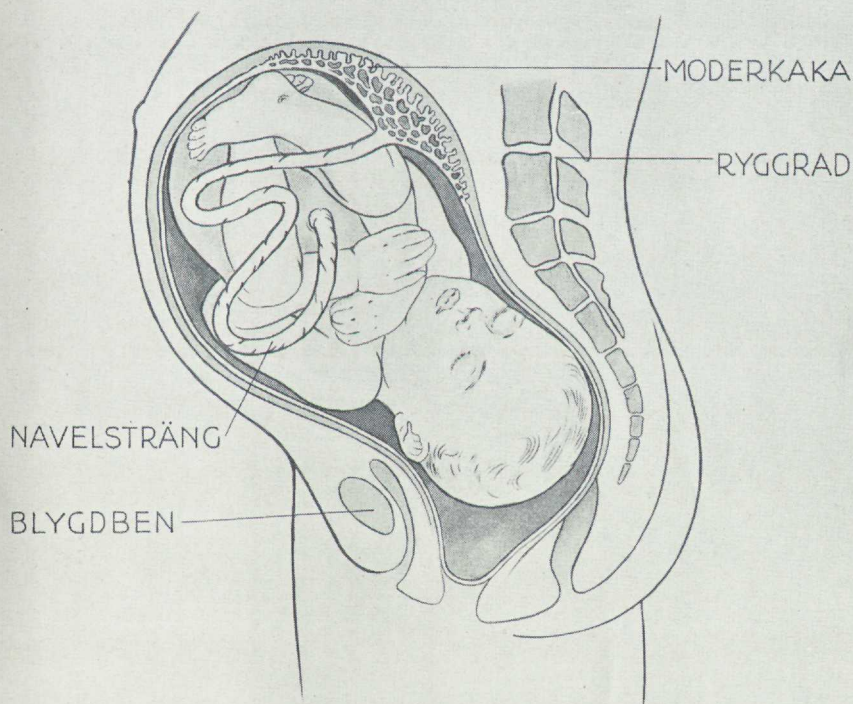
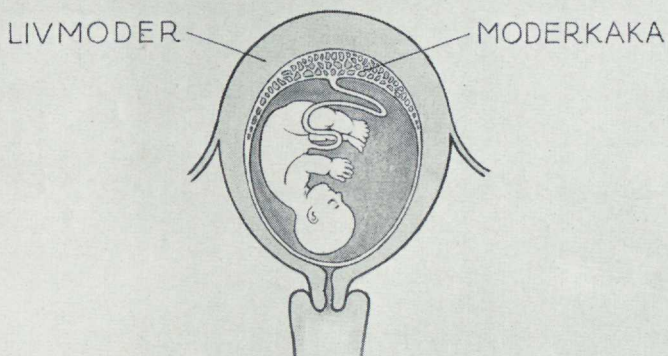
KVINNLIGA KÖNSORGAN.

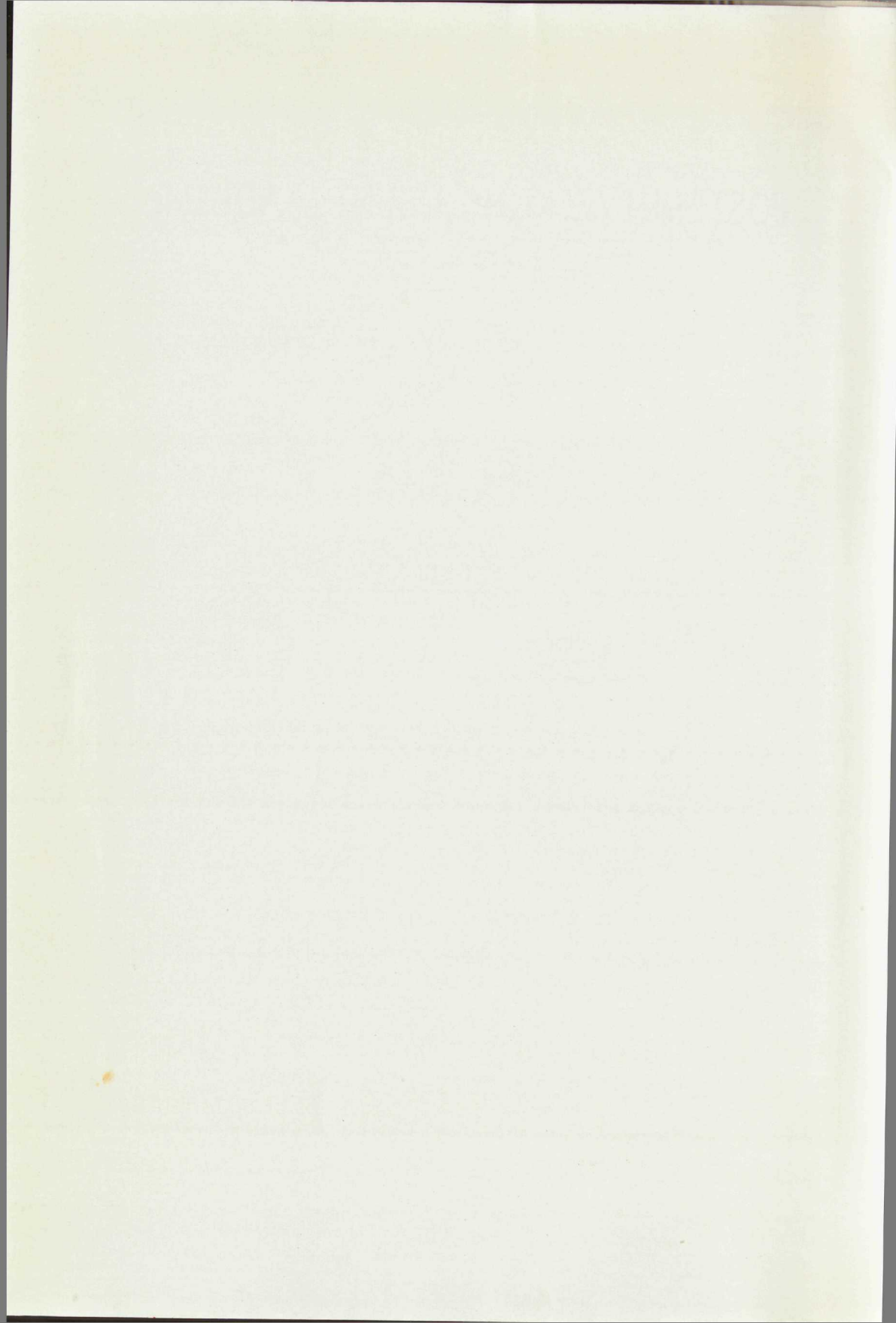
TIDIG FOSTERUTVECKLING.

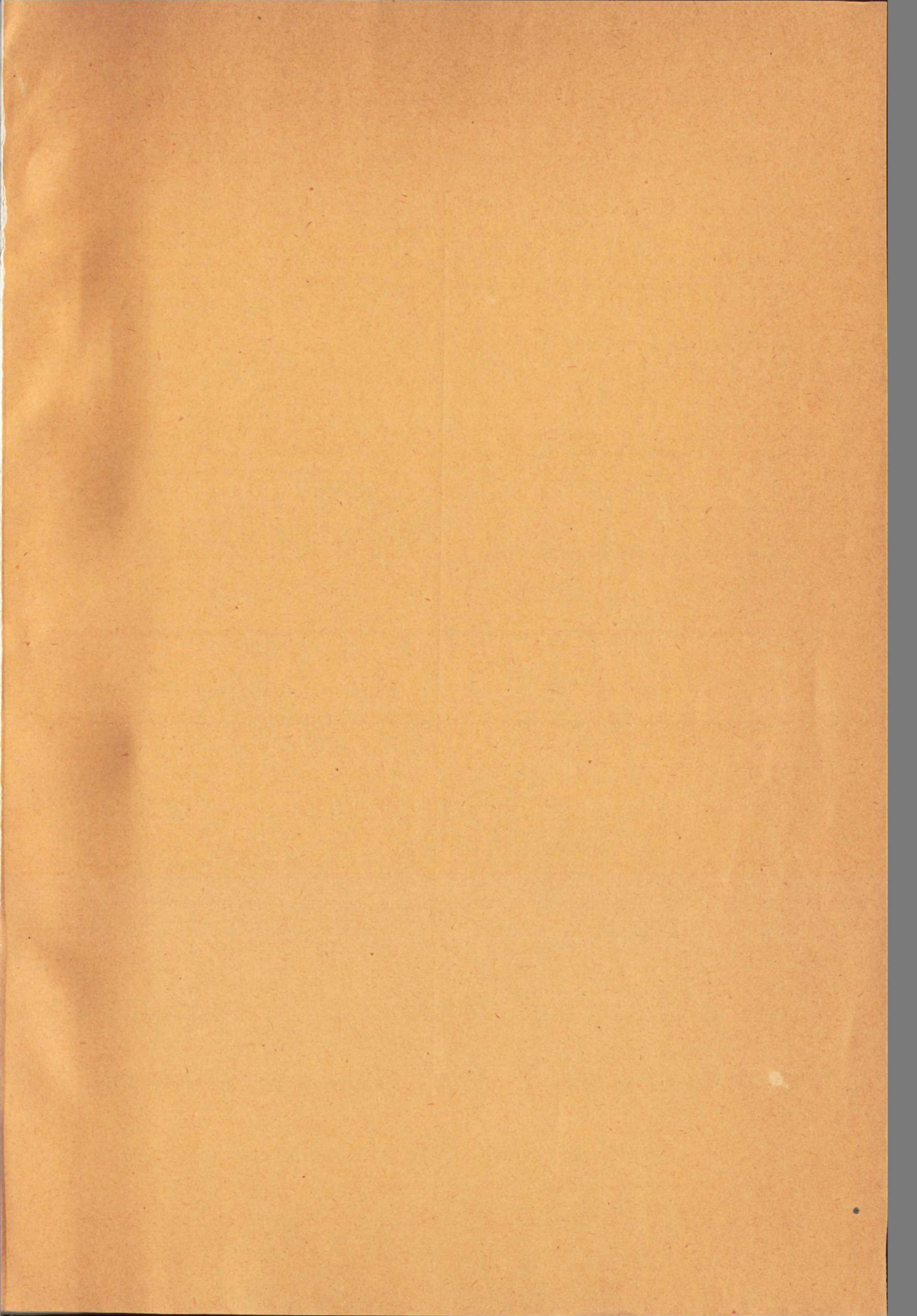

PLANSCHER TILL SEXUALUNDERVISNING IV.
FOSTERUTVECKLING I SENT STADIUM.
FÖDELSEN.

Statens offentliga utredningar 1944

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. 1. Lagtext. [9] 2. Motiv m. m. [10]
Betänkande med förslag rörande revision av lagstiftningen om kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. [24]
Betänkande med förslag till lag om skyldighet för innehavare av järnväg eller spårväg att hålla stängsel. [35]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag ang. revision av riksdagens arbetsformer. [8]

Kommunalförvaltning.

Promemoria med förslag till lag med bestämmelser om allmänna behörighetsvillkor för vissa kommunala uppdrag m. m. [4]
Kommunindelingskommittén. 1. Den lantkommunala förvaltningsregleringens historia. [37]

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Betänkande ang. nykterhetstillståndet under krigsåren. [8]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 1. [7] 2. [12] 3. [13] 4. [14] 5. [25]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 4. Tiden juli 1942—juni 1943. [11]
Socialvårdskommitténs betänkande. 7. Utredningar och förslag ang. lag om allmän sjukförsäkring. [15] 8. Kostnadsberäkningar ang. lag om allmän sjukförsäkring. [16] 9. Utredning och förslag ang. revision av lagstiftningen om barnvårdsanstalter och fosterbarnsvård. [34]
Befolkningspolitik i utlandet. [26]
Socialvårdens omfattning och kostnader efter 1930. [33]
Promemoria ang. socialvården under krig. [40]

Hälso- och sjukvård.

1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande. Del 2. Utredning och förslag rörande behovet av och formen för statligt understöd till utbyggande inom landets sjukvårdsväsen av efterbehandling och konvalescentvård. [28]
Ungdomsvårdskommitténs betänkande 1 med utredning och förslag ang. psykisk barna- och ungdomsvård. [30]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag ang. rätten till vissa uppfinningar m. m. [27]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Jordbruksbefolkningens levnadskostnader. [1]
Betänkande med förslag till byordningar och instruktioner för ordningsmännen i lappbyarna. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till vägtrafikstadga m. m. [18]
Slututlåtande avgivet av besparingsberedningens järnvägs-sakkunniga. [32]
Betänkande med förslag i anledning av utredning rörande tillstånd för juridiska personer att utöva yrkesmässig biltrafik. [39]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med förslag till åtgärder för främjandet av litteraturtjänsten inom de tekniska fackområdena. [17]
Om inrättande av ett samhällsvetenskapligt forskningsråd. [19]
1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. 1. Skolan i samhällets tjänst. [20] 2. Sambandet mellan folkskola och högre skola. [21] 3. Utredning och förslag ang. vidgade möjligheter till högre undervisning för landsbygdens ungdom. [22] Bilaga 3. Förhandlingarna vid sammanträde den 15—den 17 juni 1943 med 1940 års skolutrednings rådgivande nämnd. [23]
Socialutbildningssakkunniga. 1. Utredning och förslag rörande den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen. [29]
Ungdomsvårdskommitténs betänkande 2 med utredning och förslag ang. stöd åt ungdomens föreningsliv. [31]
Förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i folkskolor. [41]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag ang. långtjänstunderbefäl m. m. [2]
Betänkande med förslag till civilt försvarslag m. m. [5]
Betänkande ang. ordnandet av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret. [38]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.